

T.C.

KARAMAN VALİLİĞİ

İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Yayımları

- IV -

KARAMAN TARİHİ

ve

KÜLTÜRÜ

- XVI Yüzyıl Lârende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus
Osman GÜMÜŞÇÜ
- Karamanoğulları Tarihi
Dr. Tahsin ÜNAL
- Karaman İli Dini Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası
Bayram POLAT

Karaman'ın 4500. Kuruluş Yılı Anısına Sunulmuştur

ISBN 975-585-588-2 (ISBN 975-585-584-7 Tk)

Karaman İl Kültür Turizm Müdürlüğü'nden 21/05/2005 Tarih ve 422/2876 Sayılı Yazı ile basım izni alınmıştır

Her hakkı saklıdır. Bu kitabın içinde yer alan belgelerin, fotoğrafların ve yazıların hiçbir kısmı yazar ve Karaman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün yazılı izni olmaksızın tamamen, kısmen veya değiştirilerek yayımlanamaz, hiçbir şekilde iktibas edilemez, fotokopi dahil, elektronik veya mekânîk yollarla kopyası yapılamaz, bilgi olarak depolanamaz ve çoğaltılamaz.

Fabrika Basım Ltd. Şti. Tarafından Basılmıştır Tel: 0 212 332 19 18 -19

Karaman İli Dini Tarihi
ve
Günümüz İnanç Coğrafyası

Bayram POLAT

KARAMAN İLİ DİNİ TARİHİ VE GÜNÜMÜZ İNANÇ COĞRAFYASI

GİRİŞ

Çalışmanın başlangıcında, Karaman'a giderek yerinde gözlem metodunu kullanarak elde ettiğimiz verileri not aldık. Karaman'ın köylerini dolaşarak oralarda yaşayan halkın dini mezhep ve cemaatler açısından durumlarını yerinde tespit etmeye özen gösterdik. Diğer taraftan çeşitli dini mezhep ve cemaat liderleriyle birebir görüşerek mülâkatlar yaptık. Onlara konumuzla ilgili belirlediğimiz sorular yöneltip, verilen cevapları kaydettik. Daha sonra bu cevapları diğer verilerle karşılaştırarak değerlendirme yaptık ve böylelikle verilen bilgilerin doğruluğunu test etmeye gayret ettik. Diğer taraftan Karaman hakkında yazılı belge ve kaynakları derleyerek, dolaylı gözlem metodunu da kullandık. Görüldüğü gibi bu çalışmamız katılımcı gözlem, mülâkat ve dolaylı gözlem metotlarıyla elde edilen verilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tarih boyunca çok sayıda milletin yaşamış olduğu Anadolu'da bu milletler vasıtasıyla bir çok kültür ve medeniyet teşekkül etmiştir. Bu haliyle Türkiye coğrafyası bir medeniyetler mezarlığı görünümündedir. Arkeolojik kazılar neticesinde elde edilen bulgular bu medeniyetleri meydana getiren milletlerin ekonomik, sosyal, kültürel ve dini hayatı hakkında bize önemli bilgiler sunmaktadır. Karaman ili çevresinde de bu medeniyetlerin izleri oldukça fazladır. Bu uygarlıkların hakimiyeti altında kalan Karaman İli'nin dini tarihi hakkında bilgi vermeden önce coğrafi yapısı, jeopolitiği ve Karaman isminin kaynağı hakkında bilgi vermenin amacımızsa ulaşmak için bir gereklilik olduğunu düşünmekteyiz.

A-KARAMAN İLİ'NİN COĞRAFİ YAPISI

Karaman, İç Anadolu bölgesinin güneyinde ve Akdeniz bölgesinin kuzey kesiminde yer alan bir vilâyettir. İl sınırlarının büyük bir kısmı İç Anadolu bölgesinde, küçük bir kısmı ise Akdeniz bölgesinde bulunmaktadır. Karaman il sınırları 36° 28' - 37° 32' kuzey paralelleri ile 32° 32' - 34° 07' doğu meridyenleri arasında yer almaktadır. İl'in deniz seviyesinden yüksekliği 1024 m olup, yüzölçümü 9393 km² dir¹.

Kuzey, kuzey-doğu ve kuzey-batısında Konya, güney ve güneydoğusunda İçel, güney-batısında ise Antalya ili ile komşu olan Karaman ilinin merkezi, Toros sıra dağlarından Orta Toroslar'ın kuzey eteğindedir².

Torosların eteklerinden Konya Ovası'na doğru uzanan düz bir arazi üzerinde kurulmuş olan Karaman, tipik bir Anadolu şehridir. Konya Ovası'ndan tek tek tepeler ile ayrılan bu düzlük, doğu-batı istikâmetinde uzanan, doğuya doğru hafif meyillerle açılan tarafında sazlık ve bataklıklar meydana gelen alüvyol bir ovadır³.

Arazisi, bir çok yerlerde neojen tabakalardan bir yapı, bazı yerlerinde de jura-kretase kıvrımlı tabakaları ve mezozoik afiolitli seri halinde görülmektedir. Bu arazinin güneyinde çok yeri kıvrımlı miyosen tabakalı olan, 1500-1700 m.lik dağlık yerler yükselir. Buralarda kalkerler çok yer tuttuğundan karstik şekiller bulunur. Dağlık bölümde bir kısım akarsular, kuzeyde ovaya doğru, bir kısmı da Göksu'ya karışmak üzere güneye doğru akar ve yer yer derin ve dar vadilerden geçerler⁴.

Karaman ilinin iklimi ve bitki örtüsü çeşitlilik arz etmektedir. Bu ilde, tipik İç Anadolu iklim türü olan, genelde yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve kar yağışlı karasal iklim yapısı görülmektedir⁵. Belirtmiş olduğumuz bu iklim tipi, ilin İç Anadolu bölgesinde kalan kısımlarında görülmektedir. Bu kısımlar ise, Karaman merkez ilçesi, bu ilçeye bağlı bulunan kasaba ve köyler ile Kâzımkarabekir ve Ayrancı ilçelerinin bulunduğu coğrafyalardır. Ancak ilin batı ve güney kısmında Orta Toros Dağları'nın Göksu Irmağı ve bu ırmağın kolları tarafından derin bir şekilde yarıldığı vadi tabanlarında, yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı geçen Akdeniz iklimi özellikleri görülür. Yağışlar genellikle kış aylarında kar, ilkbahar aylarında ise yağmur şeklinde olur. Bu bölüm ise Ermenek, Başyayla ve Sarıveliler ilçe sınırları içerisinde bulunan köyler ile Karaman merkez ilçeye bağlı Bucakkışla kasabasından oluşmaktadır. İlde;

en yüksek sıcaklık	: 39°C
en düşük sıcaklık	: - 26,8°C
yağışlı gün sayısı	: 71
ortalama nisbi nem	: % 63
yıllık ortalama yağış miktarı	: 346,3 m ³ .dür ⁶ .

Karasal iklimin bir sonucu olarak, ilin genelinde step (bozkır) türü bitki örtüsü görülmektedir. Bundan dolayı il topraklarının % 34'ü, yani 320 772 hektarlık alan çayırılık ve meradır. Karaman ili sınırları içerisinde kalan arazinin %

21,2'si ormanlarla kaplı olup, bu oran ilin yüz ölçümü dikkate alındığında pek fazla sayılmamalıdır. İlk çağlardan beri yerleşime açık olması nedeniyle Karaman'ın mevcut orman arazisi gün geçtikçe azalmıştır. İlin Akdeniz bölgesinde kalan kısımları zengin ormanlarla kaplıdır. Ermenek, Sarıveliler ve Başyayla ilçelerinin sınırları içerisinde kalan arazide Akdeniz'e has çalılıklardan ve yabani zeytin ağaçlarından meydana gelen maki bitki örtüsü görülür. Özellikle Gökçe çamlığından başlayarak Göksu Irmağı ve kollarının oluşturduğu vadiler boyunca oldukça zengin çam ağaçları bulunmaktadır. Ormanları oluşturan ağaç türleri ise, çam, ardıç, meşe, köknar, sedir ve katrandır⁷.

Karaman arazisinin 2/3'ü dağlıktır. Sarıveliler ilçesinde bulunan Orta Toroslardaki Yunt Dağı 3227 m. yüksekliği ile ilin en yüksek dağı olma özelliğini taşımaktadır. Ayrıca sönmüş bir volkanik dağ olan Karadağ (yüksekliği 2271 m.) il merkezinin 20 km. kuzeyinde bulunmaktadır.

Karaman il merkezi, kuzeye doğru genişleyen bir ovada kurulmasına rağmen, hemen güneyinde Torosların uzantıları yer alır. Karaman ili ile Mut arasında, Toroslar üzerinde bulunan Sertavul Beli (Geçidi), İç Anadolu ile Akdeniz bölgesini bir birine bağlayan önemli bir geçittir⁸.

Karaman ili güneyinde yer alan ve Akdeniz bölgesi sınırları içerisinde, Orta Torosların üzerinde bulunan Ermenek, Başyayla ve Sarıveliler ilçeleri Göksu nehrinin iki ana kolunun Orta Toroslarla birleşerek dik, derin ve uçurumlu olan Taşeli yaylası üzerinde kurulmuştur.

Kâzımkarabekir İlçesi'nden günüye doğru gidildiğinde Toroslar'a ulaşılır. Bu yörenin en yüksek dağı ise Hacı Baba Dağı ile doğusunda yer alan Musa, Yülek ve Çavdarlı tepelerine, daha güneyde ise Toroslar'a dahil Geyok ve Bolkar dağlarına ulaşılır. Ayrancı İlçesi'ni Bolkar, Bozdoğan, Musa, Mekke ve Çakırdağı silsilesi kuşatır. Toroslar'a dahil bu dağlar arasında tarihi "Mara Yolu" bulunmaktadır. Bu geçit ile İçel İli'ne ulaşmak mümkündür⁹. Önemli geçitlerden birisi olan ve Ermenek'i Karaman'a bağlayan "Yellişel" geçiti de Orta Toroslar üzerinde bulunmaktadır¹⁰.

İlin mevcut akarsuları içerisinde en önemli ve en büyüğü Göksu nehridir. Bu nehir, Yerköprü santrali mevkiinden doğar ve Yünalanı mevkiinde Akdeniz'e dökülür. Nehrin uzunluğu 296 km olup, Karaman il sınırları içerisindeki uzunluğu 47 km.dir. İl sınırları içerisinde doğan akarsulardan biri de Gödet çayıdır.

Yüzlük Dağı'ndan doğup 'Gödet barajında son bulan bu çayın uzunluğu 81 km.dir. Ayrancı Barajı'na akan Belendi Çayı'nın yanı sıra Göztaşı Tepesi'nden doğup büyük bir vadi oluşturarak Sudurağı, Aşıran, Kılbasan, Akçaşehir ve Canhasan ovalarından geçerek Ayrancı Barajı'na ulaşan 80 km. uzunluğundaki İbrala Deresi bulunmaktadır. Göksu Nehrinin bir kolu olan Ermenek Çayı'nın uzunluğu 112 km.dir. Bu çayın 56 km. si Karaman İl sınırları içerisinde olup, Mut yakınlarında Suçatı mevkiinde Pirinç Suyu ile Göksu Nehri'ne karışır. Ermenek Çayı'nı Göktepe yakınlarında Mençek Suyu, Ermenek'in içinden geçen Maraspoli Suyu, Muz Vadide Bahçegözü Suyu, Nadire Değirmenleri Suyu, Balkusan Çayı ve Zeyve Çayı beslemektedir. Dumangözü Deresi, Deliçay, Divle Suyu ve bu akarsuyun kolları Karaman İli'nin önemli akarsularıdır. Bu akarsulardan bazıları debilerinin az olması sebebiyle yaz aylarında tamamen kuruyabilmektedirler (Deliçay gibi)¹¹.

Karaman il sınırları içerisinde akarsuların oluşturdukları havzalar genelde "açık havza" olduğu için tabii göl oluşması mümkün olmamıştır. Bundan dolayı kapalı havza olan akarsular sebebiyle oluşan bir-iki göl dışında akarsular üzerine sonradan göletler ve barajlar inşa edilmiştir. İlin batısı ve güneyi ile Toros'ların iç kısımları açık havza durumundadır. Fakat, merkez ilçe ve Ayrancı İlçeleri'nin bulunmuş olduğu alan kapalı havzadır. Buradaki havzalar dar vadiler içerisinde sularını daha açık olan Karaman Ovasına doğru götürmekte ve bu düzlüklerde kaybolmakla birlikte ilkbaharda bu suların taşması sebebiyle büyük zararlara yol açmaktadır. Bu akarsuların vermiş olduğu zararları engellemek, böylece tarımda daha verimli kullanabilmek için çeşitli barajlar ve göletler yapılmıştır.

Ayrancı İlçesi sınırlarında bulunan Akgöl'ün denizden yüksekliği 990 m. yüz ölçümü ise 29,8 km² olup, en derin yeri 2 m.' dir. Ş. Sami, Göksu Nehrinin bir kolunun bu göle döküldüğünü söyler¹². Çeşitli sebeplerden dolayı doğal özelliklerini yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalan göl Karaman Valiliği'nin girişimleri neticesinde Bakanlar Kurulu'nca 1995 yılında Milli Park kapsamına alınmıştır. Merkez ilçe sınırları içerisinde ve Süleymanhacı Köyü yakınlarında bulunan Acıgöl'ün denizden yüksekliği 987 m. yüz ölçümü de 1,7 km², en derin yeri ise 4 m olan gölün diğer bir adı ise Süleymanhacı Gölü'dür. Yine Ayrancı İlçesi sınırları içerisinde sulama amaçlı olarak yapılmış olan Dokuzyol Göleti homojen

dolgu tipli olup, yüksekliği 16 m.dir. 1962 yılında yapımı tamamlanan Ayrancı Barajı Kocadere Çayı üzerine toprak dolgu olarak yapılmış, yüksekliği 36 m, yüz ölçümü 2 368 050 m² dir. Merkez ilçeye 7,5 km uzaklıkta ve Gödet Çayı 1988 yılında hizmete girmiştir. Yüksekliği 64,7 m. yüz ölçümü 6 828 000 m² dir. Yapımına 1993 yılında başlanan Deliçay barajı inşaat halindedir¹³.

B-KARAMAN İLİ'NİN JEOPOLİTİĞİ

Anadolu'nun, çok çeşitli kültürlerin yerleşim merkezi ve stratejik bir bölgede olması sebebiyle meydana gelen bütün gelişmelerden Karaman ili de etkilenmiştir. Karaman İli'nin jeopolitiğine geçmeden önce jeopolitik nedir ve jeopolitiğin unsurları nelerdir? Bunları açıklamanın yararlı olacağı kanaatindeyiz.

Jeopolitik, "Coğrafi Politika" veya "Coğrafyaya Dayanan Politika" anlamına gelmektedir. Bir ülkenin dünya devletleri arasındaki yeri ve konumunu, bulunmuş olduğu coğrafyaya bağlı olarak belirlemesi ve buna göre stratejisini tespit ederek politikalar geliştirmesidir. Yani jeopolitik "coğrafyanın yönlendirmiş olduğu politika" demektir¹⁴.

Jeopolitiğin unsurları ise, bir ülkenin dünya haritası üzerinde işgal ettiği alan ve bulunduğu konum, coğrafi bütünlük ve ülkenin coğrafi özellikleridir¹⁵. Bir ülkenin yüz ölçümü, coğrafyasının bir bütünlük arz etmesi ve bu coğrafyanın haritadaki yeri ve dünya devletleri arasında stratejik konumu ile birlikte, ülkenin yer altı ve yer üstü zenginlikleri jeopolitikada önemli rol oynar. Jeopolitiğin bu unsurları değişmeyen temel unsurlardır. Bunun yanı sıra, jeopolitiğin değişebilen, insani unsurları içine alan diğer özellikleri de bulunmaktadır. Ancak, bu unsurlar jeopolitikte belirleyici değildir. Diyebiliriz ki, bir ülkenin jeopolitiğini o ülkenin coğrafi konumu ve coğrafi özellikleri belirlemektedir¹⁶.

Karaman İli, Orta Anadolu'nun güneyinde ve Akdeniz'in kuzeyinde olması, İç Anadolu ve Akdeniz Bölgesi'nde bağlantı sağlayan Sertavul Geçiti¹⁷ üzerinde bulunması sebebiyle stratejik bir öneme sahiptir. Bu geçit, İç Anadolu Bölgesi ile Akdeniz Bölgesi'ni bir birine bağlayan önemli geçitlerden birisidir. Tarihi Marayolu İçel İli ile, Yellibel geçiti ise Ermenek İlçesi ile bağlantı sağlamaktadır. Kara yolu ulaşımı dışında ilin Konya ve Niğde ile bağlantısını sağlayan demir yolunun bulunması Karaman iline ulaşımı kolaylaştırmaktadır.

İl genelinde tarımın yaygın olması sebebiyle bir çok tahıl, meyve ve sebze

türünün yetiştiriciliği yapılmaktadır. Bu ürünlerin işlediği çok sayıda bisküvi fabrikasının ve değişik gıdalar üreten fabrikaların bulunması sebebiyle il, içeriden ve dışarıdan göç alarak bir cazibe merkezi haline gelmiştir.

İlk ve orta dereceli okulların yaygın olmasının yanı sıra Selçuk Üniversitesi'ne bağlı fakülte ve yüksek okulların, tarihi eserler ve doğal güzelliklerin bulunması ilde eğitim, kültür ve turizmi yaygın hale getirmiştir. Karaman merkez ilçesi ve Ermenek İlçesi Karamanoğulları'na başkentlik yaptığından dolayı ilde bu beyliğe ait çok sayıda tarihi eser bulunmaktadır. Yurt dışında çalışan işçi sayısının fazla olması hem ilin kalkınmasında büyük rol oynamış, hem de üretilen gıdaların pazarlanmasında etkili olmuştur.

C-KARAMAN ADININ KAYNAĞI

Anadolu, yüz yıllar boyunca çeşitli milletlerin hakimiyeti altına girmiş, bu milletlerin kültür ve medeniyetlerini barındırmış ve kaynaştırmıştır. Karaman İli'nde de buna bağlı olarak bu kültür ve medeniyetlerin izleri bulunmaktadır. Eski bir yerleşim merkezi olması sebebiyle, köklü bir geçmişi ve tarihi zenginliği olan bu ilin geçmişten günümüze tarihi incelendiğinde isim değişikliği ve şehrin kurulmuş olduğu coğrafyada zaman zaman değişik yerleşim merkezlerinin ön plâna çıktığı görülmektedir. Karaman İli'nin mevcut yerleşim merkezinde yapılan arkeolojik kazılarda şehrin M.Ö. 6000 yıllarında kurulmuş olduğu ortaya çıkmıştır. İlin bilinen ilk ismi "Laranda"dır¹⁹. Yörenin Türk hakimiyetine girmesinden sonra ise "Lârende" şeklinde değişime uğramış, özellikle Selçuklular ve Osmanlılar zamanında bu şekilde ifade edilmiştir. Günümüzde şehrin sadece bir semtinin bir adı olan Lârende, önceleri Karaman şehrinin tamamını ifade etmek için kullanılmaktaydı. Ancak Anadolu Selçuklu Devleti'nden sonra Karamanoğulları Beyliği'nin hakimiyetine giren Lârende, 1325 yılında bu beyliğin başkenti olması ile birlikte Karaman ismini almış ve bu tarihten itibaren değişmeden günümüze kadar gelmiştir²⁰. Lârende'ye Karaman isminin verilmesinde hem fikir olan tarihçiler bu ismin hangi sebepten verildiği ve kaynağının ne olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bazı kaynaklarda bu ismin, Lârende'ye vali olarak gönderilen "Lâla Kamereddin" in adının bozulmuş şekli olduğu belirtilirken, bazı kaynaklarda da Karamanoğulları Beyliği'nin kurucusu "Nure Sofi" oğlu "Karaman Bey" den geldiği şeklinde görüşler ileri sürülmüştür. Diğer bir görüş ise, Karamanoğulları'nın mensup

oldukları Karaman Oymağı'nın ismini ilk önce kendilerine²¹ daha sonra ise yerleştikleri şehre verdikleri şekindedir. Ancak, ilk çağ ve Selçuklular dönemi de dahil olmak üzere şehrin "Laranda" daha sonra "Lârende" ismiyle anıldığına şüphe yoktur. Şehrin, Karamanoğulları'nın hakimiyetine girmesiyle birlikte adı bu beyliğin adı ile, yani "Karaman" olarak değiştirilmiştir. Karamanoğlu Beyliği'nin Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti altına girmesiyle birlikte "Karaman" ismi "Lârende" şehrini ifade etmekten çıkmış, tamamen Karamanoğulları Beyliği'nin kurulmuş olduğu coğrafi alan olarak ifade edilmiştir. Konya bu coğrafyanın merkezi sayılarak "Karaman Eyaleti" tabiri kullanılmıştır. 1867 yılından itibaren vilâyet nizamnamesi ile Konya vilâyet yapılarak Karaman da bu vilâyete bağlı bir kaza merkezi haline getirilmiştir. Böylece "Karaman" ismi sadece Karaman şehir merkezi için kullanılmaya başlanmıştır.

1920 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıyla birlikte Anadolu'da Türk hakimiyeti sağlanmış ve 1923 yılında Cumhuriyetin ilânı ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştur. 1929 yılında yapılan değişiklik ile Konya İli'nin bir kazası durumuna getirilen şehrin "Lârende" olan ismi "Karaman" olarak değiştirilmiştir. Son olarak 15 Haziran 1989 tarihinde çıkarılan 3589 sayılı yasa ile Türkiye Cumhuriyeti'nin 70. ili olmuştur²². Karaman'ın il olmasıyla birlikte sınırları genişlemiş, Konya'nın Ermenek İlçesi bu ile bağlanarak, Sarıveliler, Başyayla, Ayrancı ve Kâzımkarabekir gibi kasabalar ilçe haline getirilmiştir.

Karaman İli'nde tarih boyunca meydana gelen isim değişiklikleri ve bu isimler ile ifade edilen coğrafyanın değiştiğini görmekteyiz. İşte bundan dolayı kaynakların Karaman hakkında neler söylediklerine kısaca bir göz atma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. İbn-i Batuta, Seyahatnamesi'nde Karaman için "suyu ve bostanları çok güzel bir şehirdir" ifadesini kullanmıştır²³.

Evliya Çelebi, "Lârende Kalesi Yani, İman Yeri Karaman Şehri" başlığı altında Karaman hakkında şu ifadeleri kullanmıştır: "Karaman eyaleti tahtı budur. Ama Konya vilâyet ortası olduğundan vezirler orada otururlar. Lârende'yi Karamanoğulları yapmıştır. Üç yüz akçe şerif kazadır. Dizdari ve yüz elli neferi vardır. Ayan ve eşrafi, imam, hatip, şeyhleri çok bir şehirdir. Kalesi yüksek yerde dörtgen şeklinde üç kat kaledir..." diyerek kale hakkında geniş bilgi vermektedir. "Kale içerisinde Otuz iki mahalle, elli üç mihrap (cami ve mesc-

it) ve medrese, 7080 toprak ev vardır. Altı hamamı yirmi üç çeşmesi, üç imaret, meşhur üç tane hanı vardır. Dükkânlar geniş bir cadde üzerindedir. Dört yüz yetmiş tane dükkân vardır. Bağ ve bahçeleri cihanı tutmuştur. Bütün halk kırmızı boyalı kuzu kürkü giyip, Mevlevi külahı beyaz destar sararlar. Lehçeleri Türk Dili'dir. Dindar kimselerden büyükler vardır. Kadınları sarı çizme giyip, üzerlerine beyaz car bürünürler. Namuslu kimselerdir"²⁴.

Lugat-ı Tarihiyye ve Coğrafiyye'de Karaman, Pizidi Kıtası'nı teşkil eden ve bir müddet emirlik halinde idare olunan Lârende, Niğde, Ermenek, Konya, Kayseri, Akşehir, Beyşehir, Seydişehir ve Karahisar sancak ve kazalarını içine alan eyaletin ismidir. Bu eyaletin çok yeri dağlık ise de güzel üzüm, afyon ve tuzları vardır"²⁵.

Şemseddin Sami ise Karaman için şöyle demektedir: "Karaman kazası Konya vilâyeti merkez sancağının elli yedi kilometre cenübesinde vaki olup, garben bozkır, şimâlen nefsi Konya, Karabikar, Şargan Ereğli kazalarıyla, cenuben dahi Adana vilayetinin İçil sancağına muhat ve mahduddur"²⁶. Yine Şemseddin Sami aynı eserinde Karaman ili (Caramanic) maddesinde de Karaman hakkındaki ifadesinde şu şekilde demektedir: "Anadolu'nun kısmı vustasının cenüp cihetine verilen isim olup, Konya, Niğde ve İçil sancaklarından ibarettir. Bu bölge Selçuklu devleti'nin çökmesinden sonra İstiklâl kazanarak oralarda hükümet süren Karamanoğulları'nın adıyla anılır. Bu hükümetin ilk teşekkülünde Lârende kasabası merkez olup, sonra Konya'yı merkez yapmışlarsa da daha sonra Konya'yı terke mecbur olup Lârende'ye çekilmişlerdir"²⁷.

Cami'üddüvel'de ise "625 yılında Sultan Alâeddin Keykubat, Ermeniler'in elinden alınca, o bölgeye Türkmen boylarından bazılarını yerleştirdi. Lâla Kamereddin'i buraya vali tayin etti. Bundan dolayı buraya Kamereddin ili deniliyordu. Fakat halk bu sözü bozarak buraya Karaman ili demiştir"²⁸ ifadelelerine yer verilmektedir.

Oruç Bey Tarihi'nde ise, "Baba İlyas zamanında İçel'e halife olan Kör Kadı'nın beş yaşında Karaman isimli bir oğlu kalmış, Babailerden hükümdar olan Muhlis Paşa o çocuğu getirip tahta geçirerek hükümdar yaptı. Nefes edip bu nesil bu ülkeyi tuta, padişah ola dedi. Eskiden Yunan denilen Karaman eline "Karaman" demelerinin sebebi budur" denilmektedir"²⁹.

W.R. Ramsay, Karaman'ın Lykaonia bölgesinde bulunduğunu ve

“Laranada” ismiyle anıldığını belirterek, Hıristiyan halkın ise “Larada” dediklerini ifade etmekte, fakat resmi isminin Karaman olduğunu söylemektedir.³⁰

Kâtip Çelebi, Lârende hakkında, Konya'nın güney doğusunda düz bir yerde kasaba ve kale olduğunu, akarsuyu, bağı ve bahçeleri, cami ve hamamların bulunduğunu söylemektedir. Karaman Eyaleti için ise, Osmanlılar'dan evvel bu bölgeyi Karamanoğulları fethettiğinden dolayı Karaman denildiğini, bu memleketin çok geniş olmasından dolayı Osmanlılar'ın eline geçmesiyle birlikte ikiye bölündüğünü, denize yakın olan bölgeye İçil denildiğini, diğer bölgenin ise Konya merkez olmak üzere yedi sancaktan ibaret olduğunu belirtmektedir. Bu sancaklar Konya, Niğde, Akşehir, Beyşehir, Aksaray, Kırşehir ve Kayseri'den ibarettir³¹.

İlyas Kirmani ise Karamanname isimli eserinde “Der Beyan-ı Belde-i Lârende” ve “Der Beyan-Zuhü-l Karaman” başlığı altında genel olarak şunları söylemektedir: Bu yerin eski adının Lârende olan ünlü bir şehir olduğunu, Türklerin akın akın gelerek oraya yerleştiğini, bunların neslinin Selçuk Boyu'ndan Kutalmış olduğunu, bu bölgedeki Türklerin Başbuğu olan Nureddin'e Alâaddin Keykubat'ın yerleşme izni verdiğini, iki oğlundan birinin adının Karaman olduğunu söylemektedir³².

J.H. Kramers, “Karaman Anadolu'da bir ahalinin ve bir kaza merkezinin adıdır. Uzun yıllar Karamanoğulları arazisini içine alan bütün mıntıkalarına Karaman denilmesine rağmen, Karaman (Karaman ili) adı verilen havalinin hududunun hayli değiştiği görülmektedir. Lycaonie ve Kilikya Torosları Antalya'ya kadar Anadolu'nun bütün güney sahilleri bu namı almıştır. Bir vilâyet haline gelen bu bölgenin merkezi sonraki yıllarda Konya olmuştur. İçel sancağının bu vilâyetten ayrılmasıyla Karaman İli'ni XVII.yy'da Niğde, Aksaray, Konya, Kırşehir, Kayseri ve Akşehir sancakları oluşturmaktadır. Eski ismi Lârende olan Karaman şehri Konya'nın elli yedi kilometre güney doğusunda Toroslara kadar uzanan ovada, sahilden (Silifke) Torosları aşarak İç Anadolu'ya giden büyük ticaret yollarının üzerindedir. 1467 yılında Osmanlı topraklarına katılan ilin bu tarihten itibaren resmi kayıtlarda Lârende ismini muhafaza etmesine rağmen Karaman vilâyeti ismi altında anılmıştır³³. Karaman isminin kaynağı hakkında ortaya atılan görüşlerin farklı olmasına rağmen, Karaman isminin, Karamanoğulları ve bu beyliğin mensup olduğu Karaman Oymağı'ndan geldiği muhtemel görünmektedir.

I. BÖLÜM

(KARAMAN TARİHİ)

A-İLK ÇAĞDAN TÜRK HAKİMİYETİNE KADAR KARAMAN

Karaman, tarihin ilk devirlerinden itibaren Anadolu'nun merkezi bir yerinde bulunan Batı Anadolu'dan Akdeniz'e ve özellikle Çukurova'ya inen yolların geçiş noktasında yer almaktadır. Böylesine stratejik bir öneme sahip olmasının yanında verimli ve geniş bir ovanın üzerinde kurulmuş olmasından dolayı Karaman, ilk çağlardan itibaren insanların ilgisini çekmiş, tarih boyunca da çeşitli milletlere, devletlere, kültür ve medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır.

Karaman ve çevresinde henüz yeterince arkeolojik kazılar yapılmadığı için, prehistorik devirlere ait bilgiler pek fazla değildir. Fakat ilin 13 km. kuzey-doğusunda bulunan höyüklerde yapılan sathı araştırmalara özellikle Canhasan höyüğünde yapılan bilimsel kazılarda elde edilen bulgular ve bilgiler neticesinde Karaman ve civarındaki uygarlığın 8000 yıllık bir geçmişi olduğu anlaşılmıştır³⁴. Canhasan mevkiinde bulunan üç höyükten elde edilen bulgular Karaman'ın neolitik ve kalkolitik dönemleri hakkında az da olsa bilgi vermektedir.

İlk çağlardaki durumu henüz pek bilinmeyen Karaman, Hititler döneminde yarı bağımsız bir devlet olan Arzava Kırallığının sınırları içinde yer almıştır³⁵. Bu devirde Karaman önemli bir askeri merkez ve önemli bir ticaret merkezidir. Özellikle Üçkuyular Köyü'nde, Muhaliç Tepesi'nde Hamzazindanı mevkiinde, Karadağ ve Kızıldağ'da bulunan Hitit dönemine ait kitabe ve rölyefler buna işaret etmektedir³⁶.

Ayrıca Karaman il sınırları içerisinde Hititlerden kalma dini yapılar da görülmektedir. Bu dini yapılar ise, Karaman coğrafyasının dini yönden de önemli bir merkez olduğunu göstermektedir³⁷.

1960 ve 1970 yılları arasında Canhasan höyüklerinde yapılan arkeolojik kazılar neticesinde M.Ö. VI-V-IV bin yıllarında burasının yerleşim yeri olduğu ortaya konulmuştur. Höyükte nadiren Frigler dönemine ait eserler bulunmasına rağmen, Hellenistik, Roma ve Bizans dönemlerine ait daha fazla esere

rastlanmıştır³⁸. Burada yaşayan insanların kalkolitik çağda (M.Ö. 5750-3250) ekonomik yapılarının çok güçlü olduğu, kerpiç evler yaparak yerleşik bir hayat sürdükleri, bakırdan yapılmış çeşitli ev ve ziynet eşyalarının olduğu görülmektedir. Canhasan III höyüğünde yapılan kazılarda bu höyük, M.Ö. 7000 yılı ile tarihlendirilmiştir. Yine bu kazılar neticesinde burada yaşayan insanların çanak ve çömlek yapımını bilmediği, bulunan aletlerin genelinin kemikten ve taştan yapıldığı görülmektedir. Ancak, bu insanların kendi ihtiyaçları oranında tarımla uğraştıkları belirtilmektedir³⁹.

Hititlerden sonra, M.Ö. VII. yy'da Frigyalılar'ın, VI.yy'da Lidyalılar'ın hakimiyetine giren Karaman, bu yüz yılın sonundan itibaren Persler'in hakimiyetine girmiştir. Klasik devirlerde Laranda olarak bilinen Karaman, Lykaonia Bölgesi'nde yer almakta idi ve Büyük İskender'in haleflerinden Perdikkas ve Flippos'un M.Ö. 322 yıllarında talan ve tahribatına uğramıştı. Daha sonra, Antigon ve Selevkos'un eline geçen Karaman, M.Ö. I. yy'a kadar Anadolu'daki krallıkların hakimiyeti altında kalmıştır⁴⁰.

Romalılar devrinde mahalli krallardan Derbe hakimi Antipatros'un idaresine giren Karaman, Antipatros'un Galatyalı Amyntos tarafından öldürülmesi ile Galatyalılar'ın eline geçmiştir. Karaman, Romalılar devrinde Lykaonia'ya bağlı önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir⁴¹.

Bizans İmparatorluğu döneminde şehir, önemli dini ve ticari merkezlerden biri haline gelmiştir.

Bölgede bulunan kilise harabeleri bu bölgenin Hıristiyanlığın önemli merkezlerinden biri olduğunu göstermektedir. Karadağ civarında Binbir Kilise olarak bilinen harabelerin M.S. VI ve IX. yy'a ait olduğu belirtilmektedir⁴².

Lârende, Bizans İmparatorluğu'nun egemenliği altında iken VIII ve IX.yy'larda kısa süreli de olsa bir kaç kez güneyden gelen Arap orduları tarafından işgal edilse de Araplar burada tutunamamıştır. Bundan sonra şehir, Selçuklular tarafından fethedilinceye kadar Bizans İmparatorluğu'nun egemenliği altında kalmıştır⁴³.

B-TÜRK HAKİMİYETİ DÖNEMİNDE KARAMAN

1-SELÇUKLULAR DEVRİNDE KARAMAN

Karaman ilinin hangi tarihte Selçukluların hakimiyetine geçtiği kesin olarak bilinmemektedir. Ancak, 1071 Malazgirt savaşından önce de Anadolu'ya

Türk akınlarının olduğu bilinmektedir. Bu akınlar, özellikle 1040 Dandanakan savaşından sonra hızlanarak sonraki yıllarda birer fetih hareketine dönüşmüştü. Büyük Selçuklu Devleti hükümdarı Sultan Alparslan tarafından Anadolu'yu fethetmek için çeşitli komutanlar görevlendirilmiştir. Bu komutanlardan birisi de Afşin Bey'dir. Afşin Bey komutasındaki birlikler 1067 yılında Kayseri, Niksar ve Konya'yı ele geçirmiştir⁴⁴. Anadolu'ya yapılan bu fetihler, Malazgirt zaferi ile birlikte Türklerin Anadolu'ya bir daha terk etmemek üzere yerleşmesini sağlamıştır.

Konya 1067 yılında fethedildiğine göre Karaman'ın da bu tarihte veya hemen sonra fethedildiği söylenebilir. Büyük Selçuklu Devleti'nin zayıflamasıyla birlikte Karaman, Yağbasan döneminde Danişmentogulları'nın eline geçmiştir. Karaman, 1165 yılında II. Kılıçarslan tarafından Anadolu Selçuklu Devleti'nin sınırlarına katılmıştır⁴⁵. II. Kılıçarslan'ın ülkesini on bir oğlu arasında paylaştığı, kendisinin de oğlu Kutbettin Melikşah ile birlikte Konya tahtına oturduğu bir sırada III. Haçlı Seferi başlamış ve Alman İmparatoru I. Friedrich Barbarossa Konya üzerinden Kilikya'ya yürümüş ve 1190 yılında Karaman'a girmiştir. Fakat bu istila geçici olmuş, Selçuklular şehri tekrar ele geçirmiştir.

Karaman 1210 yılında bir Hristiyan tarikatı olan Hospitalier Tarikatının isteği ile Ermenistan Kralı II. Leon tarafından zapt edilmiş ve şehir tekrar Hristiyanların eline geçmiştir. Ancak, Ermeni Kralı 1216 yılında Sultan İzzeddin Keykavus'a karşı koyamayarak şehri terk etmeye mecbur kalmıştır. Böylece şehir, kesin olarak Selçuklu hakimiyetine girmiştir⁴⁶.

2-BEYLİKLER DÖNEMİNDE KARAMAN

Bu tarihten itibaren Karaman, 1256 yılına kadar Anadolu Selçuklu Devleti'nin idaresi altında kalmış ve daha sonra da Karamanoğulları Beyliği'nin eline geçmiştir. Yaklaşık iki yüz yıl bu beyliğin idaresinde kalmış, aynı zamanda bu beyliğe başkentlik yapmış ve tarihinin en parlak dönemini yaşamıştır. İmar faaliyetleri artmış, daha önceki devirlerde görmediği ilgiyi Karamanoğulları devrinde görmüş ve mamur hale gelmiştir. Karaman'ın Moğollar ve Osmanlılar döneminde ise zaman zaman tahribata uğradığı bilinmektedir⁴⁷.

Beylikler döneminde Karamanoğulları Beyliğinin hakimiyeti altında bulunan Karaman ilinin bu döneme ait tarihine geçmeden önce Karamanoğulları'nın menşei hakkında kısaca bilgi sunmanın faydalı olacağı kanaatindeyiz. Çünkü, Beylikler Döneminde Karaman başlığı altında, Karaman tarihinin,

Karamanoğulları Beyliği'nin tarihi ile birlikte ele alınması zorunlu ve gerekli görülmektedir. Ayrıca, bu bölgeyi Ermeni ve Rumlardan alarak Türkleştiren ve Lârende'ye kendi isimlerini veren bu beyliktir.

a) Karamanoğulları'nın Menşei

Karamanoğulları'nın mensup olduğu millet hakkında iki görüş bulunmaktadır. Birinci olarak zikredeceğimiz görüş, Karamanlılar'ın Türk olduğunu söyleyen görüştür. Bu düşünceye göre, Karamanlılar'ın hangi Türk boyuna ait olduğu konusunda şüpheler bulunmakta ve değişik görüşler ileri sürülmektedir. Tarihçilerin bir kısmı Karamanlılar'ın Oğuzların Avşar (Afşar) Boyuna mensup olduklarını söylerken, bir kısmı da Oğuzlar'ın Salur Boyu'na mensup olduklarını ifade etmişlerdir.

Şikari, Karamanoğulları'nın soyunun Oğuzlar'a dayandığını ifade etmektedir⁴⁸. Ş. Tekindağ, Yazıcızade Ali'ye dayanarak, Karamanlılar'ın oğuzların Avşar boyuna mensup olduklarını belirtmekte olup, İbn Bibi ve Müneccimbaşı'nın verdiği bilgilere dayanarak Karamanlılar'ın Salur boyuna mensup olduğunu söylemenin yanlış olacağını bildirmektedir⁴⁹.

Faruk Sümer de 1300 lü yıllarda yazılmış anonim bir Ermeni kaynağı ve Yazıcızade Ali'ye dayanarak Karamanlılar'ın Oğuzlar'ın Avşar Boyu'ndan olduğunu söylemektedir⁵⁰. Karamanoğulları'nın Oğuzlar'ın Avşar Boyu'ndan olduğunu O.Turan, İ.H.Uzunçarşılı, A. Sevim-Y. Yücel, F. Köprülü ve E.Merçil de zikretmişlerdir⁵¹.

Karamanlılar'ın Salur boyuna mensup olduğunu savunanların başında ise Tahsi Ünal gelmektedir. Ona göre, Karaman ismi Salurlar'a mensup bir oymağın adadır. Nure Sofi, oğluna oymağın ismini koymak sureti ile hem kabilesinin ismini zikretmiş, hem de kabilesini oğlunun şahsında sembolize etmiştir⁵². Hatta Ünal, Karamanoğulları'nın Avşarlar'dan olma ihtimâlini göz önünde bulundurarak çeşitli yorumlar yapar ve Türk tarihinde yalnız bir kabilenin devlet kurduğunu söylemenin doğru olmayacağını her devletin kuruluşunda diğer kabilelerin de yardımının olduğunu belirterek, Karamanoğulları Beyliği'nin kurulmasında Avşarlar'ın da emeklerinin olabileceğini söylemektedir. Fakat ona göre bu olay, Karamanlılar'ın Avşar Boyu'na mensup olduklarını göstermez⁵³. Rus yazar V.Gordlevski Fuat Köprülü'ye dayanarak aynı görüşü paylaşmaktadır⁵⁴. Yine aynı görüş, Karaman'a ait çeşitli çalışmalarıyla bilinen D. Ali Gülcan tarafından da ifade edilmektedir.

Karamanoğulları'nın mensup olduğu millete ait ikinci görüş ise onların Türk olmadığı hakkındadır. Cenaibi, Karamanlılar'ın menşeyini Ermeniler'e bağlayarak, onları Müslüman olduktan sonra tasavvufa yönelenerek Baba İlyas'a mürit olduklarını söylemektedir⁵⁵. Konyalı ise, Cenabi'yi eleştirerek bazı Selçuklu ve Karamanlı sultanlarının siyasi hakimiyet tesis ettikleri Rum ve Ermeni memleketlerinde "Melik'ir-Rum ve'l-Ermen şeklinde bir sıfat taşımalarını Cenabi'nin anlayamadığını, ya da Karamanlılar'ın Ermeni sınırları içerisinde yerleşmiş olduklarını gösteren Farsça ibareleri yanlış okuduğunu söylemektedir⁵⁶.

Ş. Sami, Nure Sofi'nin Ermeni dönmesi bir mutasavvıf olduğunu⁵⁷ Konyalı ise bu bilgilerin Cenabi'ye dayanılarak verildiğini söyleyerek, bunun büyük bir iftira olduğunu, Karaman ve babasının halis Türkmen olduklarını ifade etmektedir⁵⁸. Hammer, Nure Sofi'nin Alâaddin Keykubat zamanında, Ermeni kavminden olduğu halde Baba İlyas'ın en ateşli taraftarı olduğunu bildirir⁵⁹. Aksarayı ise, Karaman için, Ermeni ülkesinden Karaman vilâyeti olarak bahseder ve Karamanlılar hakkında hiç bir bilgi vermez⁶⁰.

Karamanoğulları'nın Türklüğü hakkında tarihçilerin delilleri ve ileri sürdükleri görüşler daha kesin ve daha doğru gözükmemektedir. Karamanlılar'ın Ermeni asıllı olduğu şeklindeki görüşlere ise katılmak mümkün görünmemektedir. Çünkü, bu konudaki fikirler bir kişiye dayandırıldığı gibi, bu görüşü savunanlar da bu fikrin doğruluğunu araştırmadan aynen nakil yapmışlardır. Bu görüşü ilk ortaya atan Cenabi, daha önce de belirttiğimiz gibi, eldeki mevcut metni ya hiç okuyamadığı, ya da yanlış okuduğu şeklinde eleştirilmektedir.

Kaldı ki, Karamanoğulları Beyliği'nin sosyo-kültürel yapısı, devlet teşkilâtı, dili, dini, mimarisi, gelenek ve göreneklerine bakıldığı zaman onların kesinlikle Türk olduğu kanaatine varılır. Yine, Karamanoğulları'nın Ermeni asıllı olduğunu iddia edenlerin onların kendi devirlerinde Türkçe'yi resmi dil ilân etmelerini mantıklı bir şekilde açıklamaları mümkün görülmemektedir. Nitekim dil, bir milletin, bir devletin milli kültürünü, örf ve adetlerini, felsefesini ortaya koyan, ifade eden ve geleceğe nakleden yegâne vasıtaadır.

Ayrıca, Anadolu'ya gelen Türkler örf ve adetlerine sıkı sıkıya bağlı kalmışlardır. Bu konuda en hassas davrananların başında ise Karamanoğulları'nın geldiğini söyleyebiliriz⁶¹. Bu da, Karamanoğulları'nın Türk olmadıkları hakkındaki fikirlerin yanlışlığını ve onların Türklüğünün kabul

edilmesinin gerekliliğini ortaya koyan delillerden sadece bir tanesidir.

b) Karamanoğulları Döneminde Karaman

Eski adı Lârende olan Karaman İli'nin ismini Karamanoğulları'ndan aldığını daha önce belirtmiştik. Bu ilde devlet kuran Karamanoğulları'nın bu coğrafyaya yerleşmesi 1227-1228 yılları arasında olmuştur. Moğol baskısı nedeniyle Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Oğuz kitleleri ile beraber Karamanlılar da Anadolu'ya gelmişlerdir. Bu Oğuz kitleleri Bizans sınırlarına yerleştirilirken Karaman oymağı da Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarı I.Alâaddin Keykubat tarafından Ermenek ilçesinde bulunan Kamış mevkiine yerleştirilmiştir⁶². Anadolu'ya gelmeyen Karaman oymağının bir kısmı XII.yy. ortalarında Seyhun ve Ceyhun bölgesinde, bir kısmı ise Karakoyunlu Devleti'nin kurulduğu bir sırada Azerbaycan coğrafyasında bulunuyorlardı⁶³. Anadolu'ya yerleşen Karaman oymağının liderliğini Nure Sofi adıyla anılan Sadeddin oğlu Nure yapmaktaydı. Nure Sofi liderliğindeki oymağın bu coğrafyaya iskân şeklinin nasıl olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Ermenek civarındaki saldırgan Ermeniler'in üzerine Nure Sofi'nin liderliğinde bir Oğuz kitle si sultan tarafından gönderilir ve Nure Sofi Ermeniler'i bozguna uğratarak fethettiği yerlerin anahtarlarını Selçuklu Sultan'ına gönderir. Bundan memnun olan sultan, fethedilen yerleri Nure Sofi'ye bağışlayarak ona hil'at, kılıç ve alem gönderir⁶⁴. Tekindağ ise, bu coğrafyaya tarihi seyir içerisinde Karamanoğulları'nın kademeli olarak yerleştiğini, 1250-1256 yılları arası Ereğli, 1256-1261 arası Ermenek'e yerleşerek başkent yaptıklarını belirtmektedir. Daha sonra başkent Karaman'a nakledilmiştir. Daimi başkent Karaman olmasına rağmen, Konya, ülkenin en büyük şehri olmasından dolayı taht şehri olarak kullanılmış ve bazı Karaman Beyler'i burada oturmuşlardır⁶⁵. Zikredilen her iki görüşe göre, Karamanoğulları'nın bu coğrafyaya yerleşmelerini bizzat Selçuklu Sultan'ı sağlamıştır.

Ermenek mıntıkası tamamen zaptedildikten sonra bu coğrafya Nure Sofi'nin oğlu Kerimüddin Karaman'dan dolayı "Kamerüddin İli" olarak anılmaya başlamıştır. Karaman 1256 yılından itibaren Karamanoğulları'nın Anadolu Selçuklu Devleti'ne karşı girişmiş olduğu çeşitli isyanlar neticesinde şehir Selçuklu ordusu tarafından bir kaç kez muhasara edilmiştir. 1261 yılında yapılan savaşta Karaman Bey kaçmış, kardeşleri ise idam edilmiştir⁶⁶. Karaman

Bey ise aynı yıl vefat etmiştir⁶⁷. Karaman iline vali olarak Bedreddin Hoteni tayin edilmiştir⁶⁸.

Karamanoğlu Mehmed Bey H. 676 (1277) yılında Konya'yı fethederek Türk Tarihi ve Türk Dili açısından önemli kararlar almıştır⁶⁹. Tarihte Cimri Olayı olarak da bilinen bu hadisede Gıyaseddin Siyavuş tahta oturtularak Mehmet Bey de vezir olmuştur⁷⁰. Hemen divanı toplayarak "Bugünden sonra, divanda, dergâhta, bargâhta, mecliste ve meydanda Türkçe'den başka dil kullanılmayacaktır" şeklinde bir karar çıkartılarak Türkçe resmi dil ilân edilmiştir⁷¹. Bu hadisede Karamanoğulları'nın Türk Dili'ne vermiş oldukları önemi ortaya koymuş olmasına rağmen bazı kaynaklarda bu olayın pek iyi anlaşamadığı ve yanlış olarak nitelendirildiği görülmektedir⁷².

Karamanoğulları döneminde büyük bir önem kazanan Karaman, bu beyliğe ilk yıllarda başkentlik yapmıştır. Karamanlılar döneminde yapılan eserler ile şehir oldukça zengindir⁷³.

Lârende 1398 yılında Yıldırım Beyazid tarafından beş günlük bir muhasara neticesinde zapt edilmiş ve Karamanoğulları'nın hayatına son verilmiştir⁷⁴. Ancak, Timur'un Anadolu'ya girmesiyle birlikte Anadolu'nun siyasi yapısı değişmiş ve 1402 Ankara Savaşı neticesinde Osmanlı ordusu Timur'un ordusuna yenilerek Timur'a karşı koyabilecek tek siyasi güç olan Osmanlı Devleti etkisiz hale gelmiştir⁷⁵. Daha sonra Timur ordusu, torunu Mehmet Mirza komutasında Bursa'ya kadar gelmiş ve bu vilâyet muhasara edilmiştir. Muhasaranın neticesinde Karamanoğulları⁷⁶ Beyler'inden Mehmet Bey ve Ali Bey serbest bırakılmışlardır. Böylece Timur tarafından diğer Anadolu Beyliklerinde olduğu gibi Karamanoğulları Beyliği de bağımsızlığına kavuşmuş, Osmanlı topraklarında bir çok yerler Karamanoğulları'na verilerek beylik yeniden tarih sahnesine çıkmıştır⁷⁷. 1398'den 1402 yılına kadar Karaman yaklaşık olarak dört yıl Osmanlı idaresinde kalmıştır. Daha sonra Lârende, Konya'nın H.871 (1463) yılında Osmanlı topraklarına katılmasıyla birlikte tekrar Karamanoğulları'nın merkezi olmuştur. Karaman belirli aralıkların dışında 1261 yılından 1467 yılına kadar yaklaşık iki yüz yıl bu beyliğin hakimiyeti altında kalmıştır. 1467 tarihinde Fatih Sultan Mehmet zamanında Osmanlı İmparatorluğu topraklarına katılmış ve bu tarihten sonra süreklilik arz ederek el değiştirmeden Osmanlı Devleti'nin sınırları içerisinde yer almıştır.

3- OSMANLI DEVLETİ DÖNEMİNDE KARAMAN

Karaman İli'nin 1467 yılında Fatih Sultan Mehmet Han tarafından Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırlarına katılması ile birlikte⁷⁸ Karamanoğulları iyice güç kaybetmeye başlamış ve daha güneye çekilmeye mecbur kalmıştır. Ancak 1483 yılında II. Bayezid döneminde beyliğin diğer toprakları ele geçirilmiş ve bundan sonra Karaman Beylerbeyliği'ne Osmanlı şehzadeleri yönetici olarak atanmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu sürekli olarak Rumeli'de fetihlere devam etmiş, fakat Anadolu'yu da hiç bir zaman ihmal etmemiştir. Anadolu'da Karamanoğulları'nın tecavüzünü engellemek ve Türk birliğini sağlamak için yapılan en önemli faaliyet Karamanoğulları ülkesinin fethedilmesi olmuştur⁷⁹. Karaman topraklarının Osmanlı sınırlarına katılması ile birlikte Konya'ya yönetici olarak Osmanlı şehzadeleri Beylerbeyi ünvanı ile atanarak, halkın hoş tutulması için de özellikle annesi Karamanoğulları soyundan olan şehzadelerin Beylerbeyi olarak gönderilmesine dikkat edilmiştir⁸⁰.

1467-1468 yıllarında Osmanlı Devleti topraklarına katılan Karaman ülkesinde H.881 (1476) tarihinde tahrir yapılarak Karaman Eyaleti on bir vilâyet ve iki nahiyeye ayrılmıştır. Buna göre bu vilâyetler;

- 1- Konya
  - 2- Lârende
  - 3- Seydişehir
  - 4- Beyşehir
  - 5- Akşehir
  - 6- Ilgın
  - 7- Niğde Şucaettin ve Anduğu
  - 8- Ürgüp
  - 9- Ereğli
  - 10- Aksaray
  - 11- Koçhisar'dır.
- Nahiyeler ise:
- 1- Karahisar
  - 2- Develi'dir⁸¹.

Fatih Sultan Mehmet'in ölümünden sonra yerine oğlu II. Bayezid tahta çıkmış, onun döneminde Karaman Eyaleti'nin ikinci defa tahriri yapılarak on beş

kazaya ayrılmıştır.

- 1- Konya
- 2-Belviran
- 3-Çimen
- 4-Akşehir
- 5-İlgın
- 6-Niğde
- 7-Anduğu
- 8-Ürgüp
- 9-Ereğli
- 10-Aksaray
- 11- Koçhisar
- 12-Kayseri
- 13-Ermenek
- 14- Mut
- 15- Gülnar'dır⁸².

Karaman Eyaleti'nin Kanuni Sultan Süleyman'ın hükümdarlığının (1520-1566) başlarında on beş kaza merkezine ek olarak Maraş ve Bozok livaları da Karaman'a dahil edilmiş, ancak daha sonraki yıllarda Maraş başlı başına bir eyalet haline getirilmiş, Bozok Livası ise coğrafi konumundan dolayı Rum Eyaleti'ne bağlanmıştır⁸³.

1527 yılında Karaman Eyaleti,

- 1-Konya
- 2-Kayseri
- 3-İçil
- 4-Niğde
- 5-Beyşehir
- 6-Aksaray
- 7-Maraş gibi kaza merkezlerinden ibarettir.⁸⁴

Kanuni döneminde Karaman (Lârende) önemini yitirerek sancaklıktan çıkarılmış ve askeri teşkilât itibariyle Konya merkez sancağına bağlanmıştır. Bu dönemde Lârende'de otuz üç mahalle, beş yüz yetmiş vergi ile mükellef Müslüman, on sekiz gayri Müslim, dört yüz altmış iki ev, bir imarethane, yedi

hamam, iki yüz kırk altı dükkân, yirmi dokuz cami ve mescit, yedi medrese, yoksulların barındığı bir kalenderhane, bir haydari hanı, altmış beş sandık bulunmaktadır⁸⁵.

İ. Metin Kunt, Kanuni döneminden itibaren Karaman Eyaleti'nin çeşitli yıllarda sancak sayısının değiştiğini tahrir defterlerine dayandırarak şu şekilde sıralamıştır.

1568-1574 yılları arasında Karaman Eyaleti ;

1- Konya

2-Kayseri

3- İçil

4- Niğde

5-Beyşehir

6-Aksaray

7-Akşehir

8-Kırşehir kazalarından oluşmaktadır⁸⁶.

1578-1588 yılları arasında Karaman Eyaleti'nin Osmanlı idari düzeni içerisindeki yeri şu kazalardan oluşmaktaydı.

1-Konya

2-Kayseri

3- İçil Tabii Kıbrıs

4- Niğde

5- Kırşehir

6- Aksaray

7- Akşehir

8- Tarsus

Tabii Kıbrıs

9- Beyşehir⁸⁷.

1632-1641 yılları arasında ise Karaman Beylerbeyliği şu vilâyetlerden oluşmaktaydı;

1- Niğde

2- Kayseri

3- Kırşehir

4- Beyşehir

5- Akşehir

6- Aksaray⁸⁸.

1867 yılında çıkartılan vilâyet nizamnamesine kadar Karaman Eyaleti küçük değişiklikler yapılmasına rağmen Osmanlı Devleti'nin idari yapısı içerisinde aynı idari düzeni devam ettirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu 1867 yılından itibaren eyalet sistemini bırakmış, idari teşkilâtlanmasını vilâyet sistemine göre düzenlenmiştir.

1864 yılında çıkartılan Tuna Vilâyeti Nizamnamesi örnek alınarak Osmanlı Devleti'nin tamamında yeni vilâyetler oluşturulmuştur. Bu nizamnameye göre Osmanlı İmparatorluğu'nun toprakları çeşitli idari dairelere ayrılarak bunların en büyüğüne vilâyet adı verilmiş ve vilâyetler sancaklara, sancaklar kazalara, kazalar karyelere bölünmüş ve her karye bir belediye idaresi olarak kabul edilmiştir. Yeni çıkartılan vilâyet nizamnamesine göre Konya vilâyet yapılmış, Karaman (Lârende) bir kasaba haline getirilmiştir⁸⁹.

H. 1315 tarihli Salname-i Umumiye'de Karaman Konya iline bağlı bir kaza merkezi durumundadır. Bu kaza merkezine seksen dört köy ile iki nahiyeye bağlanmıştır. Nahiyelerden Gaferiyat'a on köy, Aladağ'a ise otuz beş köy bağlıdır. Kaza merkezine ise otuz dokuz köyün bağlı olduğu belirtilmektedir⁹⁰.

1929 yılına kadar Karaman bu idari yönetim biçiminde kalmış, bu tarihten itibaren ise Konya vilâyetine bağlı bir ilçe merkezi haline getirilmiştir⁹¹.

4-TÜRKİYE CUMHURİYETİ DÖNEMİNDE KARAMAN

a) Milli Mücadele Döneminde Karaman

Osmanlı İmparatorluğu'nun ittifak devletleriyle yapmış olduğu I.Dünya Savaşı'nı kaybetmesi sonucunda bu devletler ile Mondros Mütarekesini imzalamıştır⁹². Bu antlaşmaya dayanarak ittifak devletleri ve bunların piyon güçlerini oluşturan Yunanistan, Osmanlı Devleti'nin çeşitli bölgelerine asker çıkararak Anadolu'da bazı illeri işgal etmiştir. Bu işgal hareketleri neticesinde Türk milleti, yurdun dört bir yanında işgale karşı çeşitli protesto mitingleri düzenlemiştir. Atatürk'ün Samsun'a çıkmasıyla birlikte Anadolu'da Türk Milleti'nin tarihte var olup olmama mücadelesi olan Milli Mücadele dönemi başlamış oldu.

Milli Mücadelenin başlamasıyla birlikte Anadolu'nun işgalini kınayan mitingler ve protestolar yurt geneline yayılmıştır. Mustafa Kemal'in önderliğindeki Milli Mücadele hareketine karşı işgal kuvvetleri tarafından Milli Mücadeleye karşı kurulan çeşitli dernekler ve cemiyetler anti-propaganda faaliyetlerine girişmişlerdir.

Karaman'da da 1919-1920 yılları arasında Konya mebuslarından Ayan Meclisi üyesi Bozkırlı Zeynel Abidin'in önderliğinde Mustafa Kemal aleyhine oldukça coşkulu ve gürültülü bir miting yapılmıştır. Karaman'daki akrabalarını devamlı olarak ziyaret eden Zeynel Abidin⁹³ son gelişinde de Mustafa Kemal ve arkadaşlarının din düşmanı kişiler olduklarını beyan ederek onlara uyulmamasını ve Osmanlı'ya bağlılığın dine bağlılık olacağını söyleyerek halkı galeyana getirmiştir⁹⁴.

Konya Vilâyeti'nin Kuva-i Milliye saflarına geçmesiyle birlikte Karaman Kazası da Kuva-i Milliye'ye katıldığını ilân etmiştir⁹⁵. Yurt genelinde olduğu gibi bu olaydan sonra Karaman İli'nde de Müdafa-i Hukuk Cemiyeti kurulmuş, cemiyetin başkanlığına da zamanın kaymakamı Hayri Bey getirilmiştir⁹⁶. Müdafa-i Hukuk Cemiyeti aktif bir şekilde faaliyetlerine başlamış, Milli kuvvetlere büyük miktarda para, yiyecek ve giyecek temin ederek çok sayıda insanı da cepheye sevk etmiştir.

Aynı zamanda Müdafa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulduğu tarihlerde Karaman İli'nde İngiliz Muhipler Cemiyeti'nin de bir şubesi açılarak bünyesinde bir çok hain tipli insanlar barındırılmış, bu cemiyet açık ve gizli olarak faaliyetlerini sürdürmüştür.

Bu esnada Konya'nın Çumra İlçesi Alibeyhöyüğü Köyü'nde halktan oluşturduğu silahlı kişilerle birlikte Mustafa Kemal lehine çalışmalara başlayan Mehmet Efendi'ye Konya Valisi tarafından geniş yetkiler verilerek bölgede çeteler kurmasına müsaade edilmiştir⁹⁷.

Delibaş Mehmet Efendi'nin faaliyetlerinden kısa zamanda haberdar olan Zeynel Abidin bazı araçlar ile kendisine Kuva-i Milliye aleyhinde telkinlerde bulunmuştur. Ancak bu telkinler Mehmet Efendi'ye etkili olmamıştır. Delibaş Mehmet Efendi Bozkır, Hadim, Hotamuş, Karaman ve Karapınar'ın köylerinden çok sayıda asker ve mühimmat toplamıştır. Bu civara son gelişinde Mustafa Kemal'in kendisini öldüreceği yolunda çeşitli sözler telkin edilmiş ve bunun neticesinde de Delibaş Mehmet Kuva-i Milliye aleyhine çalışmaya başlamış ve saf değiştirmiştir. Bu taraf değişikliğinde dini telkinlerin de oldukça etkili olduğu belirtilmektedir⁹⁸.

Başlangıçta Kuva-i Milliye taraftarı olan ve bu uğurda bir çok faaliyetlerde bulunan Mehmet Efendi Çumra baskınından sonra "Delibaş" diye anılmaya

başlanmıştır⁹⁹. Daha sonra, Hadim, Bozkır ve Ermenek civarını da etkileyen Delibaşı, Karaman için de plânlar yapmış ve bu amaçla Kâzımkarabekir, Yollarbaşı, Başkışla ve Pınarbaşı'ndan çok sayıda adamı kandırarak etrafına toplamıştı. Müdafa-i Hukuk Cemiyeti üyelerinin tedbir almalarına rağmen Delibaş Mehmet'in birlikleri Karaman'a değişik güzergâhlardan girmeyi başarmıştır¹⁰⁰.

2-3 Ekim 1920'de Delibaş Mehmet Konya'yı basmış, Müdafa-i Hukuk Cemiyet başkanını ve diğer memurlarla birlikte subayları da öldürtmüştür. Hükümet kuvvetleri ise Delibaş Mehmet'e iki gün dayanabilmişler ve daha sonra da teslim olmuşlardır¹⁰¹.

Konya isyanını bastırmak için Adana, Afyon ve Anadolu'dan gönderilen birlikler Konya'ya ulaşmış ve isyanı bastırmıştır. Fakat Delibaş Mehmet Silifke'ye kaçarak canını kurtarmış, daha sonra da Mersin'de Fransızlar'a sığınmıştır. Bundan sonra İstanbul ve İzmir'e giderek Yunanlılar'ın direktifleri doğrultusunda Konya'yı yeniden ayaklandırmak için gittiği Çumra'da kendi arkadaşları tarafından öldürülmüştür¹⁰².

Karaman, Kurtuluş Savaşında Milli Mücadeleye büyük katkıda bulunmuş, yurdun dört bir tarafında olduğu gibi, Türk düzenli ordularına maddi ve manevi desteğini esirgememiş ve bu amaç için bir çok vatan evladını da şehit vermiştir.

b) 1929'dan Günümüze Kadar Karaman

24 Temmuz 1923 yılında Cumhuriyetin ilânından sonra Türkiye Cumhuriyeti Devleti yeni Vilâyet Nizamnamesi'ni kabul etmiştir. Bu nizamnamede Konya eskiden olduğu gibi İl Merkezi haline getirilerek, bazı kazaları ise il yapılmıştır. 1929 yılından itibaren Karaman İlçe Merkezi yapılmış ve Konya İli'ne bağlanmıştır¹⁰³. 1929 yılından itibaren 1989 yılına kadar Konya'nın bir ilçesi olan Karaman, 15 Haziran 1989 tarihinde çıkarılan 3578 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin 70. ili olmuştur.

Karaman'ın il olması ile birlikte Merkez İlçe'den başka, daha önce Konya'ya bağlı birer ilçe merkezi olan Ayrancı ve Ermenek ilçeleri Karaman'a bağlanmıştır. Daha önce Karaman'a bağlı bir Kasaba olan Kâzımkarabekir ilçe haline getirilerek Karaman'ın il olması ile birlikte bu ile bağlanmıştır. Başyayla ve Sarıveliler ise 1990 yılında 3644 Sayılı Kanunla ilçe merkezi haline getirilmiş, 1991 yılında fiilen Karaman İl'ine bağlanmıştır¹⁰⁴.

1989 yılından itibaren il olan Karaman'ın günümüzde merkez ilçe dahil olmak üzere altı ilçesi, on iki bucağı, on altı belediyesi ve yüz elli sekiz köyü bulunmaktadır. Toplam belediye sınırları içerisinde yüz yirmi bir mahallesi ve köylerine bağlı kırk iki ünitesi bulunmaktadır. Yönetim birimlerinin dağılımı aşağıdaki gibidir¹⁰⁵.

Karaman İli İdari Yapısı

İlçe Adı	Bucak Sayısı	Bel. Sayısı	Mah. Sayısı	Köy	Bağlı Ünite
Merkez	5	8	66	86	1
Ayrancı	1	1	4	22	13
Başyayla	1	1	5	4	14
Ermenek	3	3	31	27	2
Kâzımkarabekir	1	1	6	6	-
Sarıveliler	1	2	11	13	1
Toplam	12	16	123	158	42

1) İlçeleri

Ayrancı: Ayrancı İlçesi'nin ilk çağlardaki durumu hakkında pek bilgi bulunmamaktadır. Frigler'in M.Ö. 1200 yılında Hititler'i yıkmasıyla birlikte Ayrancı Tuvana Krallığı'nın hakimiyetine girmiştir. Ayrancı, M.Ö. 323'te Makedonya Kralı Büyük İskender'in hakimiyetine girmiş, daha sonra da Roma ve Bizans İmparatorluklarının egemenliği altına girmiştir. Ayrıca bu dönemden sonra VII. ve IX.yy'larda Arap akınlarına maruz kalmıştır. 1077 yılında Selçuklular tarafından fethedilen ilçe bu tarihten itibaren Türk hakimiyetine girmiştir. Daha sonra Karamanoğulları ve Osmanlı hakimiyetine girmiştir. 1903 yılına kadar Üçharman (Divle) Köyü'nün çiftliği durumunda olan Ayrancı'ya II. Abdülhamit döneminde Kırım'dan gelen iki yüz on hane Türk göçmeni yerleştirilmiş, adına da Osmaniye denilmiştir.

1913 yılında Divle Nahiyesi'nin nüfusunun azalmasıyla birlikte nahiyelik Osmaniye'ye verilmiştir. 1923 yılında Konya İl Meclisi tarafından "Ayrancı Dede

Efsanesi"nden dolayı nahiyenin ismi değiştirilmiş, bir kaç yıl sonra da belediye kurulmuştur. Ancak, nüfusun azalmasıyla birlikte belediyeliğe son verilmiştir. 1968 yılında Ayrancı'ya yakın köyler mahalle olarak birleştirilmiş ve Ayrancı'ya bağlanmıştır. Bunun üzerin tekrar belediye tesis edilmiştir.

Ayrancı, Konya İli Ereğli İlçesine bağlı bir kasaba iken 1987 yılında 3392 sayılı kanun ile ilçe yapılmış ve Ağustos 1988'de fiilen ilçe olmuştur. 1989 yılında Karaman'ın il olmasıyla birlikte Ayrancı İlçesi Karaman'a bağlanmıştır. İlçenin merkez belediyesi ve yirmi iki köyü bulunmaktadır¹⁰⁶.

<i>Belediye</i>	<i>Mahalle</i>	<i>Köy</i>	<i>Bağlı Ünite</i>
1	4	22	13

Ayrancı İlçesi'nin yüz ölçümü 2577 km², il merkezine uzaklığı 56 km., denizden yüksekliği 1040 m. dir. Önemli bir akarsuyu olmayan ilçenin Kirazdağı, Meke ve Bolkar en önemli dağlarıdır. Akgöl ve Ayrancı Baraj Gölü doğal göl durumundadır. Karasal iklimin hakim olduğu ilçede bitki örtüsü bozkır tipidir¹⁰⁷.

Başyayla: İlçenin tarihi hakkında kesin bilgiler bulunmamasına rağmen, tarihin Roma dönemine kadar dayandığı bilinmektedir. Daha sonra Bizans hakimiyetine giren Başyayla'da bu döneme ait kaya mezarları ve arslan kabartmaları bulunmuştur.

Başyayla İlçesi 1967 yılına kadar Ermenek İlçesi'ne bağlı iki köy iken bu tarihten itibaren Kirazlıyayla (Lafza) ile Başköy'ün birleştirilmesiyle kasabaya dönüştürülmüştür. Daha sonra Mayıs 1990 yılında 3644 sayılı kanun ile ilçe haline dönüştürülen Başyayla'nın adı, yeni bu iki köyün adının birleştirilmesiyle oluşturulmuştur¹⁰⁸. Ağustos 1991. yılında ise fiilen Karaman'a bağlanmıştır. İlçenin idari yapısı ise aşağıdaki gibidir.

<i>Bucak</i>	<i>Belediye</i>	<i>Mahalle</i>	<i>Köy</i>	<i>Bağlı Ünite</i>
---	1	5	4	14

Başyayla İlçesi'nin yüzölçümü 102 km². ilçe merkezinin il merkezine uzaklığı 204 km., deniz seviyesinden yüksekliği ise 1400 m. dir.

Orta Toroslar'ın güney yamacında kurulmuş olan ilçe, yüksek bir yayla karakterine sahiptir. İlçe içerisinde orman alanları geniş yer tutmaktadır. İlçede kışlar uzun, sürekli kar yağışlı ve sert geçerken, yaz ayları serin geçmektedir¹⁰⁹.

Ermenek: Ermenek isminin anlamı hakkında çeşitli görüşler ileri sürülerek değişik ifadeler ortaya konulmuştur. Bazı rivayetlerde Ermenek ismi "İrem-Nak"

kelimesinin birleştirilerek değişik bir şekilde telaffuz edilmişinden ortaya çıktığı ve “Bağ-ı İrem” yani Cennet Bağları anlamına geldiği söylenmektedir¹¹⁰.

İkinci olarak ise. “Ermenek” isminin tamamen Türkçe bir ifade olduğu, kahraman anlamına gelen “Er” ile “İnsan” anlamına gelen “Men” ve Uygurca “Karşı Yamaç” anlamına gelen “Ek” kelimelerinin birleştirilmesiyle “Kahraman İnsanların Bulunduğu Yamaç”, “Kahraman İnsan Yeri” gibi manalara geldiği ifade edilmektedir. Yahut da, “Ermen” (Kahraman Kişi) ile “Ek” fiilinin birleşmesinden meydana gelen “Kahraman Ekilmiş Yer” veya “Kahraman Yetiştiren Yamaç” manasına gelen Türkçe bir kelime olduğu söylenmektedir¹¹¹.

Ermeni coğrafyacısı İndjidjian ise, Ermenek kelimesini yanlış yorumlayarak şehrin Ermeniler tarafından inşa edildiğini iler sürmüştü ve Ermeni kelimesinden türediğini söylemiştir. Halbuki, Ermenilerden önce kurulmuş bu şehir hiç bir zaman uzun vadede Ermeni hakimiyetine girmemiştir. Dolayısıyla bu görüş oldukça tutarsız ve yanlış görünmektedir¹¹².

İlk isminin “Mara”, “Maras”, “Marassa” ve “Maraos” olduğu bilinen ilçenin, halk arasında “Marasbulla” olarak isimlendirilen bölgede kurulduğu anlaşılmaktadır. Daha sonraki dönemlerde “Maraspolis” olarak isimlendirilen şehir M.S. 30 yıllarına kadar bu isimle anılmıştır. Bu tarihten itibaren Roma’lı kumandan Germanicus’a izafeten “Germanicus Şehri” anlamında “Germanicopolis” olarak değiştirilmiştir. Ermenek isminin kökeni olarak bu ismin bozulmasından ortaya çıktığı da belirtilmektedir¹¹³.

1228 tarihinde Türkler’in bölgeye yerleşmelerinden sonra “Germanik-Germenak” olarak kısaltılmış, Türkçe telaffuza uygun olmadığı için “Ermanak” şeklini almıştır. 1950 yıllarında ise şehrin ismi Türkçe sesli uyumuna uymadığı için “nak” eki “nek” şeklinde değiştirilerek “Ermenek” şeklinde ifade edilmiştir. Yine bu tarihte şehrin ismi “Çağlayan” olarak değiştirilmek istenmiş ise de tarihi adı tercih edilmiş ve bu isim pek uygun görülmemiştir¹¹⁴.

Yüzey şekilleri itibariyle çok engebeli olması nedeniyle stratejik bir öneme sahip olan Ermenek, savunulması kolay olduğu için tarihin ilk devirlerinden itibaren yerleşim alanı olmuştur. İnsanların doğal ortamda hayatlarını sürdürdüğü ve dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı kendilerinin en iyi bir şekilde savunulduğu bir mekân olduğu için Ermenek ve civarı M.Ö. 3000-2000 yılları arasında Neolitikler, Hattiler (Proto Hititler) ve Hititler tarafından yerleşim alanı

olarak kullanılmıştır¹¹⁵.

Ermenek, M.Ö. 1400'lü yıllarda Hititler'in elinden çıkmış ve Arzavalılar'ın hakimiyetine girmiştir. Ancak Hititler, M.Ö. 1300'lü yıllarda şehri geri almışlardır. Ermenek civarında bulunan İkizin Kabartmasının da Hititlere ait olduğu belirtilmektedir¹¹⁶

Ermenek M.Ö. 1180'li yıllarda Frigler'in M.Ö. 722'de Asurlular'ın, M.Ö. 620'de Babiller'in, M.Ö. 546 yılında Persler'in, M.Ö. 333'te Makedonyalı Büyük İskender'in eline geçmiş ve bu civarda pek çok yerleşim merkezi kurulmuştur.

M.Ö. 125 yılında Romalılar'ın eline geçen şehir, uzun yıllar Roma İmparatorluğu'nun egemenliği altında kalmış, 395 yılında Roma'nın ikiye bölünmesiyle birlikte¹¹⁷ Bizans İmparatorluğu sınırları içerisinde kalmıştır.

Emeviler döneminde Seyyit Battal Gazi tarafından zapt edilen Ermenek daha sonra tekrar Bizanslılar'ın eline geçmiştir. 866 yılından itibaren Abbasiler şehre elli yıl kadar hakim olmuşlar, fakat Bizanslılar şehri tekrar ele geçmiştir.

1228 tarihinde Selçuklu hakimiyetine giren Ermenek 1258 yılından itibaren Karamanoğulları Beyliği'nin hakimiyetine girmiş, 1475 yılında ise Osmanlı İmparatorluğu'na katılmıştır. Karamanoğulları'nın ortadan kaldırılmasıyla birlikte 1845 yılına kadar Karaman Eyaleti'ne bağlı kaza merkezi olan Ermenek, bu tarihten itibaren İçel'e bağlı kaza merkezi olmuştur. 1871 yılında Konya'ya, 1915 yılında Silifke'ye, 1919 yılında tekrar Konya'ya bağlı ilçe olmuştur. 1315 tarihli Salname-i Umumiye'de ilçenin Adana Vilâyeti'ne bağlı bir kaza olduğu ve bu kazaya bağlı on beş köy ve otuz iki nahiyenin bulunduğu belirtilmektedir¹¹⁸. Cumhuriyet döneminde Konya İli'nin bir ilçesi olan Ermenek, 1989 yılında Karaman'ın il olmasıyla birlikte Karaman İli'ne bağlanmıştır.

İlçenin idari yapısı şu şekilde oluşturulmuştur:

<i>Bucak</i>	<i>Belediye</i>	<i>Mahalle</i>	<i>Köy</i>	<i>Bağlı Ünite</i>
2	3	31	27	13

Ermenek İlçe'sinin yüzölçümü 1103 km², il merkezine uzaklığı 163 km., deniz seviyesinden yüksekliği ise 1250 m. dir. Akdeniz Bölgesi içerisinde kurulmuş olan Ermenek, akarsu yönünden oldukça zengindir. Yörenin bütün akarsuları Göksu ırmağının güney kolunda birleşmektedir. Nadire, Zeyve, Küçükusu ve Tekeçatı suları en önemli akarsulardır.

İlçenin en önemli dağları ise, Kuşakdağı, Çiğdemdağı, Barçın, Kızılhisar ve

Saçak dağlarıdır. İlçenin büyük çoğunluğu ormanlarla kaplı olup, iklim yönünden de ne tam karasal ne de tam Akdeniz iklimi görülür. Bu iki iklimin karışımı olan kendine özgü bir iklim tipi vardır.

Kâzımkarabekir: Kâzımkarabekir'in kuruluşu çok eski dönemlere kadar gitmektedir. İlk olarak Hititler döneminde yerleşim merkezi olarak kurulan Kâzımkarabekir İlçesi, Romalılar ve Bizans döneminde önemli bir üs olarak kullanılmıştır. Daha sonra Anadolu Selçuklu ve Karamanoğulları hakimiyetine giren Kâzımkarabekir, 1466 yılında Osmanlı İmparatorluğu idaresine girmiştir. Bu dönemdeki ismi "Gaferiyat" , "Gafriyyad", "Gafariyyad", "Gaferabad" ve "Kâfirabad" olarak bilinen ismi Gaferiyyad olmuş, 1956 yılında Kâzımkarabekir Paşa'nın burada doğmasından dolayı Kâzımkarabekir olarak değiştirilmiştir¹¹⁹.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde on sekiz köyü bulunan, Konya'nun yirmi beş ilçesinden biri olan ve kasaba olarak bilinen ilçe, 1885 yılında bucak merkezine dönüşmüş, 1928 yılında ise İlisıra (Yollarbaşı)'ya bağlı muhtarlık haline getirilmiştir¹²⁰. 1989 yılında 3578 sayılı kanun ile Karaman'a bağlı bir ilçe statüsüne kavuşmuştur. İlçenin merkez belediyesi ve altı adet köyü bulunmaktadır:

<i>Bucak</i>	<i>Belediye</i>	<i>Mahalle</i>	<i>Köy</i>	<i>Bağlı Ünite</i>
1	1	6	6	----

Kâzımkarabekir ilçesi'nin yüz ölçümü 346 km², il merkezine uzaklığı 22 km., deniz seviyesinden yüksekliği 1030 m.'dir. Konya-Karaman devlet yolu üzerinde bulunan ilçenin güney-batısında Hacıbaba (Pusula) Dağı, kuzey-doğusunda da Karadağ bulunmaktadır. Karasal iklimin hakim olduğu ilçede bitki örtüsü bozkırdır¹²¹.

Sarıveliler: İlçe civarında Roma ve Bizans dönemine ait eserlere rastlanmaktadır. Bu da bize ilçenin bu dönemlerde yerleşim alanı olduğunu göstermektedir. Türk-İslâm dönemine ait eserlerin de bulunduğu ilçenin ne zaman yerleşim alanı olduğu hakkında ise kesin bir bilgiye sahip bulunmaktayız.

Sarıveliler İlçesi 1967 yılında Ermenek İlçesi'ne bağlı Turcalar ve Küçükkarapınar köylerinin birleştirilmesiyle belediye haline getirilmiştir. 1990 yılına kadar belediye merkezi olarak kalan ilçe, bu tarihte çıkartılan 3644 sayılı kanunla Karaman İli'ne bağlı ilçe statüsüne kavuşmuş ve Ağustos 1991 yılında fiilen ilçe olmuştur. İlçenin idari yapısı ise şu şekildedir:

<i>Bucak</i>	<i>Belediye</i>	<i>Mahalle</i>	<i>Köy</i>	<i>Bağlı Ünite</i>
1	2	11	13	1

Sarıveliler İlçesi'nin yüz ölçümü 343 km², Karaman İli'ne uzaklığı 212 km. deniz seviyesinden yüksekliği ise 1600 m. dir. İlçe, Orta Toroslar'ın eteklerinde kurulmuş olup, kuzeyden güneye doğru engin ve geniş bir vadiye açılır. Oldukça engebeli bir araziye sahip olan ilçede kışlar soğuk ve sert, yazlar ise serin geçer, ilçe yüz ölçümünün büyük bir çoğunluğunu ormanlık arazi oluşturmaktadır¹²².

2)Karaman'ın Etnik Yapısı

Anadolu Türk hakimiyetine girmeden önce çok sayıda milletlerin yerleşim alanı olmuştur.

Ermeniler ve Rumlar Türklerden önce bu coğrafyaya yerleşmiş, Türkler'in gelmesiyle birlikte Anadolu Türkleşmiş ve Müslümanlaşmıştır. Bölgede Türkler, Ermeniler, Rumlar yüz yıllar boyunca beraber yaşamışlardır. Hristiyan Ermeniler'in yanı sıra, Hristiyan olan Ortodoks Türkler de bu coğrafyada hayatlarını sürdürmüşlerdir. Karamanlılar da denilen Ortodoks Türkler hakkında Karaman İli Dini Tarihi Bölümünde Karamanlılar alt başlığında bilgi vereceğiz. Bu kısımda Karaman coğrafyasının Türk hakimiyetine girmesiyle birlikte günümüze kadar olan zaman içerisinde Türk iskânı hakkında bilgi vermeye çalışacağız. Bu Türk oymak ve aşiretlerinin fazlaca teferruatına girmeden isimleri ve yerleştikleri yerlerin isimlerini vermeye çalışacağız. Ayrıca, Osmanlı İmparatorluğu döneminde doğal afet, savaş ve mübadeleler neticesinde Anadolu'ya zorunlu göçler olmuştur. Bu göçler, Kafkasya ve Balkan göçleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Anadolu'ya yerleşen bu göçmenlere genel manada "Muhacir" denilmektedir. Muhacirler genelde boş olan köylere yerleştirilmiş ve köyün eski adı kullanılmaya devam edilmiştir. Ayrıca, Osmanlılar'da bir gelenek olarak devam eden yeni yerleşim merkezlerine Hamidiye, Mecidiye, İhsaniye vb. gibi isimler verilmiştir.

Karaman İli'ne Kafkasya ve Balkanlar'dan göçmen iskânı olmuş, bu insan kitleleri boş köylere veya harabe halindeki eski yerleşim merkezlerine yerleştirilmiştir. Göçmenler için oluşturulan köyler şunlardır ;

1-Hamidiye Köyü: 1890 yılında Bulgaristan'ın Silistre ile Şumlu kasabalarından gelmişlerdir.

2-Mesudiye Köyü: 1906-1910 yılları arasında Bulgaristan'dan gelen göçmenler yerleştirilmiştir.

3-Mecidiye Köyü: 1906-1910 yılları arasında Bulgaristan'dan gelen göçmenler yerleştirilmiştir.

4-Osmaniye Köyü: 1906-1910 yılları arasında Bulgaristan göçmenleri yerleştirilmiş, ancak daha sonra köylüler Çukurova, Bursa ve İzmir'e gitmişlerdir.

5-Özyurt (Bosala) Köyü: 1900-1905 yılları arasında Romanya ve Bulgaristan göçmenleri yerleştirilmiştir.

6-Yuvatepe Köyü: 1906-1907 yılları arasında Bulgaristan göçmeni olan köy halkı ilk önce İlisıra Kasabası'na yerleştirilmiş, daha sonra ise bu köy kurularak buraya yerleşmişlerdir.

7-Eminler Köyü: 1880 yılında Kafkas göçmeni olan köy Çerkezlerden oluşmaktadır.

8-Gökçe Köyü: 1877 ve 1878 yılları arasında Osmanlı-Rus savaşının cereyan ettiği bir anda Kafkaslardan göç ederek Anadolu'ya gelen insanlardan oluşmaktadır. Köyün tamamı Çerkezdır.

9-Göztepe Köyü: 1906 yılında Bulgaristan'dan göç edenler tarafından kurulmuştur.

10-İslihisar Köyü: 1877-1878 yılları arasında yapılan Osmanlı-Rus savaşından sonra Bulgaristan'dan göç edenler bu köye yerleştirilmiştir.

11-Karalgazi Köyü: Daha önce bir çiftlik yeri olan köy 1800'lü yıllarda Bulgaristan'dan gelen muhacirlerin yerleştirilmesi ile kurulmuştur.

12-Dilbeyan Köyü: bu köy Hotamış'ın Eğilmez ve Karacaören köylerinden gelen insanların oluşturduğu bir yerleşim yeridir. Daha sonra 1877-1878 yıllarında Balkanlardan gelen göçmenler de buraya yerleştirilmişlerdir¹²³.

Karaman İli'ne dış göç olmasının yanı sıra bu coğrafyadan da çok insan başka yerlere ve özellikle de Kıbrıs'ın fethi ile birlikte Kıbrıs'taki Türk nüfusunun artırılması için Kıbrıs'a iskâna tabi tutulmuştur¹²⁴.

Türkler'in Anadolu'ya yerleşmesi ile birlikte Karaman civarına da çok sayıda Türk oymak, aşiret ve cemaatleri iskân edilmiştir. Aşağıda hangi oymağın nereye yerleştikleri ilste halinde sunulmuştur¹²⁵.

<i>Oymak, Aşiret ve Cemaatler</i>	<i>Boylar</i>	<i>Yerleşim Yeri</i>
Alakürk Oymağı	Yörükan	Karaman S.
Hacısaidli	Yörükan	Ermenek K.
İfrazhası Tacirlisi	Türkman	Karaman S.

İntili	Ekrad	Karaman S.
Şambayadı, Kocabey	Türkman	Karaman
Türkani	Göçebe	Karaman
Almana	Türkman Yörükan	Karaman
Afşar	Türkman Yörükan	Karaman K.
Ağcakoyulu	Türkman Yörükan	Karaman K.
Armutlu	Türkman Yörükan	Karaman S.
Balabanlı	İran Ekradı	Karaman S.
Beriçoğulları	Ekrad	Karaman Ereğli
Boynuinceli	Türkman Yörükan	Karaman
Bozulus	Türkman	Karaman K.
Ceritli	Türkman	Karaman K.
Çağaranlı	Türkman Yörükan	Karaman
Çapan	Türkman	Lârende
Çayan	Türkman	Lârende
Çökelek	Türkman	Karaman S.
Danişmentli	Türkman	Karaman S.
Develi	-----	Lârende K.
Hacılar Ekradı	Türkman	Karaman K.
Hamzahacılı	Türkman	Karaman K.
Harbentli	Türkman	Karaman S.
Keşli	Türkman Yörükan	Ermenek K.
Mamalılı	Türkman	Karaman S.
Mamalıoğlu	Türkman	Karaman
Kuşcuoğullar	Türkman Yörükan	Lârende K.
Kuşdoğanlı	Türkman	Karaman
Küçükklü	Türkman	Karaman
Lak Ekradı	Ekrad	Karaman S.
Modanlı	Türkman Ekrad	Karaman S.
Oğulbeğli	Türkman	Karaman
Ödemişli	Türkman	Karaman
Pehlivanoğlu	Türkman	Karaman
Penbeli	Türkman	Karamanve Aydın

Pirioğlu	Türkman	Karaman S.
Recepli Avşarı	Türkman	Karaman
Şehbizinli	Ekrad	Karaman
Şehliperekendesı	Yörükan	Karaman
Tabanlı (Bozulus)	Türkman	Karaman S.
Akçaalı	Türkman	Karaman K.
Alasakalı	Türkman	Karaman S.
Badanlı	Türkman	Karaman S.
Balabanlar	Yörükan	Karaman
Beğdılı	Türkman	Karaman S.
Bekirli	Türkman Yörükan	Karaman S.
Bıçakçı	Türkman	Ermenek K.
Bozhüseyinli	Yörükan	Karaman K.
Bozkırlı	Türkman	Ermenek K.
Çağıranlı	Türkman Yörükan	Karaman S.
Çiçekli	Türkman Yörükan	Karaman S.
Çökelek	Türkman Yörükan	Karaman S.
Dombaylı	Türkman	Karaman S.
Dona	Yörükan	KaramanS. Lârende
Dögerli	Türkman Ekrad	Karaman S.
Durutlu	Yörükan	Karaman S.
Eletcili	Türkman	Karaman ve Konya S.
Emindoğanlı	Türkman	Karaman S.
Eminler	Türkman	Karaman S.
Eyüceli	Türkman Yörükan	Karaman S.
Faidelü	Türkman Yörükan	Lârende K.
Firuzlar	Türkman Yörükan	Karaman S.
Gökçeli	Türkman Yörükan	Karaman S.
Hacıahmetler	Türkman Yörükan	Karaman S.
Hacıhasanlar	Türkman Yörükan	Karaman S.
Hamzahacılar	Yörükan	Karaman S.
Harunlar	Yörükan	Karaman S.
Herekli	Türkman	Karaman S.

Hoşkademli	Yörükan	Lârende K.
İldutanlı	Türkman	Karaman S.
Emirsancarlı	Türkman	Karaman S.
Karabulaklı	Türkman	Karaman S.
Karacalar	Türkman Yörükan	Karaman S.
Karaceceli	Türkman	Karaman S.
Karaisalı ve Karakaşaklı	Yörükan	Karaman S.
Karakoyunlu	Türkman	Karaman S.
Karamanlı	Türkman	Karaman S.
Karamanlusu	Yörükan	Karaman S.
Kaşoba	Yörükan	Karaman S., Lârende
Kerameddin	Yörükan	Ermenek
Kiliçorlu	Ekrad	Karaman S.
Kızıllar	Türkman Yörükan	Lârende K.
Koyunoğulları	Ekrad	Karaman S.
Mihmadlar	Türkman	Karaman S.
Ödemişler	Türkman Yörükan	Karaman S.
Pehlivanlı	Türkman	Karaman S.
Ramazanlar	Yörükan	Karaman S.
Salurlu	Türkman	Karaman S.
Sarıcalar	Türkman Yörükan	Karaman S.
Süleymenhacılı	Türkman	Karaman S.
Şeyhahmetli	Türkman	Karaman S.
Şeyhler	Türkman Yörükan	Karaman S.
Şeyhyusuf	Yörükan	Lârende K.
Taşlıuşağı	Türkman	Karaman S.
Toyaklı	Türkman	Karaman S.

3)Karaman İli'nin Nüfusu

1989 yılına kadar Konya İli'nin bir ilçesi durumunda olan Karaman'ın yıllara göre nüfus dağılımı¹²⁶ şöyledir:

Yıl	Nüfus
1927	8182
1935	9060

1940	12 489
1950	13 476
1955	16 215
1960	21 668
1965	25 113
1970	35 056
1975	43 759
1980	51 208
1985	64 735
1990	76 525
1997	104 154

Osmanlı Devleti'nin çöküşü ile birlikte Türk Milleti bağımsızlık mücadelesine girişmiş ve bu mücadelenin neticesi olarak bir çok insanını cephelerde şehit vermiştir. 1927 yılında yapılan genel nüfus sayımında Türkiye genelinde olduğu gibi Karaman'da da nüfus oldukça az gözükmetedir. İlk nüfus sayımından sonra yapılan 1935 ve 1940 genel nüfus sayımında il nüfusunda oldukça fazla bir artış görülmektedir.

II. Dünya Savaşı yıllarında ise nüfus artışına rastlanmamaktadır. Bunun başlıca sebepleri ise; Ekonominin bozulmasıyla birlikte sosyal hayatın bozulması, iyi beslenememe ve hastalıkların artması, ayrıca genç nüfusun askere gitmesi, dolayısıyla da evlenme oranının ve buna bağlı olarak da doğum olayının azalması şeklinde sıralanabilir. Bu ve bunun gibi sebeplerle bu tarihlerde Karaman'ın nüfusunun artmadığı, bilakis azaldığı görülmektedir¹²⁷.

Savaşın sona ermesiyle birlikte 1950-55 yılları arasında nüfus artışı hızlanmış ve % 5'lik bir seviyeye ulaşmıştır. Bu tarihlerde Karaman nüfusunun artışı, yurt dışından gelen göçmenlerin buraya yerleştirilmesi, tahıl üretiminin artması, köy-şehir münasebetlerinin gelişmesiyle birlikte köyden şehre göçün artması, evlenme oranının hızlanması ve sermayenin artması gibi sebeplere bağlanabilir. 1975 yılından itibaren köy nüfusu Karaman merkez nüfusuna oranla düşmeye başlamış, şehir nüfusu artmıştır. Bunun en önemli sebebi ise, köyden kente göç ve yurt dışına işçi gönderilmesidir.

Yıl	Köy Nüfusu	Şehir Nüfusu
1975	63 721	43 759
1980	62 200	51 208
1985	66 111	64 735
1990	59 921	76 525

1990 ve 1997 Yıllarında Karaman merkez ilçe ve diğer ilçelerinin nüfus dağılımı aşağıdaki gibidir:

	1990	1997
Merkez	76 525	104 134
Ayrancı	2 927	2 658
Başyayla	5 042	4 765
Ermenek	12 592	10 056
Kâzımkarabekir	3 737	4 511
Sarıveliler	5 228	6 032

II. BÖLÜM

(KARAMAN İLİ DİNİ TARİHİ)

A-İLK ÇAĞLARDAN TÜRK HAKİMİYETİNE KADAR KARAMAN İLİ DİNİ TARİHİ

1-ESKİ ANADOLU DİNLERİ

Tarihin eski dönemlerinden itibaren bir çok milletin istila ve göçleriyle karşı karşıya kalan Anadolu, bu kavimlerin kültür ve medeniyetlerine sahne olmuş, hatta bu kültür ve medeniyetlerin merkezi konumuna gelmiştir. Anadolu, Türk hakimiyetine girmeden önce sürekli olarak el değiştirmiş ve bu coğrafyaya yerleşen milletlerin devamlı yurdu olamamış, bu milletler Anadolu'yu devamlı olarak doldurmuş ve boşaltmışlardır. Hem Avrupa'dan Asya'ya akın düzenleyenler, hem de Asya'dan Avrupa'ya geçmek isteyenler devamlı olarak Anadolu güzergâhını kullanmışlardır. Bu kavimlerin çoğu Anadolu coğrafyasını kendilerine uygun görerek yerleşmişlerdir. Anadolu'ya yerleşen bu kavimler doğal olarak kendi inançlarını da beraberlerinde getirmişlerdir¹²⁸. Böylece, Anadolu bu kavimlerin kültür ve medeniyetlerinin, dolayısıyla da dinlerinin yaşadığı bir yer olmuştur¹²⁹.

Anadolu'ya yerleşen bu topluluklar varlıklarını sürdürememiş ve tarihe karışmışlardır. Fakat, kendilerine ait kültür, medeniyet ve inançların izleri günümüze kadar gelebilmiştir¹³⁰.

Anadolu'nun bir parçası olan Karaman ve civarı da tarihin eski dönemlerinden itibaren farklı kavimlerin yerleşim merkezi, ve bu toplulukların din ve kültürlerinin yaşadığı bir yer olmuştur. Bu dönemde Karaman ve civarında özellikle iki dinin revaçta olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan birisi Hitit Dini, diğeri de Frigya Dini'dir.

Anadolu'nun tarih öncesi devirleri, tarihin karanlık devirlerinden başlayarak M.Ö. 2100-1800 yılları arasında yaşayan Hititler'e kadar devam etmiştir. Hititler'in komşu milletlerden öğrendikleri hiyeroğlif ve çivi yazılarını kullanmaya başladıkları andan itibaren Anadolu'da da tarih başlamış olur. Tarih

öncesi devirler dediğimiz bu dönem hakkındaki bilgilerimiz ise jeoloji ve arkeoloji ilimlerinin bulgularına dayanmaktadır. Bu ilimler vasıtasıyla elde edilen bilgilerden yola çıkarak Kabataş devrinden itibaren Anadolu'da insanların yaşadığını söylemek mümkündür. Ancak elde edilen bulgular bize bu insanların inançları hakkında pek fazla bir bilgi vermemektedir. Dini yorumlara imkân veren kazı sonuçları ise Neolitik döneme aittir¹³¹.

Anadolu'da dini yorumlara ilk ışık tutan kazı çalışmaları Çatalhöyük kazıdır. Bu höyükte ortaya çıkan kült odaları ve bu odaların içinde pişmiş, kilden yapılmış Ana Tanrıça heykelcikleri, boğa başı ve boynuzları en önemli bulgulardır. Ana Tanrıça, genç kadın, doğuran kadın ve yaşlı kadın olarak tasvir edilmiştir. Bu Ana Tanrıça motifi daha sonraki dönemlerde Anadolu'da Kibele kültünün doğmasını sağlamıştır¹³².

Karaman yöresinde ise bize bu tarihteki inançlar hakkında bilgi veren Canhasan Höyükleri'dir.

Çatal Höyüğün halefi olarak da değerlendirilen bu höyük¹³³ I.II.III. olarak ayrı ayrı numaralandırılmıştır. Canhasan I höyüğünden çıkarılan keramik eserler, insan ve hayvan figürleri, kemik ve midye kabuğundan yapılmış silah, çeşitli ev aletleri, Çatal Höyük ile ilişkisini açıklar durumda gözükmektedir. Bu höyük genç neolitik ve kalkolitik döneme aittir.

Bu höyüğe yerleşen insanların kerpiç kullanarak yapmış oldukları odalar dikdörtgen ve kare plânlıdır. Bu odaların kapı yerleri Çatal Höyük ve Hacılar'daki gibi değildir. Giriş yerleri yukarıdadır. Bazı katlarda Çatal Höyük ve Hacılar ile benzerlikler görülmesine rağmen Canhasan höyüklerinde kutsal mahal tespit edilememiştir¹³⁴. Elde edilen hayvan figürleri, bıçaklar ve baltalar sihirli güçlere sahip semboller olarak kullanılmış olabilir¹³⁵.

Karaman yöresinin Hitit, Frig, Lidya devletlerinin hakimiyetlerine girdikleri bilinmekle birlikte, bu bölgenin kurulmuş olan bu uygarlıkların merkezlerinden uzak olmaları sebebiyle bu bölgenin dini hayatıyla ilgili pek fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat, bu uygarlıkların birbirlerinden etkilendikleri göz önünde tutularak inanç konusunda da benzerliklerin olabileceği söylenebilir. Eski Anadolu dinlerinde politeist karakterin hakim olduğu bilinmektedir. Yine kült odaları, kehanetler ve büyücülük gibi gelenekler ortaklık arz etmektedir. Dolayısıyla, ölümlere saygı ve kurban gibi diğer ibadetlerde de birbirlerinden etkilenmeleri muhtemeldir¹³⁶.

2-ESKİ YUNAN DİNİ

Yunanlılar, Hint-Avrupa milletler topluluğundan olup, Ari ırktan gelen bir millettir. Bu sebeptendir ki, Eski Yunan Dininde hem Hint dinlerinin, hem de Avrupa dinlerinin etkisi görülür. Yunan Dini'nin temel karakteri çok tanrıcılık olduğundan dolayı Animizm ve Naturizm'in izleri açık bir şekilde görülmektedir¹³⁷.

Tanrılarını insanın en üstün sureti olarak kabul eden Yunanlılar'a göre, Zeus insanların ve diğer tanrılarının babasıdır ve Gök Tanrısı olduğu için de Olimpos Dağı'nda otururdu. Eski Yunan inancına göre hak ve adalet, dünya ve tabiat nizamını elinde tutarak devletin yegane koruyucusu durumunda olan Zeus, insanlara ancak elçiler vasıtasıyla görüşürdü. Diğer tanrılarının bir kısmı, Zeus'un şahsında ve bünyesinde kaybolmuş ve bazı tanrılarının isimleri Zeus'un isimlerinde yaşamaya devam etmiştir¹³⁸.

Yunanlılar, Tanrılarını insan şeklinde tasavvur ettiklerinden dolayı onların evlenebileceklerini, çocuk sahibi olabileceklerini düşündükleri gibi, aynı zamanda çeşitli suçlar da işleyebileceklerine inanırlardı. Yunan tanrıları içerisinde fahişe, katil, zalim, yalancı ve hırsız kabul edilenler de bulunmaktaydı. Tanrılarının heykellerini yaparak onlara özel itina gösteren Yunanlılar, bu heykelleri "Agora" denilen meydanda toplarlardı¹³⁹.

Eski Yunan dini bu bahsettiğimiz özelliklerin yanı sıra bazı araştırmacıların öne sürdüğü gibi "Halk Dini" ve "Sır Dini" olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Halkın çoğunluğu tarafından benimsenen halk inancında ayinler, merasimler ve kurban törenleri açık bir şekilde yapılmakta ve isteyen herkes ibadetlere katılabilmekte idi.

Kurucusu "Orpheus" olan ve adına "Orfizim" denilen sır dininde ise herkes ayinlere ve ibadetlere istediği gibi katılamazdı. Bu ibadetlere sadece seçkinler katılabilirdi. Sır dininde tanrılarda mevcut olan cevherin, insanlar tarafından elde edilebilmesi için gayret gösterilir ve o cevher elde edildikten sonra ilahlık derecesine yükselirdi. Asli suç ve ekmek-şarap ayini ile Hristiyanlığı da etkileyen bu sır dininde ruhun ve ölümden sonra hayatın varlığına inanılırdı¹⁴⁰.

Yunanlılar'ın hakimiyetine girmiş bulunan Karaman İli'nde Yunanlılar'a ait tarihi buluntular Karaman Müzesi'nde sergilenmektedir. Yine Karaman Müzesinde bulunan heykel ve paralarda Yunan Tanrılarının kabartmaları ve

figürleri bulunmaktadır. Göktepe Kasabası civarında bulunan mezarlarda çeşitli kabartmalar bulunmuştur. Bu kabartmalarda Yunan Mitolojisindeki "Medusa" başı ve aslan figürlerine rastlanmaktadır¹⁴¹.

3-ESKİ ROMA DİNİ

Eski Romalılar'ın kendilerine ait bir dinleri bulunmaktaydı. Bu din Totemizm ve Animizm karışımı bir din idi¹⁴². Ancak, Romalılar'ın kendine has bir dini meydana getiremedikleri, dolayısıyla Roma dininin aile ve devlet kültürü üzerine bina edilen bir halk dini olduğunu, böylece halkın dini ihtiyaçlarını karşılamak için başka kavimlerin dinlerinden de faydalandığı belirtilmektedir. Roma dininin oluşmasında Etrüsk, Yunan ve Helenistik kültürlerinin etkisinin büyük olduğu görülmektedir¹⁴³. Roma dininde puta tapıcılığın özellikle Yunanlılar ile temas geçtikten sonra ortaya çıktığı bilinmektedir¹⁴⁴.

Tanrı ve aile kavramının çok kutsal kabul edildiği Roma dininde, ruhun varlığına ve onun insan hayatında oldukça büyük bir etkisinin olduğuna inanılırdı. Romalılar yılda iki defa ölümler için dini törenler düzenlerdi. Bu törenler esnasında mezarlara çok çeşitli hediyeler konulurdu. Ayrıca bu dinde kurban merasimleri de önemli bir yer tutmaktaydı¹⁴⁵.

Romalılar'ın Yunanlılar ile siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı temas kurmalarından sonra Yunan inançları, Roma dinini etkilemeye başlamış ve şekil değiştirerek bu inançlar Roma dinine girmiştir. Yunanlılar'dan heykel ve putpe-restliği almışlar, böylece Yunan tanrılarını kendilerine mal etmişlerdir¹⁴⁶.

Roma dininde en büyük tanrı olan "Jüpiter" Yunan dinindeki "Zeus" ile aynı seviyededir ve gökyüzü tanrısıdır. Eski Roma dininde su tanrısı "Pluton", akıl tanrısı "Minerva", ışık tanrısı "Apollon" ve kadınların hayatını düzenleyen tanrı "Juno" idi. Bunlardan başka, "Mars", "Merkür", "Venüs", "Optimus", "Quirinus" gibi tanrılar da bulunmaktaydı¹⁴⁷.

İnsan hayatının bütün aşamalarına hakim olan bu tanrılara Romalılar değişik zamanlarda ayrı ayrı ibadet ederlerdi. İnsan üstü güçlere sahip Roma tanrılarının mitolojileri, evlenmeleri ve çocuk sahibi olabilme özellikleri yoktu.

Ancak, imparatorluk döneminde Yunanlılar ile etkileşimin neticesinde Romalılar tanrılarına insani vasıflar kazandırmışlardır. Böylece Jüpiter'in karısı "Yunon" olmuştur¹⁴⁸.

Daha önceki dönemlerde tanrıların katıldığı ziyafet törenleri yapılmamaktaydı. Dolayısıyla insanlar ile tanrılar arasında kesin bir ayırım vardı. Ancak M.Ö.

217 yılına gelindiğinde bu gelenek bozularak dini törenlerde tanrılar heykelleri ile ve Yunan tanrıları ile birlikte gösterilmeye başlanmıştır¹⁴⁹.

Romalılar, imparatorlardan bazılarının öldükten sonra tanrılaştıklarına inanırlardı. Halk tanrılaşan bu imparatorlara karşı oldukça saygılı davranarak yaygın bir şekilde ibadet ederlerdi. Yapılan bu ibadet ise devlete ve imparatorluğa bağlılığın en büyük göstergesi idi¹⁵⁰.

Romalılarda ibadetler menfaat esasına dayanmaktaydı. Tanrılardan beledikleri menfaati göremeyen insanlar hemen o ibadetlerini terk ederlerdi¹⁵¹.

Karaman civarında (özellikle de Ermenek, Sarıveliler ve Başyayla ilçelerinde) kayaların oyulmasıyla meydana getirilmiş olan kaya mezarlarının üzerlerinde kitabe ve mezar sahiplerinin kabartma resimleri yer almaktadır. Yine Konya Arkeoloji Müzesi'ndeki "Posaydon" heykeli Romalılar'ın Yunanlılar'dan etkilendiğini göstermektedir. Posaydon Eski Yunan Dininde deniz tanrısıdır¹⁵².

4-HİRİSTİYANLIK

Hristiyanlık, Hz. İsa'nın Yahudiler'e tebliğ etmiş olduğu dinin adıdır. Hristiyan kelimesi Yunanca "Hristos" dan gelmektedir. Hristiyan ise "Mesih"e bağlı demektir. Mesih kelimesi "Hristos'un Arapça karşılığıdır. İbranicesi "Meşiah"dır. Bu kelime "yağlanmış" manasına gelmektedir. Bundan da kastedilen kişi Hz. İsa'nın kendisidir. Buna göre Hristiyan, İsa'ya (Hristos) inanan ve onun getirmiş olduğu dinin emir ve yasaklarına uyan kişi demektir¹⁵³. İsa ismi ise İbranice "Yeşua" veya Süryanice "Yeşu" dan alınmıştır. İslâm kaynaklarında ise Hristiyanlık ve Hristiyanlar için "Nasraniyye" ve "Nasara" kelimeleri kullanılmıştır¹⁵⁴.

Hz. İsa bir Yahudi olmasına ve İsrailoğulları'nın içinden çıkmasına rağmen Yahudiler'in çoğu ona iman etmemişlerdir. Hz. İsa babasız dünyaya gelmiş olduğundan Hz. Davud'un soyundan değildir. Oysa ki Yahudiler beklenen mesihin Hz. Davud'un soyundan geleceğine, kral olarak Yahudiler'in başına geçeceğine ve onları dünyaya hakim kılacağına inanmaktaydılar. Yahudiler ona inanmamakla kalmamışlar, ayrıca onu asi ve suçlu ilân etmişlerdir¹⁵⁵.

Hristiyanlığın kutsal kitabı İncil'dir. Kelime olarak İncil "Müjde", "Müjdeli Haber" ve "İyi Haber" anlamına gelir. Hz. İsa'dan yaklaşık olarak iki yüz yıl sonra yazılmış olan İncilde Hz. İsa'nın hayatı, sözleri ve mucizeleri ön plânda tutulmaktadır¹⁵⁶.

Başlangıçta çok sayıda ve birbirinden farklı İncil nüshaları olmasına rağmen, sayıları dörde kadar indirilmiş, Matta, Markos, Luka ve Yuhanna sahih

olarak kabul edilmiştir¹⁵⁷. İlk üç İncil (Matta, Markos ve Luka)'e aralarında benzerlik olduğundan dolayı "Sinoptik İnciller" yani benzer olarak kabul edilen İnciller denilmiştir¹⁵⁸. Yuhanna İncili ile diğer üç İncil arasında hem metin olarak, hem de muhteva açısından büyük farklılıkların bulunduğu bilinmektedir¹⁵⁹.

Sahih kabul edilen bu İncillerin dilleri Yunanca'dır. Oysa ki, Hz. İsa İbrance konuşmakta idi¹⁶⁰.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, incillerin hiç birinde ahkam konuları bulunmamaktadır. Sosyal nizamı temin eden kurallar için temel kaynak olarak Yahudiler'in kutsal kitabı Tevrat kabul edilmektedir. Zaten Hz. İsa, yeni bir şeriat getirmediğinden, Hz. Musa'nın şeriatı üzerine yaşamış ve buna bağlı kalarak ölmüştür¹⁶¹.

Esasen Hristiyanlık başlangıçta ilahi bir din olması sebebiyle monoteist bir karakter arz etmesine ve Hristiyanlar tek bir tanrıya inanmalarına rağmen, Hz. İsa ve Kutsal Ruh tanrının tecellileri olarak kabul edilmiş, böylece Hristiyanlığın temel esasını oluşturan "Teslis İnancı" ortaya çıkmıştır¹⁶².

Hristiyanlıkta dini törenler ve ibadetler papazların kontorlünde kiliselerde yapılmaktadır. Papazların vaazlarından sonra İncil'den pasajlar okunur ve ilahiler söylenerek dualar edilir.

Bir Hristiyanın uyması gereken bazı kurallar ve çeşitli sakramentler bulunmaktadır. Bu kural ve kaideleri bizzat kilisenin kendisi belirlemiştir. Bu kaidelerin en önemlileri, yeni doğan çocuk için vaftiz yapılmasıdır. Hz. Adem'in işlemiş olduğu asli suçtan insanların kurtulmaları ve şeytani kuvvetlere karşı korunmaları vaftizi gerekli kılmaktadır. Ayrıca, vaftiz edilen çocuğun organları miron yağı ile yağlanmaktadır. Ekmek-şarap ayininin yanı sıra, yağ, su, nikah, rahibeliğe giriş ve cenaze takdis edilerek çeşitli isimler altında belirli günlerde oruç tutulmaktadır. Günah işleyen Hristiyan bir kişinin kilisede işlemiş olduğu günahı papaza itiraf etmesi ile papaz tarafından günahı bağışlanmaktadır. Buna da "Günah Çıkartma" denilmektedir¹⁶³.

Hristiyanlıkta ibadetler günlük, haftalık ve yıllık ibadetler olarak üç kısma ayrılmaktadır. Yıllık ibadetler Noel, Epitami, Paskalya, Haç Yortusu ve Meryem Ana Gününden ibarettir¹⁶⁴.

Hz. İsa'nın ölümü ile birlikte Hristiyanlık hızlı bir şekilde yayılmaya başlamış, bunun neticesi olarak da çeşitli problemler ortaya çıkmıştır. Bu prob-

lemelerin en önemlisi Hz. İsa'nın durumu ve taşıdığı cevher hakkında idi¹⁶⁵. Bu problemlerin çözümü için çok sayıda konsil toplanmış, fakat bir sonuç alınmamıştır. Buna rağmen Hristiyanlık Mısır, Anadolu, Yunanistan ve Roma'da yayılmaya başlamış, çeşitli zulüm ve baskılara maruz kalan Hristiyanlar, Roma İmparatoru Konstantin'in Hristiyanlığı kabul etmesiyle birlikte, Hristiyanlık resmi devlet dini olmuştur. M.S. 337 yılında rahat bir hayata kavuşan Hristiyanlar bu tarihten itibaren dinlerini yaymak için yoğun bir şekilde çalışmışlar ve bunda da başarılı olmuşlardır. Daha sonraki asırlarda ise Hristiyanlık, bütün Avrupa devletlerinin resmi dini haline gelmiştir¹⁶⁶.

Hristiyanlığın özellikle M.S. 40 yıllarında Anadolu'da hızlı bir şekilde yayılmaya başlamasıyla birlikte Karaman yöresine de girmiş ve o dönemde Konya, Litra (Hatunsaray), özellikle de Karaman il sınırlarında bulunan Derbe Hristiyanların önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir.

Anadolu'daki ilk propaganda gezisini M.S. 45-48 yılları arasında yapmış olan havari Paul'un, Derbe, Litra ve Konya'ya da uğradığı bilinmektedir. Paul'un Derbe'yi ilk ziyaretinin amacı propaganda yoluyla yeni müntesip kazanmaktır. Daha sonra Paul, Barnabas ile beraber tekrar Anadolu'ya hem daha önceki propagandaları neticesinde Hristiyan olan halka vaaz etmek, hem de yeni müntesipler kazanabilmek amacıyla iki propaganda gezisi daha düzenlemiştir. Havari Barnabas ve Paul'un ikinci ve üçüncü gezilerde Konya'dan kovularak Litra ve Derbe'ye, daha sonra da Litra'dan kovularak Derbe'ye sığınmaları Derbe'de ilk gezisinin neticesi olarak Hristiyan halkın bulunduğunu göstermektedir.

Derbe ve çevresinde propagandalarını sürekli olarak devam ettiren Paul ve Barnabas bir çok Hristiyan müntesip kazanmışlardır. Paul ve Barnabas, burada yetiştirmiş oldukları Hristiyanlara ihtiyarlardan ve ileri gelenlerden bir kaç kişiye rahip tayin ederek Derbe'den ayrılmışlardır¹⁶⁷. Bundan başka, Hristiyanlığın ilk ibadet yerinin Derbe'de olduğu iddiaları¹⁶⁸ kabul edilecek olursa buranın Hristiyanlık için önemli bir merkez olduğu söylenilebilir.

Yine Karaman'ın Karadağ ve Değle köyü civarında oldukça fazla kilise harabeleri bulunmakta ve bu bölgeye "Binbir Kilise" denilmektedir. Bölgede kiliselerin çokluğu eski ve köklü bir Hristiyan kültürünün yaşadığına işaret etmektedir. Ayrıca, Karaman merkezdeki Çeşmeli Kilise, Dereköy'de Fisandun

Kilisesi, Yeşildere Kasabasında İbrala Manastırı bölgenin en önemli kiliseleridir. Günümüzde bu kiliselerin bir çoğu camiye çevrilerek Müslümanlar'ın ibadethaneleri olmuştur.

Bütün bunlar ve Havari Pavlos'un yapmış olduğu dört propaganda gezisinden ilk üçünde Derbe, Listra ve Konya'ya uğraması, bu bölgenin Hristiyanlığın ilk yayılışı esnasında önemli bir merkez olduğunu göstermektedir. Pavlos ikinci gezisinde Listralı Timoteyus'u kendi safına çekmeyi başarmış ve daha sonra ona, "imanda öz oğlum" şeklinde hitap etmiştir¹⁶⁹.

Karaman civarında Hristiyanlığın yayılması anlamında oldukça etkili olan Timoteyus'un bu dönemde bölgenin dini lideri olduğu anlaşılmaktadır. İncilde belirtildiğine göre, Pavlos Timoteyus'u çeşitli propaganda gezilerine göndermiş, kendisi adına da iki mektup yazmış, idam edilmeden önce de kendisiyle görüşmüştür. Yine Pavlos'un ölümünden sonra onun görevini Timoteyus'un üstlendiği anlaşılmaktadır¹⁷⁰.

Hristiyanlığın ilk dönemlerinden itibaren, Türk hakimiyetine kadar olan zaman aralığında Karaman ve civarının tamamen Hristiyan olduğunu söyleyebiliriz. Bölgede hakim olan Roma ve Bizans devletlerinin resmi dinlerinin Hristiyanlık olduğu şeklindeki bilgilerimiz bu görüşümüzü destekler mahiyettedir.

B-TÜRK HAKİMİYETİ DÖNEMİNDE KARAMAN İLİ DİNİ TARİHİ

1-HİRİSTİYANLIK

Karaman ve civarının Türkler tarafından fethedilmesinden önce tamamen Hristiyan olduğunu belirtmiştik. Bölgenin Türkler'in eline geçmesiyle birlikte Hristiyan nüfusunun göçler sebebiyle azalmaya başladığı görülmüştür. Bu bölgedeki Hristiyan kitlenin büyük bir çoğunluğu Anadolu'nun değişik yerlerine ve özellikle de İstanbul'a göç ederken¹⁷¹, çok az bir kısmı da Müslüman Türklerle birlikte bu bölgede hayatlarını devam şekildedir¹⁷².

<i>Toplam N.</i>	<i>Müslüman N.</i>	<i>Gayr-ı Müslim N.</i>
25 665	25 658	7

Tabloda görüldüğü gibi Ermenek kazasının nüfusu 25 665, Müslüman nüfus 25 658'dir. Gayr-ı Müslim yani, Hristiyan nüfus ise 7'dir. Hristiyan nüfusun toplam nüfusa oranı ise % 0.027'dir.

1312 Adana Vilâyeti Salnamesinde Ermenek nüfusunun dinlere göre dağılımı şöyledir¹⁷³.

<i>Toplam N.</i>	<i>Müslüman N.</i>	<i>Gayr-ı Müslim N.</i>
26 306	26 247	59

Tabloya göre, Ermenek nüfusunun 26 306 kişi olup, Salname’de yanlışlıkla 26 206 olarak verilmiştir. Toplam nüfusun 26 247’si Müslüman, 59’u Hristiyanlardan oluşmaktadır. Buna göre Hristiyan nüfus toplam nüfusun % 0.22’sini oluşturmaktadır. Bu tarihte Hristiyan nüfus önceki yıllara göre artış göstermektedir.

Şemseddin Sami ise H. 1314 (1896) tarihli eserinde Karaman’ın Aladağ ve Gaferabad ile birlikte 84 köyden ibaret olduğunu belirtmekte ve 28 493 toplam nüfusunun olduğunu belirtmektedir. Bu nüfusun 500 kadarının Ermeni, 50 kadarının da Rum olduğunu bildirmektedir. Buna göre toplam Hristiyan nüfus 550 kişidir. Toplam nüfusun % 1.93’ü Hristiyanlardan oluşmaktadır. Ayrıca o dönemde Karaman’da iki Ermeni mektebi, bir Rum mektebi bulunmakta, bunun yanı sıra bir Ermeni bir de Rum kilisesi olmak üzere iki kilisenin olduğundan bahsetmektedir¹⁷⁴.

Bu tarihte Karaman nüfusunun önceki yıllara nazaran artış gösterdiği, bununla birlikte gayr-ı müslim nüfusun da arttığı görülmektedir. Ermenek’in ise toplam nüfusu 4000’dir. Nüfusun tamamı Müslümandır. Kaza geneli 4 497 hane ve 19 350 kişiden oluşmaktadır¹⁷⁵.

a)Karaman’da Hristiyan Mezhep ve Tarikatları

Hristiyanlığın ilk yayılma döneminden itibaren bu dinin Karaman ve civarında aziz Pavlos ve Barnabas tarafından kısa zamanda yayılmış olduğu bilinmektedir. Daha sonraki dönemlerde Hristiyanlık güçlenmiş ve çok sayıda insan kitlelerinin içine almıştır. Bununla birlikte, Hristiyanlar arasında çeşitli ihtilaflar çıkmıştır. Kadıköy Konsili ile birlikte ciddi bölünmeler görünmüş ve 1054 yılında doğu-batı ayrımı yapılarak Bizans Ortodoksluğun merkezi olmuştur. Roma’nın üstünlük iddiasıyla birlikte Roma’dan ayrılarak Konstantin tarafından İstanbul patrikliği Bizans İmparatorluk Kilisesinin mirasçısı sayılmıştır.

1) **Ortodoks Mezhebi** Doğu-batı ayrımı ile birlikte kendilerine “Ortodoks” denilen cemaat ortaya çıkmıştır. Ortodoks kelimesi “Doğru Görüş” ve “Doğru İnanç” anlamına gelmektedir¹⁷⁶.

Bu mezhebte insanlar milliyetlerine göre idari bakımdan bağımsız kiliseler meydana getirmişlerdir. (Rus, Yunan, Sırp ve Bulgar kiliseleri) bu kiliseler idari yönden birbirlerinden tamamen bağımsız konumda olduklarından dolayı bağımsız bir şekilde hareket etmektedirler. Her kilisenin başında "Patrik" denilen en büyük dini yetkili bulunmaktadır¹⁷⁷.

Ortodoksların çok sayıda kiliseleri olmasına rağmen İstanbul, İskenderiye, Antakya ve Kudüs olmak üzere dört patrikliği bulunmaktadır. 1917 Bolşevik İhtilâlinde sonra da Rus kilisesi patriklik haline gelmiştir¹⁷⁸.

Ortodoksların genel özellikleri, Katolikler ve diğer Hıristiyan mezheplerinden ayrıldıkları noktalar şunlardır:

1-Ruhani başkan Patriktir.

2-Papan'ın yanılmazlığı ve İsa'nın vekili olduğunu kabul etmeyerek, Kutsal Ruh'un Oğul yoluyla Baba'dan çıktığına inanılır.

3-İlk yedi konsili ve kararlarını kabul ederek diğer konsilleri reddederler.

4-İkonlara geniş yer verir ve saygı gösterirler.

5-İbadetler milli diller ile yapılır.

6-Haçların kolları birbirine eşittir.

7-Evharistiya ayininde ekmeğe maya, şaraba su katarlar.

8-Konfirmasyon vaftizden hemen sonra yapılır.

9-Papazlar evlenmelerine rağmen keşişler, piskoposlar ve patrikler evlenmezler. Boşanma ise bazı şartlara bağlı olarak vardır¹⁷⁹.

Karaman ili ve civarında görülen Hristiyan nüfusunun bir kısmını Rumlar oluşturmaktadır. Hristiyan Rumlar Ortodoks kilisesine, yani İstanbul Patrikliğine bağlı idiler. Bu Hristiyan kitle Ortodoks Mezhebi'nin genel kuralları çerçevesinde ibadet ve ayinlerini yapmakta idiler.

2) Karamanlılar (Ortodoks Türkler) Türk dini tarihi incelendiğinde Türk Milleti'nin çok çeşitli kültürlerin etkisinde kalarak bu kültürleri temsil eden dinleri kabul ettikleri görülmektedir. Türkler, Gök Tanrı inancının yanı sıra Maniheizm, Budizm, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâmiyet dinlerini de kabul etmişlerdir¹⁸⁰.

Oğuzlar'ın büyük çoğunluğu İslâmiyet'i kabul etmesine rağmen Bulgarlar, Avarlar, Peçenekler ve bir kısım Oğuz boyları Hristiyanlığı kabul etmiştir. Türkler'in Hristiyanlaşmasında en büyük etken Bizans Devleti olmuştur. Savaşçı

bir millet olan Türk'lerden kurtulmak isteyen Bizans Devleti Türkler'i Hristiyanlaştırma politikası izleyerek Hristiyanlaşan Türkler'i Anadolu'ya yerleştirmiş ve askeri bir vazife ile görevlendirmiştir. Daha sonraki dönemlerde Anadolu coğrafyasında Karamanlılar ismiyle bir Ortodoks cemaati görmekteyiz.

Karaman bölgesinde yaşayan Rum ve Ermeniler'in dışında "Karamanlılar" diye isimlendirilen¹⁸¹ bu Hristiyan cemaati üzerinde çeşitli tartışmalar yapılmıştır.

Bu tartışmaların temel esası ise onların Türk olup-olmamalarına dayanmaktadır. Türkler'in Anadolu'ya gelişi 530 yıllarında olmuştur. Anadolu'ya ilk gelen Türk boyu ise Bulgarlardır. Daha sonraki dönemlerde asker ve hudut muhafızı olarak belirli bölgelere yerleştirilen bu Türk boylarının önemli yerleşim merkezleri, Kapadokya, Karaman ve Kayseri bölgeleridir¹⁸².

Kurtuluş Savaşına kadar Konya, Niğde, Nevşehir, Kayseri, Ankara, Trabzon, İzmir, İstanbul, Aksaray, Ihlara, Ürgüp, Göreme, Peristrema, Derinkuyu, Akşehir, Ermenek, Ereğli, İçel, Antalya ve Fethiye gibi Anadolu'nun değişik yerlerinde yaşayan Karamanlılar, Ermeniler ve Rumlarla birlikte karışık olarak yaşamışlardır. Bir kısmının Türklüklerini yitirip Ermenileştikleri ve Rumlaştıkları görülmesine rağmen, bir kısmı da Türklüklerini devam ettirmişlerdir¹⁸³.

Karamanlılar'ın Türk olduğunu ileri süren araştırmacılar bu cemaatin menşeyini Orta Anadolu'nun güneyinde beylik kuran Karamanoğulları'na bağlamaktadırlar¹⁸⁴. Bunun aksine, S.A. Hüdaverdioğlu-Theodots ise Karamanlılar'ın menşe itibariyle Grek (Yunan) olduklarını, Türkler'in tehditleri neticesinde dillerini değiştirdiklerini ileri sürmektedirler¹⁸⁵.

Ancak Karamanlılar'ın menşe itibariyle Türk olduklarını ileri sürenlerin görüşlerinin doğru olduğu kanaatindeyiz. Çünkü, Anadolu'nun her tarafında yaşayan Rumlar'a Rum denilirken Karaman bölgesinde yaşayan Hristiyanlara "Karamanlı" adı verilmektedir. Dolayısıyla, onların diğer Rumlardan farklı özelliklerinin olduğu anlaşılmaktadır. Bu önemli farkın ise Karamanlılar'ın Hristiyan olmalarına rağmen Türkçe ibadet yapmaları ve Türkçe'den başka dil bilmemeleridir. Ayrıca Kapadokya bölgesinde yaşayan Ortodoksların Rum değil, öz be öz Türk oldukları belirtilmektedir¹⁸⁶.

Kramers, Karaman ahalisinin büyük çoğunluğunun Müslüman-Türk olduğunu, ancak bunlar arasında az sayıda da olsa Rum Ortodoks kilisesine bağlı

Türkçe konuşan, Yunan alfabesini kullanarak Türkçe yazan Hristiyanların olduğunu ifade etmektedir¹⁸⁷. Yine Ş. Sami özel anlamda, Karaman civarında Türkçe konuşan Hristiyanlara "Karamanlı" denildiğini belirtmektedir¹⁸⁸.

Karamanlılar, Bizans İmparatorluğu tarafından Hristiyanlaştırarak Anadolu'ya yerleştirilen Peçenek, Uz, Kuman (Kıpçak)'lardan oluşan Ortodoks Türklerdir¹⁸⁹. Anadolu'ya gelişlerden itibaren Lozan Anlaşmasına kadar Anadolu'nun çeşitli yerlerinde hayat sürdüren Türk Ortodoksları 30 Ocak 1923 tarihinde "Türk ve Rum Ahalinin Mübadelesine Dair Mukavelename" ve buna bağlı protokol gereği mübadeleye tabi tutularak Yunanistan'a gönderilmişlerdir¹⁹⁰. Oysa ki, Türk Ortodoksları Milli Mücadelede oldukça etkin rol alarak, Türk ordusunun muzaffer olması için çalışmışlardır. Bu sırada da Fener Patrikhanesi'ne karşı çıkmışlardır¹⁹¹.

Bu gün Karaman İli sınırları içerisinde Karamanlılar dediğimiz Ortodoks Hristiyanları bulmak mümkün değildir. Ancak Denктаş, eski adı Kızıllarayini, yeni adı Taşkale Kasabası olan kasaba halkının Karamanlılar'ın devamı olabileceğini söylemektedir. Bu kasaba halkının Silifke yakınlarında Kızılgeçit denilen bir yerde hapisten kaçtıklarını, şimdiki yerleşim merkezine geldiklerinde Müslüman olmadıklarını, kasaba halen İmamlı sülâlesinin ise bunlara İslâm Dinini öğretmek için görevlendirilmiş olduğunu belirtmektedir¹⁹². Yaptığımız araştırmada kasabanın etnik kökeni hakkında pek bilgi elde edemedik. Ancak yöre halkı tarafından bu bölgeye "Urumeli" denmekte, yine yöre halkı bu köyün aslen Rum olduğunu iddia etmektedir. Köyün örf ve adetleri, kılık ve kıyafetleri oldukça farklı gözükmektedir. Bu da Denктаş'ın ileri sürmüş olduğu görüşü destekler mahiyettedir.

3) Gregoryan Mezhebi (Ermeni Kilisesi) Ermeniler Hristiyanlığı kabul ettikten sonra 451 Kadıköy Konsili'ne kadar bazı ayrılıklara rağmen, genel Hristiyanlık içerisinde yer almışlardır. Kadıköy Konsili'nden itibaren Hz. İsa'nın iki tabiatlı (İlahi ve insani) olduğunu reddederek Hz. İsa'nın bir tabiatı bulunduğunu (İlahi ve İnsani tabiatın birliği) kabul etmişlerdir¹⁹³.

Hz. İsa'nın bir tabiatlı olduğunu kabul eden ve savunan kiliselere "Monozifit" kiliseler denmektedir. Ermeni kilisesi de monozifit kiliselerinden kabul edilmektedir.

Ermeni Kilisesinin kurucusu Aziz Gregoir (Gregor) veya Kirkor'dur. Onun

için Ermeni Kilisesine "Gregoryan Ermeni Kilisesi" denmektedir¹⁹⁴. Ermeni Kilisesinin diğer kiliselerden ayrıldığı bir çok nokta bulunmaktadır. Ayrıldığı bu noktalardan bazıları şunlardır ;

- 1.Gregoryan Ermeni Kilisesi millidir.
- 2.Ruhani başkan Katagigos'tur.
- 3.Ermeni Kilisesinin merkezi Erivan yakınlarındaki Eçmiyazin'dedir. Bu kilisenin Hz. İsa tarafından kurulduğuna inanılmaktadır. İkinci dereceden kiliseler ise Beyrut Kategigosluğu, İstanbul ve Kudüs'teki Ermeni Patriklikleridir.
- 4.İlk üç konsil dışında daha sonraki konsilleri kabul etmezler.
- 5.Hz. İsa'da tek tabiatın olduğu kabul edilir.
- 6.Papan'ın yanılmazlığını ve otoritesini reddederek kilisenin günahları bağışlama yetkisini kabul etmezler.
- 7.Kutsal Ruh'un Baba'dan çıktığını kabul etmekte ve fiyok (ve oğuldan) takısını reddetmektedirler.
- 8.Gregoryan Ermenilerde diğer kiliselerden farklı olarak hayvan kurbanı yani kanlı kurban vardır.
- 9.Noel ve Epitanı birleştirilerek 6 Ocakta kutlanmaktadır.
- 10 . Kilise yönetiminde "Laikler" söz sahibidir. Nihai kararlar Laikler ve ruhbanlar tarafından verilir.
11. Evlilikte zina dışında boşanma yoktur.
12. Alt rütbedeki din görevlilerine evlenme izni verilmekle birlikte evlenme yaşağı "Vertabetler" ve "Piskoposlar" için sıkı bir şekilde uygulanmaktadır.
13. Piskoposları takdis görevi Katogigoslardadır.
14. Diğer kiliselerin aksine ibadet yönü doğudur. Kilise mihrabı doğudadır.
15. Ortodokslardaki tasvir kültü Ermeni Kilisesinde dar bir çerçevede tutulmaktadır¹⁹⁵.

Karaman İli çevresinde yaşayan Ermeniler'in Gregoryan olmaları pek muhtemeldir. Çünkü, Ermenilerde kilise ve millet bir ve aynı şeydir ve iç içe girmiş durumdadır¹⁹⁶. 1301 Konya Vilâyet Salnamesi'nde Karaman'da yaşayan Ermeni nüfusu 24 olarak belirtilmektedir. Ermeniler Hristiyan nüfus içerisinde % 12'lik bir kesimi oluştururken toplam nüfus içerisinde % 0.24'ü oluşturmaktadır.

Şemseddin Sami ise, Ermeni nüfusun Karaman İli'nde 500 civarında olduğunu belirtmektedir. Bu da Hristiyan nüfusun % 90.9'unu oluşturmaktadır.

Toplam nüfus içerisinde ise Ermeniler nüfusun % 1.75'ini oluşturmaktadır.

4) **Hospitalier (Hospitales)** Tarikatı Hospitalier tarikatı XI.yy'da kutsal yerleri ziyaret etmek isteyen Hristiyan hacıların bütün ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla ile Amalfi'li bir takım tacirlerin bir araya gelerek, merkezi Kudüs olmak üzere kurmuş olduğu bir tarikattir. Tarikat üyeleri, ilk önce Hristiyanların ihtiyaçlarının giderilmesi için kilise ve hastane kurmuşlardır. 1099 yılında Haçlı Ordusu tarafından Kudüs'ün işgali esnasında hastane yöneticisi Abbot Gerard idi. Kuşatma ve şehrin düşmesi esnasında Gerard'ın idaresindeki bu hastane ırk, din ve sınıf ayrımı yapmaksızın bütün muhtaçlara ve yaralılara hem tıbbi yardım, hem de onları hastanede barındırarak barınma ihtiyaçlarını gidermekteydiler¹⁹⁷.

Bu tarikatın adı Kudüs'lü Aziz Jean hastanesinin savaşçıları, Rodos'lu savaşçılar ve Malta'lı savaşçılar şeklinde de ifade edilmektedir. Vaftizci Yahya'nın ruhaniyetine adanan bu yardım teşkilâtı "Vaftizci Aziz Jean'ın Hastanesinin Kardeşleri" adı altında bölgede değişik şubeler altında teşkilâtnarak, kuruluş amaçlarına uygun bir şekilde görevlerini icra etmişlerdir¹⁹⁸.

1099 yılında tarikat içerisinde ve tüzüğünde yeniden bir düzenlemeye gidilerek diğer yardım kuruluşlarına örnek olmuş ve askeri bir hüviyet kazanmıştır¹⁹⁹.

Tarikat üyeleri Selahaddin Eyyubi'nin 1187 yılında Kudüs'ü ele geçirmesinden sonra ilk önce Akka'ya, 1291 yılında Kıbrıs'a daha sonra ise Silifke ve Lârende (Karaman) topraklarına yerleşmişlerdir²⁰⁰.

Bu tarikat üyeleri dünyanın değişik yerlerinde Müslümanlara karşı Filistin'i ve Kıbrıs'ı savunmuşlardır. 1210 yılında Ermeni Kralı II. Leon'u destekleyerek Lârende'nin Türkler'in elinden çıkmasına sebep olmuşlardır. Ancak 1216 yılında Lârende (Karaman) Sultan İzzeddin Keykavus tarafından tekrar geri alınmıştır²⁰¹.

1310 Yılında Türkler'e karşı Rodos'u savundular ve buna muvaffak oldular. Ancak 1522 yılında Rodos bu tarikatın elinden geri alınmıştır. 1530 yılında Malta savunmasında başarılı olamamışlardır²⁰².

Bu tarikata göre bütün suçlar şiddetli bir şekilde cezalandırılmaktaydı. Tarikat üyelerinin sıkı bir şekilde uyması gereken üç yeminleri vardı. Bunlar, itaat, fakirlik ve iffetlilik. Ayrıca, Çarşamba ve Cuma günleri perhiz yapmak zorunda idiler.

Tarikat üç sınıftan oluşmaktaydı. 1- Şerefli doğan savaşçılar, 2- Papazlar veya vaizler, 3- Sıradan hizmetçiler. St. Jean Şövalyeleri dünyanın değişik bölgelerine tarikat üyelerini göndererek "Kardeşler" adı altında teşkilâtlanmışlardır.

Bu tarikata mensup savaşçılar barış zamanı uzun siyah bir palto giyerek sekiz köşeli, beyaz Malta haçı takarlar, savaş zamanı ise önde ve arkada malta haçı olan kırmızı bir elbise giyerlerdi²⁰³. Karaman ve civarında görülen en önemli Hristiyan tarikatı bu tarikattır.

2-İSLÂMİYET

İslâm, kelime olarak teslim olmak, itaat etmek, boyun eğmek demektir. Terim olarak Hz. Muhammed'in haber verdiği bütün şeyleri kabul etmek ve teslim olmak demektir. Ayrıca, Hz. Muhammed aracılığı ile Allah tarafından insanlığa gönderilen ilahi dinin adıdır.

İsmi Kur'an-ı Kerim'den alan²⁰⁴ İslâm Dini insanlığa gönderilen evrensel, ilahi ve monoteist (Tek Tanrıcı) bir dindir²⁰⁵.

İslâm Dininin temel olarak iki kaynağı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an-ı Kerim vahyedilişinden itibaren hem yazılarak, hem de ezberlenerek günümüze kadar gelen ve Allah tarafından gönderilen, ayetlerin tamamı ve yazılan mushaftır. İkincisi de Kur'an ayetlerinin daha iyi anlaşılması için yorumlardan meydana gelen ve ibadetlerin yapılış şekillerini belirten, Hz. Muhammed'in söz, fiil ve takrirlerinden oluşan sünnetidir²⁰⁶.

İslâm Dininin altı esası vardır. Allah'a, Peygamberlerin tamamına, ahiret gününe, Allah tarafından gönderilen kitaplara, meleklere, kaza ve kadere iman etmek. Bu şartlara inanan kimse kelime-i şahadet getirir ve o andan sonra da namaz kılar, oruç tutar, zekât verir ve hacca giderse Allah'a karşı görevini yerine getirmiş olur. İslâm Dini'nde bayram namazı, hac ibadeti ve Cuma namazı dışında ibadetlerde belli bir mekân şartı bulunmamaktadır. Ayrıca bu dinde kurban adeti de vardır²⁰⁷.

İslâm Dini Hz. Muhammed zamanında (612-632) Arap yarımadasının tamamına hakim olmuştur. Dört halife, Emevi ve Abbasiler döneminde ise Mezopotamya, Türkistan, Kuzey Afrika ve İspanya'ya kadar yayılmıştır²⁰⁸. VII.yy başlarında Arabistan'da ortaya çıkan İslâm Dini bu yy'ın hemen sonunda Arap fetihleri neticesinde Türkler tarafından tanınmaya başlamış, ancak Emevi hanedanlarının tutumundan dolayı pek kabul görmemiştir²⁰⁹.

Abbasi Devleti'nin Emeviler'e nazaran Türkler'e karşı daha yumuşak ve olumlu tavır takınmaları neticesinde Türkler'in İslâmiyeti kabul etmeleri daha kolay ve süratli olmuştur. Orta Asya'ya ticaret amacıyla gelen mutasavvıfların faaliyetleri sonuç vermeye başlamış ve Türkler'in İslâmiyeti kabul etmeleri hızlanmıştır. X. yy'dan itibaren Türkler arasında İslâm Dini hızlı yayılmasının neticesi olarak Müslüman-Türk devletlerinin kurulmasını sağlamış, bu da İslâm dünyasında siyasi birliğin sağlanmasında etkili olmuştur. Şii propagandasına karşı tedbirler alan Türkler sünni inancın yerleşmesi için medreseler açmışlardır. Selçuklu ve Osmanlı Devleti vasıtasıyla İslâm Dini Anadolu ve Avrupa'ya kadar yayılmıştır²¹⁰.

Müslüman olan Türkler'in Anadolu'ya akın akın gelmesiyle birlikte Karaman ve civarında da Müslüman nüfus birden çoğalmıştır²¹¹. 1228 Tarihinden itibaren bölgede Türk nüfusu artmış, Hristiyan nüfus ise kademeli olarak azalmaya başlamıştır.

1296 tarihli Konya Vilâyet Salnamesi'ne göre Karaman'da Müslüman nüfus 8641, toplam nüfus ise 8961'dir²¹². Buna göre, toplam nüfus içerisinde Müslüman nüfusun oranı % 96.43'tür.

Hız. Muhammed'in 632 yılında vefatından sonra Müslümanlar arasında çeşitli problemler ortaya çıkmıştır. Bu problemlerin başında hilafet meselesi ve bunun neticesi olarak ortaya çıkan iç savaşlar, farklı kültürlerden insanların Müslüman oluşu ve bu insanların dini anlama, yorumlama ve yaşamada ortaya koydukları davranışlar görülmektedir. Bunun gibi bir çok meselede çeşitli fikir ayrılıkları ortaya çıkmış, hicri I.asırdan itibaren iman esasları ve buna bağlı konular farklı şekillerde yorumlanmaya başlamıştır. Bunun neticesinde itikadi İslâm mezhepleri ortaya çıkmıştır²¹⁴. Sahabe devrinden sonra İslâm alimleri, ibadetle ilgili meselelere çözüm getirmek için Kur'an ve sünnetten hüküm çıkarırken çeşitli metotları kullanmışlardır. Bu metot farklılıklarından dolayı hicri II ve III. asırdan itibaren fihhi mezhepler ortaya çıkmıştır. Bu mezhepler, ehl-i sünnet ve ehl-i sünnet dışı mezhepler olarak ikiye ayrılmaktadırlar²¹⁵.

Ehl-i sünnet olarak değerlendirilen Selefiyye, Kur'an ve sünnete göre meseleleri açıklamış, Eş'ariye ve Maturudiye ise Kur'an ve sünnetin yanı sıra akli açıklamalara da yer vermiştir²¹⁶. Ehl-i sünnet dışı olarak bilinen mezhepler ise Haricilik, Şia ve kolları, Mutezile, Mürcie ve Cebriyedir²¹⁷.

Ehl-i sünnet olarak değerlendirilen fıkhî mezhepler, Hanefilik, Şafiiilik, Malikilik ve Hanbelilikdir. Ehl-i sünnet dışı fıkhî mezhepler ise Zahirilik ve Şianın kollarından Zeydiye, Caferiye vb. mezheplerdir²¹⁸.

Biz burada Karaman ilinde yaşayan Müslümanlar arasında görülen fıkhî mezheplerden Hanefilik ve Şafiiilik hakkında bilgi vereceğiz.

a. Hanefilik

Ehl-i sünnet itikadına bağlı Müslümanların tabii olduğu bu mezhebin kurucusu İmam-ı Azam Ebu Hanife'dir. Asıl adı Nu'man b. Sabit olan Ebu Hanife Kufe'de doğup büyümüş ve dini ilimleri tahsil ederek fıkıh alanında oldukça ilerlemiştir²¹⁹.

Dünya Müslümanlarının büyük bir kısmının bağlı olduğu bu mezhebin kurucusu olan Ebu Hanife, fıkhî bir konuda hüküm çıkarmak için metot olarak Kitap, sünnet, Sahabelerin kavli, kıyas, istihsan, icma ve örfü esas almıştı.

Mezhebin yayılışında talebelerin çokluğu ve talebelerin akla ve örfü önem vermeleri etkili olmuştur. Abbasiler döneminde belli bir rağbet gören hanefiliğin, asıl yayılışı Selçuklular ve Osmanlılar zamanında olmuştur. Bu mezhep mensupları itikadi olarak Maturudi mezhebine bağlıdır. Günümüzde Türkiye, Irak, Türkistan, Kafkasya, Azerbaycan, Afganistan, Pakistan, Hindistan, Suriye vb. yerlerde oldukça yaygın durumdadır²²⁰.

Karaman ilinde Müslüman nüfusun % 98,9 Hanefi mezhebine mensup kişiler oluşturmaktadır. Sayıları ise 222999'dur.

b. Şafiiilik

Bu mezhebin kurucusu İmam Şafii'nin asıl Muhammed b. İdris eş-Şafii el-Kuraşî'dir. Yemen'de doğan Şafii, Askalan ve Gazne'de büyümüş, daha sonra da Mekke'de ilim tahsil etmeye başlamıştır. Fıkıh alanında derinleşen Şafii, metot olarak Kur'an, sünnet, icma, Sahabe kavli ve Kıyası kullanmıştır. Şafii mezhebi Irak, Horasan, Mısır, Hicaz ve Şam bölgelerinde yaygın olduğu gibi, Türkiye'nin doğu ve güney doğu Anadolu bölgelerinde oldukça yaygındır²²¹.

Karaman ilinde yaşayan Müslümanların sadece % 0,1'ini Şafii mezhebini mensup kişiler oluşturmaktadır. Sayıları ise 301 kişi civarındadır. Bu mezhebe mensup kişiler Karaman iline Urfa, Mardin, Adıyaman, Diyarbakır vb. doğu ve güney doğu bölgelerinden gelmiş işçi ve memurlardan oluşmaktadır.

III. BÖLÜM (KARAMAN İLİ GÜNÜMÜZ İNANÇ COĞRAFYASI)

A-KARAMAN MERKEZ VE İLÇELERİNİN GÜNÜMÜZ İNANÇ COĞRAFYASI

1867 yılında çıkartılan Vilâyet Nizamnamesi'yle birlikte Konya'nın bir kazası olan Karaman, 1929 yılından itibaren Konya'nın bir ilçesi olmuş ve 1989 yılına kadar bu statüsünü korumuştur. 1989 yılından itibaren il olmasıyla birlikte Ayrancı, Başyayla, Kâzımkarabekir, Ermenek ve Sarıveliler ilçeleri olmak üzere 1997 genel nüfus sayımına göre nüfusu 225422'dir.

Karaman merkez ilçe başta olmak üzere ile bağlı olan beş ilçenin 1997 nüfusları ve bu nüfus içerisindeki din ve mezhep mensuplarının sayılarını bu başlık altında inceleyeceğiz²²².

1- KARAMAN MERKEZ İLÇE

Doğuda Ayrancı İlçesi, kuzeyde Konya İli, Kâzımkarabekir İlçesi ve Konya İli, güneyde İçel İli ve Ermenek İlçesi ile çevrili olan merkez ilçenin nüfusu 147608'dir.

a) Merkez İlçe

Karaman merkez ilçesinin 41 mahallesi bulunmaktadır. 1997 genel nüfus sayımına göre ilçenin nüfusu 104156'dır.

Bu nüfusun inanç yapısı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Yerleşim Alanı	1997 Nüfusu	Müslüman Nüfus					
		Hanefi	%	Şafi	%	Alevi	%
Abbas M.	1401	1347	96.2	25	1.7	30	2.1
Ahiosman M.	1012	1012	100	-	-	-	-
Ahmet Yesevi M.	4500	4475	99.4	-	-	25	0.55
Alacasuluk M.	3314	3314	100	-	-	-	-
Alişahane M.	4811	4796	99.7	150	0.3	-	-
Atatürk M.	1309	1309	100	-	-	-	-
Bahçelievler M.	748	198	26.5	-	-	550	73.5
Beyazkent M.	2144	2124	99.1	20	0.9	-	-
Cedit M.	1156	1156	100	-	-	-	-
Cunhuritet M.	3140	3130	99.7	10	0.3	-	-
Çiletek M.	3800	3800	100	-	-	-	-
Fenari M.	1128	1108	98.3	-	-	20	1.7
Gazidükkan M.	3100	3100	100	-	-	-	-
Hacicelal M.	3000	3000	100	-	-	-	-
Hamidiye M.	1900	1900	100	-	-	-	-
Hisar M.	1592	1584	99.5	-	-	8	0.5
İ. Hakkı Konyalı M.	2658	2630	98.9	-	-	28	1.1
İmaret M.	4200	4200	100	-	-	-	-
K. Mehmet Bey M.	5510	5510	100	-	-	-	-
Kazımkarabekir M.	4231	4218	99.7	-	-	13	0.3
Kırbağı M.	817	700	92.1	-	-	117	7.9
Kirişçi M.	1410	1410	100	-	-	-	-
Koçakdede M.	982	982	100	-	-	-	-
Külhan M.	2045	2033	99.5	-	-	12	0.5
Larende M.	3216	2820	87.8	178	5.5	218	6.7
Mahmudiye M.	815	815	100	-	-	-	-
Mansurdede M.	695	695	100	-	-	-	-
Nefise Sultan M.	612	612	100	-	-	-	-
Piri Reis M.	4210	4210	100	-	-	-	-
Sakabaşı M.	1360	1360	100	-	-	-	-
Sekiçeşme M.	1173	1152	98.3	-	-	21	1.7
Siyahser M.	5804	5786	99.7	18	0.3	-	-
Sümcü M.	3203	3005	93.9	-	-	198	6.1
Tapucak M.	355	355	100	-	-	-	-
Urgan M.	560	560	100	-	-	-	-
Validesultan M.	4900	4900	100	-	-	-	-
Yeni M.	1456	666	47.9	27	0.01	763	52.4
Yenişehir M.	590	590	100	-	-	-	-
Yeşilada M.	2100	2100	100	-	-	-	-
Yunuskent M.	4746	4735	99.8	-	-	11	0.2
Zembilli Ali Efandi	2740	2721	99.4	8	0.2	11	0.4
Toplam	104156	101826	97.7	301	0.2	2025	2.1

Yukarıdaki tabloya göre, merkez ilçenin nüfusu 104156'dır. Merkez ilçe nüfusunu 101886'sını Hanefiler oluşturmaktadır. Hanefiler toplam nüfusa oranı % 99.7'dir, nüfusun % 0.2'sini oluşturan Şafilerin ise sayısı 301 civarındadır. Bu Şafi nüfus il merkezine Doğu ve Güney-Doğu Anadolu Bölgesinden gelerek ilçeye yerleşen işçi ve memur kesimini oluşturmaktadır. İlçe nüfusunun % 2.1'ini oluşturan Alevi nüfus ise 2025 kişi civarındadır. Bu nüfusun yoğun olarak yaşadığı bölgeler Toktaylar Parseli olarak da Bahçelievler Mahallesi ve Yeni Mahalledir.

b) Belde ve Köyleri

Karaman merkez ilçeye bağlı kasaba 7 kasaba ve 86 köy bulunmaktadır. Bu kasaba ve köylerin toplam nüfusunu 43454'tür.

Merkez ilçeye bağlı kasaba ve köylerin 1997 nüfus sayımına göre nüfusu ve inanç yapısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Yerleşim Alanı	1997 Nüfusu	Müslüman Nüfus					
		Hanefi	%	Şafi	%	Alevi	%
Ağaçyurdu	167	167	100	-	-	-	-
Ağılönü	379	379	100	-	-	-	-
Akçaşchir (B)	2582	2582	100	-	-	-	-
Akpınar	512	512	100	-	-	-	-
Alaçatı	532	532	100	-	-	-	-
Barutkavran	138	138	100	-	-	-	-
Başharman	353	353	100	-	-	-	-
Başkışla	753	753	100	-	-	-	-
Beydili	296	296	100	-	-	-	-
Boyalı	330	320	100	-	-	-	-
Bozkandak	552	552	100	-	-	-	-
Bölük yazı	249	249	100	-	-	-	-
Burhan	547	547	100	-	-	-	-
Cerit	411	411	100	-	-	-	-
Çakırbağı	734	734	100	-	-	-	-
Çavuşpınarı	230	230	100	-	-	-	-
Çiğdemli	253	253	100	-	-	-	-
Damlapınar	375	375	100	-	-	-	-
Değirmenbaşı	97	97	100	-	-	-	-
Dere	526	526	100	-	-	-	-
Ekinözü	448	448	100	-	-	-	-

Elmadağı	423	423	100	-	-	-	-
Erenkavak	213	213	100	-	-	-	-
Göçer	245	245	100	-	-	-	-
Gökçe	145	145	100	-	-	-	-
Göztepe	81	81	100	-	-	-	-
Güldere	730	730	100	-	-	-	-
Gülkaya	644	644	100	-	-	-	-
Kızık	408	408	100	-	-	-	-
Kızılyaka	422	422	100	-	-	-	-
Kozubucak	76	76	100	-	-	-	-
Kürtderesi	250	250	100	-	-	-	-
Lale	488	488	100	-	-	-	-
Medreselik	174	174	100	-	-	-	-
Mesudiye	487	487	100	-	-	-	-
Morcalı	917	917	100	-	-	-	-
Muratdede	435	435	100	-	-	-	-
Paşabağı	227	227	100	-	-	-	-
Pınarbaşı	430	430	100	-	-	-	-
Salur	237	237	100	-	-	-	-
Sazlıkaya	69	69	100	-	-	-	-
Seyithasan	155	155	100	-	-	-	-
Sudurağı (B)	2515	2515	100	-	-	-	-
Şeyhler	26	26	100	-	-	-	-
Tarlaören	105	105	100	-	-	-	-
Tavşanlı	64	64	100	-	-	-	-
Yazılı	183	183	100	-	-	-	-
Yılangözü	56	56	100	-	-	-	-
Yollarbaşı (B)	2579	2579	100	-	-	-	-
Bucaklısı (B.M)	226	226	100	-	-	-	-
Adaköy	349	349	100	-	-	-	-
Akçaalan	410	410	100	-	-	-	-
Aşağıakın	238	238	100	-	-	-	-
Aybastı	292	292	100	-	-	-	-
Bademli	121	121	100	-	-	-	-
Bayırköy	834	834	100	-	-	-	-
Bostanözü	263	263	100	-	-	-	-
Çatak	221	221	100	-	-	-	-
Çukurbağı	260	260	100	-	-	-	-
Çukurköy	173	173	100	-	-	-	-
Dağkonak	99	99	100	-	-	-	-
İhsaniye	496	496	100	-	-	-	-
Kalaba	313	313	100	-	-	-	-
Kurucabel	50	50	100	-	-	-	-
Narlıdere	358	358	100	-	-	-	-
Özdemir	450	450	100	-	-	-	-
Yukarakın	189	189	100	-	-	-	-
Kılbasan (B.M.) (B)	2435	2435	100	-	-	-	-
Boyalitepe	351	351	100	-	-	-	-
Burunoba	309	309	100	-	-	-	-
Çoğlu	2182	2182	100	-	-	-	-
Demiryurt	222	222	100	-	-	-	-

Dinck	343	343	100	-	-	-	-
Eğilmez	569	569	100	-	-	-	-
Eminler	190	190	100	-	-	-	-
Hamidiye	187	187	100	-	-	-	-
İslihisar	127	127	100	-	-	-	-
Karacaören	560	560	100	-	-	-	-
Kaşoba	34	34	100	-	-	-	-
Kisecik (B)	1498	1498	100	-	-	-	-
Madenşhri	362	362	100	-	-	-	-
Ortaoba	735	735	100	-	-	-	-
Osmaniye	252	252	100	-	-	-	-
Süleymanhacı	913	913	100	-	-	-	-
Üçkuyu	92	92	100	-	-	-	-
Yuvatepe	128	128	100	-	-	-	-
Yeşildere (B.M)	2987	2987	100	-	-	-	-
Çimenkuyu	72	72	100	-	-	-	-
Güçler	20	20	100	-	-	-	-
Kızılarağini	190	190	100	-	-	-	-
Sarıkaya	31	31	100	-	-	-	-
Taşkale (B)	1670	1670	100	-	-	-	-
Üçbaş	85	85	100	-	-	-	-
Toplam	43454	43454	100	-	-	-	-

1997 nüfus sayımına göre 43454 olan merkez kasaba ve köylerinin tamamı Müslüman olup, % 100'ü Hanefi mezhebindedir. Yaptığımız araştırmada diğer İslâm mezheplerine mensup kimseye rastlanmamıştır.

2-AYRANCI

1988 yılında Konya İli'ne bağlı bir ilçe olan Ayrancı, 1989 yılında Karaman'ın il olmasıyla birlikte bu ile bağlanmıştır. 1997 genel nüfus sayımına göre ilçenin toplam nüfusu 12502'dir. Merkez ilçenin nüfusu 2658 olup, 22 bağlı köy bulunmaktadır.

Ayrancı merkez ilçe ve köylerinin 1997 nüfusu ve inanç yapısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Yerleşim Alanı	1997 Nüfusu	Müslüman Nüfus					
		Hanefi	%	Şafi	%	Alevi	%
Ayrancı (Merkez)	2658	2658	100	-	-	-	-
Ağızboğaz	398	398	100	-	-	-	-
Akpınar	237	237	100	-	-	-	-

Ambar.	1743	1743	100	-	-	-	-
Berndi	1008	1008	100	-	-	-	-
Böğccik	384	384	100	-	-	-	-
Buğdaylı	152	152	100	-	-	-	-
Büyükkoraş	241	241	100	-	-	-	-
Çatköy	356	356	100	-	-	-	-
Dokuzyol	452	452	100	-	-	-	-
Hüyükburun	319	319	100	-	-	-	-
Kaleköy	158	158	100	-	-	-	-
Karaağaç	324	324	100	-	-	-	-
Kavaközü	323	323	100	-	-	-	-
Kavuklar	204	204	100	-	-	-	-
Kayaönü	545	545	100	-	-	-	-
Kıraman	933	933	100	-	-	-	-
Küçük-koraş	322	322	100	-	-	-	-
Melikli	370	370	100	-	-	-	-
Pınarkaya	449	449	100	-	-	-	-
Sarayköy	243	243	100	-	-	-	-
Üçharman	389	389	100	-	-	-	-
Yarıkkuyu	293	293	100	-	-	-	-
Toplam	12502	12502	100	-	-	-	-

Yapılan araştırmaya göre Ayrancı İlçe merkezi, bağlı köy ve kasabalarının tamamının Hanefi olduğu görülmüştür.

3-BAŞYAYLA

1990 yılında iki köyün birleştirilmesiyle meydana getirilen Başyayla ilçesi'nin 5 mahallesi ve 4 köyü bulunmaktadır. İlçenin merkez nüfusu 4668, bağlı köylerin nüfusu ise 2474'tür. İlçenin toplam nüfusu 7142'dir. 1997 nüfus sayımına göre ilçenin merkez nüfusu ve bağlı köyler ile birlikte inanç yapısı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Yerleşim Alanı	1997 Nüfusu	Müslüman Nüfus					
		Hanefi	%	Şafi	%	Alevi	%
Başyayla (Merkez)	4668	4668	100	-	-	-	-
Bozyaka	234	234	100	-	-	-	-
Büyükkarapınar	975	975	100	-	-	-	-
Kışlaköy	596	596	100	-	-	-	-
Üzümlü	669	669	100	-	-	-	-
Toplam	7142	7142	100	-	-	-	-

Tabloda da görüldüğü gibi, Başyayla İlçe nüfusunun tamamına Hanefi mezhebine mensup insanlar oluşturmaktadır. Diğer mezheplerden kimse bulunmamaktadır.

4- ERMENEK

1929 yılından itibaren Konya'ya bağlı bir ilçe olan Ermenek, 1989 yılında Karaman'ın il olmasıyla birlikte bu ile bağlanmıştır. 16 mahallesi, bağlı iki belediyesi ve 27 köyü bulunan Ermenek İlçesi'nin merkez nüfusu 9923, bağlı köy ve kasabalarının 22206 olmak üzere toplam 32529 nüfusu bulunmaktadır.

1997 genel nüfus sayımına göre merkez ilçe ve bağlı kasaba ve köylerin nüfusu ile ilçenin inanç yapısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Yerleşim Alanı	1997 Nüfusu	Müslüman Nüfus					
		Hanefi	%	Şafi	%	Alevi	%
Ermenek (Merkez)	9923	9875	99.5	-	-	48	0.5
Ağaççatı	145	145	100	-	-	-	-
Aşağıcağlar	983	983	100	-	-	-	-
Balkusan	240	240	100	-	-	-	-
Boyalık	390	390	100	-	-	-	-
Çamlıca	608	559	91.9	-	-	49	8.1
Çauşköy	143	143	100	-	-	-	-
Elmayurdu	697	697	100	-	-	-	-
Eskice	149	149	100	-	-	-	-
Evsin	405	405	100	-	-	-	-
Gökçeseki	435	435	100	-	-	-	-
Görmüçlü	807	807	100	-	-	-	-
Güneyyurt (B)	5301	5301	100	-	-	-	-
Katranlı	960	960	100	-	-	-	-
Kayaönü	356	356	100	-	-	-	-
Olukpınar	232	232	100	-	-	-	-
Pamuklu	376	376	100	-	-	-	-
Pınarönü	234	234	100	-	-	-	-
Tepcebaşı	1233	1233	100	-	-	-	-
Yalımdal	523	523	100	-	-	-	-
Yukarıcağlar	778	778	100	-	-	-	-
Yerbağı	300	300	100	-	-	-	-
Kazancı (B.M) (B)	2142	2142	100	-	-	-	-
Ardıçkaya	1234	1234	100	-	-	-	-
Çatalbadem	903	903	100	-	-	-	-
Gökçekent	1229	1229	100	-	-	-	-
İkizçınar	635	635	100	-	-	-	-
Sarıvadi	585	585	100	-	-	-	-

Yaylapazarı	206	206	100	-	-	-	-
Yeşilköy	377	377	100	-	-	-	-
Toplam	32529	32432	99.7	-	-	97	0.3

Ermemek İlçesi'nin toplam nüfusu 32529'dur. Bu nüfusun tamamı Müslüman'dır. Bu nüfusun 32432'sini Hanefi mezhebine mensup insanlar oluşturmaktadır. Bu da nüfusun % 99.7'sine tekabül etmektedir. İlçe genelindeki Alevi nüfusu Tahtacılar oluşturmaktadır. Bu nüfusun 48'i Ermemek İlçesi'nin Seyran Mahallesinde, geri kalan 49 kişi ise Çamlıca Köyü Kızıllalan mevkiinde ikâmet etmektedir.

5-KAZIMKARABEKİR

1989 yılında ilçe statüsü kazanan Kâzımkarabekir, bu tarihten itibaren Karaman İl'ine bağlanmıştır. İlçenin 6 mahallesi ve 6 köyü bulunmaktadır. İlçenin 1997 genel nüfus sayımına göre merkez nüfusu 4332, bağlı köylerin nüfusu 3067, toplam nüfusu ise 7399'dur.

1997 nüfus sayımına göre merkez ilçe ve bağlı köyler ile birlikte ilçenin inanç yapısı şu şekildedir:

Yerleşim Alanı	1997 Nüfusu	Müslüman Nüfus					
		Hanefi	%	Şafi	%	Alevi	%
Kazımkarabekir (Merkez)	4332	4332	100	-	-	-	-
Akarköy	1890	1890	100	-	-	-	-
Karargazi	130	130	100	-	-	-	-
Kızılkuyu	394	394	100	-	-	-	-
Mecidiye	144	144	100	-	-	-	-
Özyurt	324	324	100	-	-	-	-
Sinci	185	185	100	-	-	-	-
Toplam	7399	7399	100	-	-	-	-

Yukarıda verilen tabloda Kâzımkarabekir İlçesi ve bağlı köylerle birlikte toplam nüfusu 7399'dur. Bu nüfusun tamamı Müslüman olup, hepsi Hanefi mezhebine mensup kişilerden oluşmaktadır.

6-SARİVELİLER

1990 yılından itibaren Karaman iline bağlı bir ilçe statüsü kazanan Sarıveliler ilçesinin 1 kasaba ve 13 köyü bulunmaktadır. 8 mahallesi bulunan ilçe

merkezinin nüfusu 5821'dir. Bağlı kasaba ve köylerin nüfusu 9663, ilçe genel nüfusu ise 15484'tür. 1997 nüfus sayımına göre ilçe merkez nüfusu ile bağlı kasaba ve köylerin nüfusu ve inanç yapısı aşağıdaki gibidir.

Yerleşim Alanı	1997 Nüfusu	Müslüman Nüfus					
		Hanefi	%	Şafi	%	Alevi	%
Sarıveliler (Merkez)	5821	5821	100	-	-	-	-
Göktepe (B.M) (B)	1609	1609	100	-	-	-	-
Adiller	1131	1131	100	-	-	-	-
Civandre	369	369	100	-	-	-	-
Civler	1486	1486	100	-	-	-	-
Çevrekavak	377	377	100	-	-	-	-
Çukurbağı	644	644	100	-	-	-	-
Daran	295	295	100	-	-	-	-
Dumlugöze	1696	1696	100	-	-	-	-
Esentepe	469	469	100	-	-	-	-
Günder	156	156	100	-	-	-	-
Işıklı	118	118	100	-	-	-	-
Koçaşlı	454	454	100	-	-	-	-
Ortaköy	521	521	100	-	-	-	-
Uğurlu	318	318	100	-	-	-	-
Toplam	15484	15484	100	-	-	-	-

Sarıveliler İlçesi'nin toplam nüfusu 15484 olup, bu nüfusun tamamı Müslümanlardan oluşmakta ve bu nüfus Hanefi mezhebine mensup kişilerden meydana gelmektedir.

Karaman İli'nin 1997 genel nüfus sayımına göre toplam nüfusu 225422'dir. Bu nüfusun % 100'ünü Müslümanlar oluşturmaktadır.

Nüfusun 222999'u Hanefi mezhebine mensup insanlardan meydana gelmekte, bu da nüfusun % 98.9'unu oluşturmaktadır. Şafi mezhebine mensup insanlar ise toplam 301 kişidir ve toplam nüfus içerisinde % 0.1'lik dilimi oluşturmaktadır. Bu mezhebe mensup insanlar Karaman'a Doğu ve Güney-Doğu Anadolu bölgelerinden göç edenlerden meydana gelmektedir.

İl içerisinde Alevileri oluşturan gurup toplam 2122 kişiden oluşmakta, bu da nüfusun % 0.9'una tekabül etmektedir.

Hristiyanlığın ilk dönemlerinde önemli bir konuma sahip olan Karaman'da

halen hiç bir Hristiyan'a rastlanmadığı gibi diğer dinlere mensup kişilere de rastlanamamıştır. Bunun yanında Karaman İl Müftülüğü'nden edindiğimiz bilgilere göre, 1971-1997 yılları arasında çeşitli milletlerden daha önce Hristiyan olan 22'si kadın toplam 31 kişi de İslâm Dinini kabul etmiştir²²³.

B-KARAMAN İLİNDE TARİKATLAR VE DİNİ CEMAATLAR

Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinde devlet üzerinde önemli bir etkisi olan tarikatların, 1925 yılında çıkarılan Tekke ve Zaviyeler Kanunu ile Türkiye genelinde faaliyetlerine son verilmiştir. Yasanın çıkmasıyla Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde tarikatların faaliyetlerine sınırlamalar getirilmiş, fakat önlenememiştir. Yer üstünde çalışma ve gelişme fırsatı bulamayan tarikatlar yer altına inerek faaliyetlerini gizli bir şekilde sürdürmeyi başarabilmiş ve günümüze kadar gelebilmişlerdir.

Tarikatların yanı sıra bunlardan farklı olarak 1960'lı yıllardan itibaren çeşitli dini cemaatler da ortaya çıkmıştır. Bunlardan Said-i Nursi (Kürdi) , Süleyman Hilmi Tunahan ve Hüseyin Hilmi Işık gibi kişilerin oluşturdukları cemaatler Türkiye'nin dini yapısında farklılık ve çeşitlilik arz etmektedirler.

Özellikle 1980 yılından sonra tarikatlar ve dini cemaatler çeşitli isimlerle kurmuş oldukları vakıf, dernek ve öğrenci yurtları gibi kuruluşlarla teşkilatlanmışlar ve bu şekilde faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bunun neticesi olarak tarikatlar, kendilerine mürit, cemaat vb. gibi isimler altında mensuplar kazanarak güçlenmişlerdir. Bu gün bu tarikat ve cemaatların hemen hemen hepsinin bütün illerde mensupları olduğu gibi, Karaman İli'nde de var olduklarını görüyoruz.

1-TARİKATLAR

H. Muhammed'in vefatından sonra İslâm Dinini yaşamada züht ve takvanın esas alınmasıyla ortaya çıkan ve nefsin bütün istek ve arzularını terk ederek, kalbi Allah'a bağlamak olan tasavvuf²²⁴ müntesiplerinin çoğalmasıyla birlikte H. II. yy'dan itibaren sistemleşmeye başlamıştır. Mistik-deruni bir hayat, ruhani bir fikir ve hareket olarak ortaya çıkan tasavvuf kısa zamanda bütün İslâm alemine yayılmıştır²²⁵.

İslâm Mistisizmi olarak da adlandırılan tasavvuf²²⁶ yalnız ve تنها yerlerde zikir ve ibadetle meşgul olmak, ahiret hayatıyla hesaplaşmak suretiyle zahitçe bir hayat yaşamak olarak tarif edilmiştir²²⁷.

IX. yy'dan itibaren ilk etkilerini gösteren tasavvuf hareketi, XI ve XII.

yy'larda çeşitli tarikat kollarına ayrılarak yavaş yavaş bütün İslâm coğrafyasına yayılmaya başlamıştır²²⁸. Daha sonra, İbn-i Arabî'nin Vahdet-i Vücut öğretisiyle zirveye ulaşan²³⁰ tasavvuf, meşhur alimlerin şeyhlere intisap etmesi ve devlet başkanlarının bizzat tekke ve zaviyeler yaptırarak bu akımı teşvik etmeleriyle daha da güçlenmiştir²³¹.

Lugatta, tutulan yol veya gidilen yol anlamına gelen tarikat, istilahta ise tanrıya erişmek için takip edilene yol manasına gelmektedir²³².

Kapalı ve tekelci bir özelliği olan bu cemaat teşekkülleri (tarikatlara), kişisel sadakat üzerinde durarak, özel kıyafet, ibadet, müşterek çalışma gibi şeylerle üyelerinin birlikteliklerini sağlarlar ve böylece manevi kardeşliği geliştirirler²³³.

Çeşitli meslek gruplarına ve çeşitli kollara ayrılarak gelişen tarikatlara, kendi kurucularının isimleri veya lâkaplarıyla anılmakta, silsile itibariyle Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ali'ye, bunlar vasıtasıyla da Hz. Muhammed'e dayanmaktadır.

IX.yy'dan itibaren İslâmiyetin Türkistan'a girmesiyle birlikte, göçebe Türkler arasında İslâmiyetin yayılışı dervişler vasıtasıyla olmuştur²³⁴. Bu dervişler İslâm Dini'ni çeşitli hikayeler ile halka anlatmakta ve bu şekilde kitleler halinde göçebe Türk topluluklarının Müslüman olmalarını sağlamaktaydılar. Aynı zamanda bu dervişler vasıtasıyla tasavvuf yayılmaya başlamış ve kısa bir süre sonra Fergana, Merv, Semerkant, Horasan ve Buhara gibi şehirler tarikatlara önemli merkezleri haline gelmiştir²³⁵.

1071 Malazgirt, zaferinden itibaren, Anadolu'nun kapılarının Türklere açılmasından sonra, baştan sona Anadolu'ya göçler başlamış, İran, Irak, Suriye ve Türkistan'dan gelen mutasavvıflar, Anadolu'da tasavvuf fikirlerinin yayılmasında son derece etkili olmuşlardır²³⁶.

XIII.yy'da Moğol istilâsı nedeniyle Belh, Buhara ve Horasan'dan gelen Türkmen dervişleri Anadolu'da tarikatlara yayılması ve tasavvufi cereyanların hızlanmasını sağlamışlardır²³⁷.

Dini konularda halkın bilinçlenmesini sağlayan bu gezgin dervişler, bunun neticesi olarak da halktan rağbet ve destek görmeye başlamışlar ve Anadolu coğrafyasının fethine katkıda bulunmuşlardır. Bundan dolayı hükümdarların desteğini alan bu dervişler, Anadolu'daki sosyal yapıya etki eden çok sayıda tekke kurmuşlardır²³⁸.

Karaman ve çevresinin Türk hakimiyetine girmesinde de büyük çaba har-

cayan ve oldukça etkili olan Türk dervişleri aynı zamanda bu çevrede İslâm Dini'nin ve buna bağlı olarak da İslâmın estetik açıdan güzel görünmesini sağlayan tarikatların yayılmasında etkili olmuşlardır.

Tekke ve zaviyeler vasıtasıyla Anadolu'ya gelen Türkmen kitleleri belirli bölgelerde iskân edilmiş ve dini, tasavvufi bilgiler de verilmiştir. Bunların neticesi olarak Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşması sağlanmıştır. Karaman'ın da Türkleşmesinde büyük katkısı olan tekke ve zaviyelerin Karaman İli'nde bulunması, aynı zamanda burada tarikat faaliyetlerinin var olduğunu göstermektedir²³⁹. Karaman Bey'in babası Nure Sofi'nin de Baba İlyas'a mürit olduğu bilinmektedir.

Karaman İli'nde en eski tekke Karamanoğulları dönemine aittir. Karaman merkezde bulunan Aktekke Camii 1370 tarihlidir. XVII. yy'da Karaman'a gelen Evliya Çelebi ise Karaman'da bir kaç tekkenin olduğundan bahsetmektedir²⁴⁰.

1294 tarihli Salname'de ise dört tekke ve dokuz zaviyeden bahsedilmektedir. Bu da bize gün geçtikçe Karaman İli'nde tekke ve zaviyelerin sayılarının devamlı olarak arttığını göstermektedir²⁴¹. Karaman İli'nde daha önceki dönemlerde faaliyet gösteren ve günümüzde de faaliyetlerini gösteren tarikatlar şunlardır.

a) Mevlevilik

İslâm dünyasının en önemli ve yaygın tarikatlarından biri olan Mevlevilik, Mevlâna Celâleddin Rumi tarafından kurulmuştur²⁴². Bu tarikat Anadolu'da kurularak ismini de kurucusundan alan Sünni bir tarikattır²⁴³. 1207'de Belh'de dünyaya gelen Mevlâna, babası Bahaeddin Veled'in Belh'i terk etmesiyle birlikte onunla Anadolu'ya gelerek Konya'ya yerleşmiştir²⁴⁴.

Babası da alim olan Mevlâna'nın ilk hocası babası olmuştur. Şer'i ilimleri tamamen öğrenen Mevlâna, daha sonra tasavvufa meyletmiş ve Seyyid Burhaneddin Muhakkık-ı Tirmizi'ye intisap etmiştir. Daha sonra Şems-i Tebrizi ile tanışmış, zahiri ilimleri bir kenara atmış, inziva, aşk ve cezbe dolu bir hayata yönelmiştir. Şems-i Tebrizi'nin Konya'yı terk etmesine oldukça üzülen Mevlâna üzüntüsünden dolayı 1273 yılında Konya'da vefat etmiştir.

"Mesnevi", "Divan-ı Kebir" ve "Fihi ma fih" isimli eserleri meşhurdur²⁴⁵.

Mevlevi tarikatının temel esaslarını daha çok Mevlâna'nın oğlu Sultan Veled belirtmiştir. Mevlâna'nın ölümünden sonra bu tarikat "Çelebi" ismi verilen şeyhler ile devam ettirilmiştir²⁴⁶. Tarikatın ilk çelebisi olan Çelebi Hüsameddin

döneminde Mevlevi Tarikatı'nda yalnızca Cuma namazından sonra sema yapılır, semadan sonra da Kur'an-ı Kerim ve Mesnevi okunurdu. Bu adet daha önceleri yoktu. 1284 yılında Çelebi Hüsameddin'in vefatından sonra Mevleviler, Bektemüroğlu Şeyh Kerimeddin'e bağlanmışlar, 1292 yılında onun da ölümünden sonra Mevlâna'nın oğlu Sultan Veled, Çelebi olarak Mevlevi halifesi olmuştur. Mevleviliğin tarikat olarak kuruluşunu sağlayan Sultan Veled Konya'da Mevlâna türbesini yaptırarak tarikatın merkezini Konya olarak belirlemiş, tarikatın usül ve erkanını tespit ederek kural ve ritüelleri sabit kılmış, Çelebiliği de Mevlâna'nın soyuna mahsus hale getirmiştir²⁴⁷. Mevlevilik tarihi boyunca ilk iki çelebi hariç 1925 yılına kadar gelen bütün çelebiler Mevlâna soyundan olmuştur²⁴⁸.

Mevleviliğin çeşitli kollarının olmadığı söylenmesine rağmen değişik iki kola ayrılmıştır. Bu kollar daha çok meşrep olarak gösterilmektedir. Bunlardan Şems kolu Sünni akideye ters görüşlere sahip olup, rind meşreplidir. Veled kolu ise, zahit meşrepli olup, Sünni akideye uygun fikirlere sahiptir. Bu kol, tarikat bünyesinde galip taraf olduğundan Mevlevilik Sünni bir tarikat görünümündedir. Bu tarikat silsile olarak Hz. Ali'ye dayanmaktadır²⁴⁹.

Selçuklu ve Osmanlı devletleri döneminde hükümdarların, bu vasıta ile de bizzat devletin desteğini alan Mevlevilik, toplum içerisinde diğer tarikatlardan farklı olarak seçkin kişilerin mensup olduğu bir tarikat konumundadır. Bu tarikat, daha çok sanatkârlar, şairler ve müzikşinaslar arasında yayılmıştır²⁵⁰.

Mevlevilik Anadolu'da kurulmasına rağmen Şam, Halep, Kahire, Kırım ve Balkanlarda da yayılmıştır²⁵¹.

Karaman ve civarının Türk hakimiyetine girmesiyle birlikte Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Türkmen kitlelerinden bazıları Karaman ve civarına yerleşmiştir. Mevlâna da babasıyla birlikte Anadolu'ya gelmiştir. Belh'ten hareket eden kâfile Nişabur'a daha sonra Bağdat'a, hac için Kabe'ye, hac dönüşünde ise Kudüs, Şam, Halep, Malatya, Erzincan, Sivas, Kayseri, Niğde, Lârende güzergâhı ile Anadolu'ya gelmiştir. Karaman'a yerleşen Mevlâna burada evlenir ve iki çocuğu olur²⁵². Sultan Veled ve Alâaddin Çelebi Karaman'da dünyaya gelir. Daha sonra Alâaddin Çelebi ve annesi burada vefat eder ve Karaman'da bu gün Aktekke veya Mader-i Mevlâna Camii ismiyle anılan camiin bulunduğu yere defnedilir²⁵³.

Karaman'ın Türk hakimiyetine girmesiyle birlikte kurulan Ahi teşkilâtları vasıtasıyla yayılan Mevlevilik, Selçuklu ve Osmanlılar zamanında da oldukça

yaygın hale gelmiştir. Müritleri seçkin insanlardan oluşan Mevlevilik'in ahiler vasıtasıyla yayılması çok normal görülmelidir. Çünkü, Ahiler de seçkin esnaf ve sanatkârlardan oluşmaktaydı.

Mevlâna'nın ölümünden sonra yerine geçen halifesinin adı da " Ahi Türkoğlu Çelebi Hüsameddin" idi²⁵⁴.

Mevlevilik, tek merkezden idare edilen bir tarikattır. Kuruluşundan 1925'e kadar Konya merkez iken bu tarihten itibaren tarikatın merkezi Halep'e taşınmıştır²⁵⁵. Aşk, cezbe, sema ve sefa esasları üzerine kurulan bu tarikat, beylikler ve Osmanlı döneminde yaygın olmasına rağmen günümüzde müntesipleri oldukça azalmıştır. Yaptığımız araştırma neticesinde Karaman İli'nde sayılarının 150-200 civarında olduğunu tespit ettik. Şehir merkezinde oturan Mevleviler'in vekilleri bulunmamaktadır.

b) Kadirilik Kadiri

Tarikatı'nın kurucusu Abdülkadir Geylani'dir. Bu tarikat İslâm dünyasında yaygın olan ve silsile olarak Hz. Ali'ye dayanan Sünni bir tarikat olmasına rağmen Şia'dan da etkilenmiştir. Kadiri silsilesi içerisinde Şii-İsmailiye düşüncesinin on iki imamından yedisi bulunmaktadır²⁵⁶. Bu tarihte merkezi, Bağdat'ta bulunan Abdülkadir Geylani dergâhıdır. İcazet bu dergâhtan verilmektedir. İslâm dünyasının hemen hemen her yerinde yaygın olan tarikat cehir (gizli) zikri benimsemiştir. Tarikatın, Suriye, Irak, Mısır, Türkiye ve Afrika'da mensupları çoğunluktadır. Kadirilik, eş-Şerfiyye, Rumiyye, Halisiyye, Garibiyye, Hilâliyye, Esediyye ve Ekberiyeye gibi çeşitli kollara ayrılmıştır²⁵⁷.

Kadiriliğin Anadolu'ya (Bursa) Eşrefoğlu Abdullah Rumi vasıtasıyla geldiği bilinmektedir. Tarikatın Anadolu'da kurulan bu koluna, kurucusunun ismine izafeten Eşrefiyye kolu denilmiştir. Anadolu'da Kadiriliğin yayılmasını ve İstanbul'a getirilmesini İsmail Rumi sağlamıştır. Kendi ismine izafeten Rumiyye kolu ortaya çıkmıştır. İstanbul'da ilk Kadiri hane'yi yaptırmış olan İsmail Rumi Anadolu'da ve Rumeli'de kırka yakın Kadiri tekkesini hizmete açmıştır²⁵⁸.

Kadiri tarikatının Karaman'a ne zaman ve kim vasıtasıyla geldiği bilinmemektedir. Günümüzde ise Kadirilik Karaman merkezde 250-300 civarında müntesibi olan bir tarikattır. Bu tarikatın Karaman'daki vekili ise Ali Rıza Örs'tür. Tarikat şeyhi ise Aksaray İli'nde ikâmet etmektedir. Ayrıca, Karaman'a bağlı ilçeler ve köylerinde de az sayıda da olsa bu tarikata üye insanlar bulunmaktadır. Bunların sayısı ise 150-200 civarındadır.

c) Nakşibendilik

Tarikat, ismini kurucusu olan Bahaeddin b. Muhammed el-Buhari'ye izafeten almıştır. 1318 yılında Buhara yakınlarındaki Kasr-ı Arifan Köyü'nde doğan Bahaeddin çok küçük yaşta Hacegan Tarikatı şeyhlerinden Muhammed Baba Semmasi tarafından manevi evlatlığa kabul edilmiştir. On sekiz yaşından itibaren tasavvufi terbiyeyi Semmasi'nin müridi olan Emir Külâl'den almıştır. Daha sonra ise gizli (hafi) zikri tercih eden Yusuf Hemedani'nin halifelerinden Abdülhalık Gücdüvani'ye intisap etmiştir. Şeyhini görmediği için tarikatına Üveysilik ve rabıta gibi iki önemli özelliği de katarak Gücdüvani'nin esaslarına bağlı kalan Bahaeddin, tarikat silsilesini Hz. Ebu Bekir'e dayandırmıştır²⁵⁹. Böylece tarikata Şii tesirlerin girmesini engellemiştir. Gücdüvani'den sonra Haceganiye olarak isimlendirilen bu tarikat, Bahaeddin Nakşibendi'den itibaren Nakşibendilik olarak isimlendirilmiş ve bu tarikat vasıtasıyla Orta Asya ve Horasan bölgelerinde Sünni akideye bağlı olarak Müslümanlık yaygın hale gelmiştir²⁶⁰.

Hindistan coğrafyasına İmam-ı Rabbani vasıtasıyla yayılan Nakşibendilik, Anadolu'ya Timur'un ordularıyla birlikte gelen Nakşi şeyh ve dervişleri vasıtasıyla gelmiş, Fatih zamanında ise Molla İlahi vasıtasıyla yayılmıştır²⁶¹.

XVIII.yy'da Mevlâna Halidi Bağdadi ile Osmanlılarda gelişerek istikrar kazanan Nakşibendilik, XIX.yy'da Ahmed Ziyaeddin Gümüştanevi vasıtasıyla Anadolu'da yaygın hale gelmiştir. Çeşitli kollara ayrılan Nakşibendiliğin Anadolu'daki en yaygın kolu ise Halidiliktir²⁶².

Nakşibendi tarikatı dört temel esas üzerine kurulmuştur. Bunlar, şeriat ile zahiri temizlemek, tarikat ile batını temizlemek, hakikat ile kurb-i ilahiye ulaşmak, marifet ile Allah'a ulaşmaktır²⁶³. Bu tarikatın mensuplarının yapmış oldukları ayin ve törenlerde gizlilik esastır. Toplu olarak yapılan ayine "Hatme" denilmekte ve bu ritüele tarikata mensup olan kişiler dışında hiç bir kimse alınmamaktadır²⁶⁴.

Nakşibendi tarikatı günümüzde Karaman merkezi ve ilçelerinde en yaygın olan ve müntesibi en fazla olan tarikattır. Bu tarikatın Mahmud Sami Efendi ve Menzil kolları günümüzde Karaman İl'inde faaliyet göstermektedir. Ayrıca şeyhi M. Zahid Kotku olan Esat Coşan'ın Nakşi tarikat cemaati de Karaman'da oldukça yaygındır.

Bu Nakşi guruplarından müntesibi en fazla bulunan gurup ise Mahmud

Sami Efendi'ye bağlı koldur. Bu cemaatin liderliğini Hacı Mustafa Kamer yapmaktadır. Yunus Emre Kültür Vakfı ve bu vakfın yan kuruluşu olan Cedid Öğrenci Yurdu günümüzde faaliyet halinde bulunmakta ve bu cemaatin toplânma yeri konumundadır. Ayrıca, bunlara bağlı Mercan Kur'an Kursu da kapalı durumdadır. İl genelinde bu tarikatın müntesipleri 5000 kişi civarındadır.

Menzilciler diye isimlendirilen gurubun Karaman'da bir dergâhı bulunmamaktadır. Bu cemaatin ildeki temsilcisi Hurşit Kâzım Deniz'dir. İlde henüz bir siyasi teşkilâtlanmaya gidememiş olan Menzil gurubu M. Raşid Erol'un ölümünden sonra dağılmaya yüz tutmuş, bir kısmı Adıyaman'daki yeni şeyhe bağlanırken, bir kısmı da Afyon Bolvadin dergâhını tercih etmiştir. İl genelinde yaklaşık olarak 900 ile 1000 arasında müntesipleri olan Menzil gurubunun Karaman İli içerisinde bir vakıf ve yurtları bulunmaktadır. İbadet ve ayinlerini önceden tespit etmiş oldukları evlerde yapmaktadırlar.

d) Şazeliyye

İslâm dünyasında ortaya çıkan tarikatlardan bir tanesi de Şazeliyye'dir. Bu tarikatın kurucusu olan Ebu'l-Hasan Şazeli kuzey-batı Afrika'da Şazi Köyü'nde doğmuştur. Şazeli lakâbıyla anılan Ebu'l-Hasan genç yaşta ilim öğrenmeye başlamıştır. Şazeli'nin bu yüzden gözlerinin kör olduğu rivayet edilmektedir. Şazeli, bundan sonra kendisini tasavvufa vermiş ve Fas'lı Abdüsselam b. Meşiş'in terbiyesinde yetişmiştir²⁶⁵.

Vaazlarından dolayı takibata uğrayan Şazeli, İskenderiye'ye sürülmüş, bu vesile ile çeşitli seyahatlerde bulunarak ulema ve meşayih ile görüşmeler yapmıştır. Son hac yolculuğunda, 1258 tarihinde Mısır'da vefat etmiştir²⁶⁵.

Şazeli tarikatında ve düşüncesinde kılık ve kıyafetin, adap ve erkanın önemi yoktur.

Bu tarikat, sağlam bir itikat, ibadetlerde titizlik ve devamlılık ve iyi ahlâkı ön plâna çıkarmıştır.

Şazeli, İmam-ı Gazzali ve Ebu Talib-i Mekki'nin ahlâk anlayışını benimseyerek tarikatını şu esaslara dayandırmıştır. Gizli ve açık her yerde Allah'tan korkmak, söz ve davranışta sünnete tabi olmak, rahatlık ve sıkıntılı anlarda insanlardan bir şey beklemeyip her şeyi Allah'tan dilemek, büyük veya küçük olsun her konuda Allah'ın iradesine teslim olmak, neşeli ve kederli zamanlarda Allah'a sığınmak²⁶⁶.

Şazeli kendi müntesiplerine dilencilik yapmamayı ve din ve dünya işlerini daima dengede tutmalarını tavsiye etmiştir. İlk önce Tunus'ta kurulan Şazeliye Tarikatı, daha sonra Ebu'l-Abbas el-Mürsi vasıtasıyla Mısır ve Cezayir'e yayılmıştır. Tarikatın en önemli simâları, Ataullah İskenderi ve Şeyh Zennuh'tur. XIX. yy'da Şeyh Muhammed b. Muhammed ile büyük bir gelişme gösteren Şazeliye Tarikatı, Kuzey Afrika ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmalarında önemli rol oynamıştır.

Anadolu'da fazla yaygın olmayan bu tarikat Gümüşhanevi vasıtasıyla Anadolu'ya girmiştir. II. Abdülhamid'in de bir Şazeli şeyhine intisap ettiği bilinmektedir. Merkezi Mısır'da olan bu tarikatın, Cevheriyye, Arusiyye, Feyziyye, Kasımiyye, Haşimiyye, Muhammediyye, Vefaiyye, Medeniyye, Azmiyye, İdrisiyye ve Hamidiyye kolları halen yaşamaktadır²⁶⁷.

Karaman İli'ne ne zaman ve kim vasıtasıyla geldiği belli olmayan bu tarikatın ildeki vekilinin kim olduğu tespit edilememiştir. Fakat, bu tarikatın il genelinde 30-40 kişi civarında müntesibinin olduğu bilinmektedir. Karaman ilinde karşılaştığımız Şazeliyye tarikatı mensubu kişiler tarikat merkezlerinin Malatya olduğunu ve bu ildeki vekile bağlı olduklarını ifade etmektedirler.

e) Alevilik

Alevilik, Arapça'da "Ali'ye mensup, Ali'ye ait" anlamına gelmektedir. İslâm Tarihi, Tasavvuf ve Mezhepler Tarihi'nde ise, "Ali'yi sevmek ve her hususta ona tabi olmak" manasında kullanılmıştır. Bundan dolayı Hz. Ali'yi seven, sayan ve ona tabi olan herkese Alevi denilmektedir²⁶⁸. Hz. Ali'nin yolundan gidenlere Alevi denmesinin yanı sıra Hz. Ali'nin soyundan gelenlere de Alevi denilmektedir²⁶⁹.

Ayrıca sözlük anlamının dışında Alevi tabiri Hz. Ali'yi en üstün sahabe olarak gören ve onun Hz. Peygamberden sonra Allah'ın ve peygamberin tayini ile halife olması gerektiğini kabul eden Şia ile eş anlamlı olarak kullanılmış ve Hz. Ali'nin soyunun adına yapılan fırkalaşma hareketinin siyasi temsilciliğini üstlenmiş olan guruplar için de kullanılan bir tabirdir. Bu guruplar, ileri sürmüş oldukları fikir ve düşüncelere göre, Zeydiyye, İsmailiyye, Caferiyye ve Nusariyye gibi isimler altında ortaya çıkmışlardır. Fakat, Türk Aleviliğinin bu saymış olduğumuz Şia'nın çeşitli guruplarından ayrıldığı bir çok ve çeşitli tarafları vardır²⁷⁰. Tamamen ehl-i beyt ve Hz. Ali sevgisine dayanan Anadolu Aleviliği

siyasi bir hareket ve siyasi bir kimlik taşıyan Şia'nın aksine köken olarak Türklerin İslâmiyeti kabul ettikleri dönemin siyasi, dini ve kültürel özelliklerine dayanmaktadır. Gerçekte Türk Aleviliği. Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya göçleri esnasında geçtikleri güzergâhların ve coğrafyanın kültürlerinden etkilenmiş olmasına rağmen, özü itibariyle İslâm öncesi Türk dini olan "Gök Tanrı"²⁷⁰ inancının İslâmi motiflerle yaşatılmasından ibarettir²⁷¹.

Alevilik halk arasında ve yazılı kaynaklarda, Bektaşilik, Kızılbaşlık, Rafizilik, Tahtacılık vb. gibi çeşitli isimlerle anıla gelmiştir. Alevilikte tarikat ve mezhep özellikleri iç içe girerek karışık bir hâl almıştır. Bundan dolayı, burada Aleviliği Alevi tarikatlar ve Alevi mezhepler gibi alt başlıklara ayırmadan Karaman ili içerisinde Aleviler için kullanılan Bektaşi, Kızılbaş, Tahtacı vb. isimler çerçevesinde incelemeyi uygun bulduk.

1) Bektaşilik

Bektaşilik Hz. Ali ve Ehl-i Beyt gibi Aleviliğin temel esaslarına bağlı olduğundan dolayı Alevi guruplar içerisinde değerlendirilmiştir. Bektaşilik, mürşid olarak Hz. Muhammed'i, rehber olarak Hz. Ali'yi, pir olarak da Hacı Bektaş-ı Veli'yi tanıyan bir tarikattir. Bu tarikat, XIII. yy'da Babailer isyanı ile teşekkül oluşturmaya başlamış, XV. yy'da Hacı Bektaş-ı Veli'nin görüşleri etrafında şekillenerek Anadolu'da ortaya çıkmıştır²⁷².

XII. yy başlarında Anadolu'da Ehl-i Sünnet dışı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olan Babailik hareketine, Vefaiyye tarikatının Anadolu'daki şeyhi Baba İlyas önderlik etmiştir²⁷³. Bu hareketin bir neticesi olarak Moğol istilâsından kaçarak Anadolu'ya gelen Kalenderiyye ve Haydariyye tarikatı mensupları tarafından Bektaşi gelenekleri XIV. yy'dan itibaren, Abdalan-i Rum adı altında Anadolu'da ve özellikle uç bölgelerde yayılmaya başlamış, Anadolu'da Abdal Musa vb. gibi dervişler vasıtasıyla kurulan zaviyeler ile Bektaşiliğin temelleri atılmıştır. Hacı Bektaşi Veli Menakıbnâme'sinde geçen Hacım Sultan ve Sarı İsmail gibi Kalenderi-Haydari şeyhleri henüz Bektaşi adı taşımayan ilk nesil Bektaşi Şeyhleri olarak değerlendirilmektedir. Bunlar, Balım Sultan öncesi Bektaşiliğin temsilcileri olarak kabul edilmektedir²⁷⁴.

Günümüzdeki şekliyle bilinen asıl Bektaşilik 1516 yılında öldüğü tahmin edilen Balım Sultan'ın 1501 yılında Hacı Bektaş Zaviyesinin liderliğine getirilmesi ve onun Kalenderlik gibi çeşitli tesirlerden, Bektaşiliği tam olarak ayırmasıyla

curumlaşmıştır. Anadolu ve Rumeli’de Balım Sultan vasıtasıyla yayılan Bektaşilik devlet tarafından desteklenmiş ve Yeniçeri ocağında bir tarikat konuna gelmiştir²⁷⁵.

Bektaşilik, 1826 yılında II. Mahmut’un tarikatı kapatmasına kadar kesinti-siz bir şekilde devam etmiştir. Abdülaziz döneminde faaliyetleri serbest bırakılan bu tarikat, 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla birlikte resmen ortadan kalkmış, ancak diğer tarikatlar gibi varlığını günümüze kadar sürdürmüştür.

Bektaşilik kendi arasında iki kola ayrılır. Birincisi Hacı Bektaş soyundan geldiğini kabul eden Çelebi kolu, ikincisi de Hacı Bektaş’ın hiç evlenmediğini kabul eden Babalar koludur²⁷⁶. Bunların birincisine “Bel Evladı” denilmekte ve genelde köylerde oturmaktadırlar. Köylerde oturan Bektaşilere Alevi denilmesine rağmen Eröz bunlara Kızılbaş adını vermiştir²⁷⁷. İkincisine ise “Yol Evladı” denilmekte ve bunlar pirin yolunu izlemektedir.

2) Kızılbaşlık

Kızılbaşlık, Bektaşiliğin kuruluşunda ve teşkilatlanmasında önemli bir esiri olan Kalenderlik ve Haydarilikten oldukça etkilenmiş ve bu tarikatların devamı niteliğinde görülmüştür²⁷⁸. Çünkü Osmanlı Devleti Balım Sultanla birlikte Bektaşî ananelerine bağlı olan Kalenderi ve Haydariliğin Bektaşilik ile ilişkisinin kesilmesi ile birlikte bizzat Bektaşilik devlet tarafından desteklenmiş, ancak diğer Alevi zümreler baskı altına alınmıştır. Bundan dolayı Bektaşilik dışında kalan Alevi guruplar için Kızılbaş ve Rafizi teriminin kullanıldığını söyleyebiliriz.

On iki İmam dışında İmamiyye ile hiç bir ortak yönü bulunmayan Kızılbaşlar, çeşitli araştırmacılar tarafından İran kültürü etkisinde kalan Safevi Devleti’nin Osmanlı İmparatorluğunu yıkmak için Anadolu topraklarında kullanılmış olan dini guruplar olarak değerlendirilmiştir²⁷⁹.

Anadolu’nun çeşitli yerlerinde Osmanlı İmparatorluğu’na karşı çok sayıda isyan hareketleri olmuştur. Bu isyan hareketlerinin bir kısmı da Kızılbaşlar tarafından yapılmış veya bu şekilde isimlendirilmiştir. Bu isyanlar, genelde silahla bastırılarak tekkeleri ya tamamen kapatılmış, ya da ıslah yoluna gidilmiştir. Resmi kayıtlarda Ehl-i Bid’at veya Işık Taifesi şeklinde de isimlendirilen Kızılbaşlar da özellikle ibadet ve itikatta bazı tevillere müracaat

etmelerinden dolayı devlet tarafından denetlenerek bu görüşe sahip olan Alevi guruplarının tekkeleri göz altında tutulmuştur²⁸⁰.

Kızılbaşlar inanç olarak daha çok gelenek ve ananelere bağlıdırlar. Kızılbaşlıkta üç sünnet ve yedi farz vardır. Sünnetler tevhidi dilden bırakmamak, kalpten düşmanlığı atıp kibirlenmemek ve kin tutmamak, gönül kırmamak ve kimseye düşmanlık etmemektir. Farzlar ise farzların sırrını saklamak, Kızılbaşlarla birlikte olmak, yalan ve gıybetten kaçınmak, hizmette bulunmak, mürebbisine itaat etmek, mü sahibini görüp gözetmek, halifeden taç ve kisvet giyinmektir²⁸¹. İbadet olarak ise diğer Alevi guruplar gibi on iki gün Muharrem orucu, şubat ayında da üç gün Hızır orucu tutarlar ve Dedelerin kontrol ve önderliğinde Cem Töreni yaparlar. Bu Cem töreninin eski Türk dini ve Türk Kültürü ile yakından ilişkili olduğu bilinmektedir²⁸¹.

Karaman ili içerisinde Kızılbaş nüfus diğer Alevi guruplarına nazaran çok az sayıdadır. Sayıları 8-10 hane arasında olan bu gurup il dışından gelmiştir. Bunlar, Karaman İli'nde çeşitli fabrikalarda çalışmaktadır.

3) Tahtacılar

Tahtacılar, Anadolu'nun çeşitli yörelerinde yaşayan Alevi Türkmen topluluğa verilen isimdir. Geçmişte olduğu gibi, günümüzde de "Ağaçeri"ler diye de isimlendirilmektedir. Ağaçeri, Oğuz, Kıpçak ve Uygur Türklerinin çeşitli oymaklarına bağlı Uruğlardan meydana gelen insan kümelerine verilmiş genel bir isimdir²⁸². Tarihi seyir içerisinde, genelde ormanlık bölgelerde yaşayan ve ağaç işleriyle uğraşarak geçimlerini sağlayan, Anadolu'nun güneyinde ve Akdeniz'e bakan yamaçlarda Toros'ların eteklerinde Ege Bölgesinde varlıklarını sürdüren bu topluluk, Kahramanmaraş, Adana, İçel, Antalya, Muğla, Denizli, Aydın, İzmir, Burdur, Balıkesir, Manisa, Isparta, Karaman ve Çanakkale illerinin ormanlık bölgelerinde oturmaktadırlar²⁸³.

Tahtacıların Oğuz Han'ın hakimiyetine aldığı²⁸⁴ Moğolların bütün Türkistan coğrafyasında başlatmış olduğu istila hareketleri esnasında Türkistan'dan Anadolu'ya göç eden Ağaçerilerin devamı olduğu bilinmektedir²⁸⁵. Tahtacılar, ibadet ve inanç olarak incelendiğinde, Alevi olmalarına rağmen, Hacı Bektaş tekkesine değil de Pir evlerine bağlı oldukları için diğer Alevi guruplardan ayrılmaktadırlar. Tahtacıların bağlı oldukları ki ocak vardır. Bunlardan bir tanesi İzmir'in Narlıdere Köyü'ndeki "Yanyatır" kolu, diğeri ise, Aydın'ın Reşadiye

Nahiyesindeki "Şehepli" koludur²⁸⁶. Bütün Tahtacılar bu iki dede ocağından birine bağlıdır.

Genellikle Caferi mezhebinden olduklarını söyleyen Tahtacıların inançlarında atalardan kalma nefeslerin, dolayısıyla eski Türk Kültürünün etkisi büyüktür. Ancak, az da olsa Bektaşilikten ve Hurufilikten etkilendiklerini göz ardı etmemek gerekir. Bununla birlikte, Tahtacılar'ın Türk Kültürünün, Türk örf ve adetlerinin yaşatılmasında ve uygulanmasında Sünni Türkler'den bir farklarının olmadığı gözükmemektedir²⁸⁷.

Ermenek'in Çamlıca Köyü Kızılâlan mevkiine Alanya, Anamur, Elmalı, Gülnar ve İzmir'den gelerek yerleşmişlerdir. 1952 yılında ise iki km batıya gelerek Kızılâlan mevkiine yerleşmişlerdir. Bu iskân Ahmet Ertarkın ve 1992 yılında vefat eden Veli Kaya isimli dedelerin önderliğinde olmuştur. Köyün yarısı Mersin'in Mut İlçesine, büyük çoğunluğu ise 1972 yılında Fransa'ya işçi olarak gitmiştir. Daha önceleri nüfusları iki yüz kişi civarında olan Tahtacılar, günümüzde ise yirmi iki hane toplam kırksekiz kişi köyde, kırkiki hane Fransa'da, ondokuz hane ve toplam kırksekiz kişi Ermenek'in Seyran mahallesinde oturmaktadırlar. Tahtacılar'ın dedeleri ise Aydın'dan gelmedir. 1947 yılında Ermenek Bozalan mevkiine yerleşmişler, daha sonra ise, Çiniler mevkiini yayla olarak satın almışlardır.

Günümüzde Karaman İli sınırları içerisinde yaşayan Aleviler, Tahtacı, Bektaşî, Rafizi ve Alevî gibi isimlerle anılmaktadırlar. Tahtacılar, Ermenek İlçe merkezinde Seyran Mahallesinde ve Çamlıca Köyü kızılâlan mevkiinde oturmaktadırlar.

4) Abdallar

Kâzımkarabekir, Ayrancı, Sarıveliler ve Başyayla ilçeleri içerisinde Alevî nüfus bulunmamaktadır. Karaman merkez ilçede ise, Aleviler için "Abdal" ismi kullanılmakta, yapmış olduğu mesleğe izafeten de "Kalburcular" ve "Sepetçiler" denilmektedir. Kalburcuların itikat ve ibadet olarak Caferî mezhebine mensup olduklarını söyleyen dedeleri yılda bir defa olmak üzere Muharrem ayında Cem Töreni yaptıklarını ve İslâmın diğer şartlarını yerine getirdiklerini söylemektedir. Ayrıca bu grubun, Eskişehir'deki Seyyit batta Gazi Dergâhına bağlı olduğunu söylemektedir.

Merkez ilçedeki diğer bir Alevî grup olan Sepetçiler Toktaylar Parseli de

denilen Bahçelievler Mahallesi'nde yoğunlaşmaktadırlar. Bu gurubun iki tane dedesi bulunmaktadır. Dedeler ise ana-baba bir kardeştir. Cem ayinini devamlı olarak yaptıklarını söyleyen Sepetçiler, Muharrem ayında oruç tuttıklarını, ziyaret olarak da Abdal Musa tekkesine ve Hacı Bektaşî Veli türbesine gittiklerini söylemektedirler.

Karaman İli'nde işçi ve memur olarak çalışan diğer Alevi guruplara mensup insanlar ise buraya Türkiye'nin değişik yörelerinden gelmişlerdir. İşçi olarak gelenlerin büyük çoğunluğu Malatya, Tunceli ve Kahramanmaraş illerinden göç etmişlerdir.

2-CEMAATLAR

Türkiye'nin genelinde olduğu gibi Karaman'da da, tarikatların dışında dini değişik şekillerde anlayan, yorumlayan ve uygulayan dini guruplar ve cemaatlar bulunmaktadır. Dini cemaatlar olarak isimlendirilen bu guruplar Türk toplumunun dini hayatında oldukça etkili olmaktadır. Aslında bu etki alanını yalnızca dini hayat ile sınırlandırmak mümkün gözükmemektedir. Karaman İli'nde, etki alanı sosyal hayat dediğimiz günlük hayatta, bunun yanı sıra kültür ve eğitim alanında ve ekonomik hayatta da hissedilebilen bu cemaatler şunlardır.

a) Nurcular

Nurculuk, Bitlis'in Hizan İlçesine bağlı Nurs (Ners) köyünde 1873 yılında doğan Said-i Nursî (Kürdi)'nin temelini attığı, onun fikir ve düşüncelerini yayan ve devam ettiren guruba verilen isimdir²⁸⁸.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Türkiye genelinde yayılmaya başlayan Nurculuk hareketi 1950 yılında Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle su yüzüne çıkmış, günümüze kadar da faaliyetlerini devam ettirmiştir. Günümüzde Türkiye genelinde en yaygın olan dini cemaatlardan bir tanesidir.

Nurculuk bazı araştırmacılar tarafından tarikat olarak değerlendirilmesine rağmen, bizzat Said-i Nursî'nin kendi eserlerinde yapmış olduğu açıklamalardan Nurculuğun bir tarikat olmadığı anlaşılmaktadır²⁸⁹.

1960 yılında Said-i Nursî'nin ölümü ile birlikte onun yazmış olduğu risalelerin farklı şekillerde yorumlanmasından yeni siyasi ve fikri guruplar ortaya çıkmıştır. Bu guruplar, Yeni Asya, Meşveret cemaatı (Kırkinci) , Yeni Nesil, Yazıcılar, Med-Zehra ve Fethullah Gülen cemaatlarıdır. Bu cemaatlardan koparak Said Özdemir, Abdülkadir Ballı, Mehmet Kurdoğlu, Sakarya cemaatı ve Müslüm Gündüz (Aczimendilik) gurupları da ortaya çıkmıştır²⁹⁰.

Yaptığımız araştırma neticesinde Karaman'da Nurcuların Fethullah Gülen cemaatinin yaygın olduğunu gördük. Diğer gurupların ise müntesibinin çok az sayıda olduğu tespit edilmiştir.

Nurcuların yazıcı kolundan ayrılan Fethullah Gülen tarafından kurulan cemaat, yurt içinde ve yurt dışında kurmuş oldukları öğrenci yurtları ve kolejler, Zaman Gazetesi, Sızıntı Dergisi ve Samanyolu televizyonu vasıtasıyla hem eğitim-kültür, hem de basın yayın aracılığı ile düşüncelerini yaymaya çalışmaktadır. Fethullah Gülen cemaati Karaman'ın merkez ilçesinde ve Ermenek ilçesinde kurmuş oldukları "Büyük Koyuncu Vakfı" çatısı altında teşkilâtlanarak bu vakıf vasıtasıyla faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu vakfın başkanlığını Ahmet Taşkın, müdürlüğünü ise Mehmet Pehlivan yapmaktadır. Bu cemaat tarafından kurulan Akşemsettin Öğrenci Yurdu halen Karaman'da orta öğretime yönelik hizmet sunmaktadır. Bu cemaat üyeleri tarafından kurulan Sabah Dershanesi üniversite adaylarını sınava hazırlamaktadır. Ermenek İlçesi'nde de Büyük Koyuncu Vakfı'na ait bir öğrenci yurdu bulunmaktadır.

Türkiye genelinde pek fazla etkinliği bulunmayan, ancak hemen hemen her il merkezinde bir kuruluşu bulunan başka bir Nur cemaati de Mehmet Kutlular'ın liderliğini yaptığı Yeni Asya cemaatidir. Bu cemaatin Karaman İli genelinde çeşitli yurtları bulunmaktadır. Ermenek İlçesi'nde "İlim ve Kültür Vakfı" adı altında teşkilâtlanan bu gurubun Ermenek İlim ve Kültür Vakfı Öğrenci Yurdu ve Koleji bulunmaktadır. Bu yurt ve kolej tamamen orta öğretime yönelik faaliyet göstermektedir.

Türkiye genelinde Yeni Asya Gazetesi, Köprü, Bizim Aile ve Can Kardeş dergileri bu cemaat tarafından çıkartılmaktadır²⁹¹. İlk önce sivri çıkışlarıyla tanınan Yeni Asyacılar, daha sonra sistemle entegre olmaya başlamış ve çeşitli siyasi partileri desteklemiştir²⁹².

b) Süleymancılar

Süleymancılık, 1888 yılında Siliştre'nin Ferhatlar Köyü'nde doğan Süleyman Hilmi Tunahan tarafından temelleri atılan cemaatin adıdır²⁹². Bu kişinin fikir ve görüşleri doğrultusunda hareket ederek İslâm Dini'ni değişik bir şekilde yorumlayan insanların oluşturduğu cemaata, önderinin isminden dolayı "Süleymancılar" denilmektedir.

İlk eğitimini Silistre'de tamamlayan Süleyman Hilmi, daha sonra eğitimini Süleymaniye Medresesi'nde tamamlamıştır. Hiç bir eser yazmayan bu kişi İstanbul'daki camilerde vermiş olduğu vaazlarla ön plâna çıkarak dikkat çekmeye başlamıştır.

Süleyman Hilmi, Kur'an kurslarında öğrenci yetiştirmeye çalışmış ve faaliyetlerini bu alanda sürdürmüştür.

Türkiye genelinde dini bir cemaat olarak değerlendirilen Süleymancıların

aslında S.Hilmi'ye bağlı bir Nakşibendi tarikatı olduğu da söylenmektedir⁷⁹. S. Hilmi'nin ölümü ile birlikte özellikle damadı Kemal Kaçar ve diğer talebeleri vasıtasıyla fikirleri yayılmış, metot olarak da S. Hilmi taklit edilerek bu cemaat şekillenmiştir²⁹³. Prensipte olarak güç ve yaygınlığı, yasallık ve modernliği, disiplin ve itaatı benimseyen Süleymancılar'ın temel hedefi Kur'an okumayı ve dini bilgileri öğretmektir. Son yıllarda bu cemaat yurtlarını yüksek öğrenim gençliğine de açmıştır²⁹⁴. Türkiye genelinde özellikle Akdeniz, Ege, Marmara ve İç Anadolu bölgelerinde faal olarak çalışan Süleymancılara ait bir çok yurt bulunmaktadır²⁹⁵.

Süleymancılar günümüzde Karaman il merkezi ve merkeze bağlı köylerde, Ermenek, Sarıveliler ve Başyayla ilçeleri ve bu ilçelere bağlı köylerde yoğun faaliyetlerde bulunmaktadır. Özellikle Ermenek İlçesi'nde "Kurs ve Okul Yaptırma Derneği" çatısı altında çalışmaktadırlar. Karaman il merkezinde açmış oldukları öğrenci yurtlarında orta ve yüksek öğretime yönelik olarak faaliyet göstermektedirler. Fakir ailelere aynı ve nakdi yardımda bulunmaktadır.

c) Işıkcılar

İlk önderleri kabul edilen Hüseyin Hilmi Işık'ın ortaya koymuş olduğu fikirler, kuralar ve düşüncelere bağlı ve bu çerçevede faaliyet gösteren guruba verilen isimdir.

İslâm Dini'ni günümüz şartlarına göre yorumladıklarını iddia eden ve yeni bir tavırla Türk toplumunun karşısına çıkmayı amaçlayan Işıkcıların günümüzde liderliğini Dr. Enver Ören yapmaktadır. Enver Ören'in çabalarıyla kurulan ve kendisinin de yönetim kurulu başkanlığını yaptığı İhlâs Holding'ten dolayı bu guruba "İhlâşçılar" da denilmektedir²⁹⁶.

Işıkcılar Türkiye genelinde hemen hemen her il ve ilçede teşkilâtlanmış durumdadırlar. Bu teşkilâtlanma genelde Türkiye Gazetesi büroları vasıtasıyla olmuştur. Günümüzde bu cemaat, fikir ve düşüncelerini Türkiye Gazetesi, Tarih ve Medeniyet Dergisi ve TGRT Televizyonu gibi basın ve yayın kuruluşlarıyla yaymaya çalışmaktadır. Işıkcılar, Türk ekonomisinde büyük bir payı olan İhlâs Holding, İhlâs Finans, İhlâs Pazarlama gibi kuruluşlarla ekonomik faaliyetlerini de sürdürmektedir. Işıkcılar, Türkiye genelinde kurmuş oldukları İhlâs Vakfı Öğrenci Yurtları aracılığı ile Eğitim-öğretim alanında da faaliyet göstermektedirler.

Karaman ili içerisinde fazlaca bir mensubu bulunmayan bu cemaatin faaliyetleri daha çok ekonomi alanındadır. Türkiye Gazetesi temsilciliği ile hem gazeteleri abonelerine ulaştırmakta, hem de pazarlama yapılmaktadırlar.

d) Mealciler

Karaman ili genelinde yukarıda belirtmiş olduğumuz cemaatler ve tarikatların haricinde "Mealciler" diye bilinen bir dini gurup da bulunmaktadır. Bu gurup sadece ayetlerden yola çıkarak, ayet mealleri vasıtasıyla günümüz prob-

emlerini anlamaya ve yorumlamaya çalışmaktadırlar. Peygamber, peygamberlik yolunu kapattığı için ondan sonra peygamber gelmeyecektir. Dolayısıyla Allah'ın emir ve yasaklarının sadece Kur'an'dan ibaret olduğu bu gurup tarafından iddia edilmektedir. İl merkezinde bu cemaatin toplam sayısı 30 ila 40 kişi civarındadır.

e) Mücadeleciler

Ülkemizde 1980 öncesi toplumsal ve siyasal karışıklık ortamında filizlenen ve kendilerini Milli Mücadeleciler olarak isimlendiren bu gurup, 1980 sonrası Aykut Edibali önderliğinde partileşerek siyasallaşma yoluna girmiştir. Yurt içinde Anadolu Vakfı adı altında teşkilâtlanan Mücadelecilerin, Karaman'da pek fazla etkinlikleri görülmemektedir. Ülkemizin diğer bölgelerinde eğitim alanında az da olsa faaliyetleri görülen Mücadelecilerin, Karaman'da bu açıdan etkinlikleri hemen hemen hiç yok gibidir²⁹⁷.

Yukarıda da zaman zaman belirttiğimiz gibi, Karaman ve çevresinde faaliyet gösteren bu tarikat ve dini cemaatlar kurmuş oldukları vakıf ve derneklerle varlıklarını devam ettirmektedirler. Fakat hemen belirtelim ki, bu vakıf ve derneklerin tamamı bir tarikat ve dini cemaatların bir organı durumunda değildir. Karaman'da faaliyetler gösteren vakıf ve derneklerinin tamamı temsilcileri ile birlikte aşağıdaki listede sunulmuştur.

Vakıflar

K.Oğlu Mehmet Bey Ün. Yaşatma Vakfı
 Sosyal Yrd. ve Day. Vakfı
 Kamu Çal.Kalkınma ve Day. Vakfı
 T.D.V.
 Türk Polis Teş. Güçlendirme Vakfı
 Karaman Kül.ve Eğ. Vakfı
 Türkiler Eğ. ve Kültür Vakfı

Temsilcileri

Vali
 Vali
 Süleyman Savran
 Süleyman Savran
 Atıf Şahin
 Belediye Başkanı

SONUÇ

Tarih boyunca Karaman İli kurulduğu yerleşim alanı itibariyle geçiş bölgesi olma özelliğini daima korumuştur. İç Anadolu Bölgesi ile Akdeniz Bölgesini birbirine bağlayan geçiş yolu üzerinde kurulan Karaman, hem ticaret, hem de askeri amaçlı seferlerde uğrak bir yer olmuştur. İlin kuzey-güney bağlantısını sağlayan Sertavul Geçidi ve demiryollarının kesiştiği bir noktada bulunması Karaman'ın bu özelliğini bugün de koruduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

İl, bu stratejik öneminden dolayı tarihin ilk devirlerinden itibaren Hitit, Lidya, Frig, Roma ve Bizans gibi devletlerin hakimiyeti altına girmiştir. Daha sonra Selçuklular ve Bizanslılar arasında bir kaç kez el değiştiren Karaman, XI. yy'ın II. yarısından itibaren tamamen Türk hakimiyetine girmiştir. İlk önce Anadolu Selçuklu Devleti, daha sonra da Karamanoğulları Beyliği idaresinde kalan Karaman bu beylik zamanında en parlak dönemini yaşamış ve mamur hale gelmiştir. 1467 yılından itibaren Osmanlı Devleti'nin hakimiyetine giren Karaman, bu zaman içerisinde Konya'ya bağlı bir kaza merkezi durumundadır.

Kurtuluş Savaşı esnasında Milli Mücadeleye büyük katkılar sağlayan Karaman 1929 yılında çıkartılan Vilâyet Nizamnamesine göre Konya İli'ne bağlı bir ilçe olmuş, 1989 yılına kadar da bu statüsünü korumuştur. Bu tarihten itibaren Türkiye Cumhuriyeti'nin 70. ili olan Karaman, Ayrancı, Başyayla, Ermenek, Kâzımkarabekir ve Sarıveliler ilçelerinden oluşmaktadır.

Jeopolitik konumu Karaman'ın önemli bir ticaret merkezi haline gelmesini sağlamıştır. Aynı zamanda tarımda da öncelikli bir konuma sahip olan Karaman, bu tarım ürünlerine dayalı fabrikaların kurulmasıyla ülkenin ekonomisine az sayılamayacak katkılar sağlamaktadır.

Bu fabrikalar sayesinde ilde işsizlik oranı Türkiye geneline kıyasla oldukça düşüktür. Bunun yanında, yurt dışında çalışan işçi sayısının da oldukça fazla olması ilin ekonomik yapısını müspet yönde etkilemektedir.

İlk çağlardan itibaren önemli bir yerleşim merkezi yeri olan Karaman, tarihi boyunca bir çok medeniyet ve dinin etki alanına girmiştir. Eski Anadolu dinleri, Eski Yunan dini, Eski Roma dini, Hristiyanlık ve İslâmiyet Karaman'da görülen en önemli dinlerdendir. Bu özelliğinden dolayı Karaman, bu din ve

medeniyetlere ait bir çok tarihi eseri bünyesinde barındırmaktadır. Bu da il turizmüne ve ekonomisine büyük katkılar sağlamaktadır.

Karaman ve civarında İslâm Dini'nden önce en yaygın görülen din Hristiyanlıktır. Hristiyanlık, M.S. 50'li yıllardan itibaren yayılmaya başlamış, Azizi Pavlos ve Barnabas aracılığı ile bu bölgede de hızla yayılmıştır. Bu dönemde Hristiyanlığın en önemli merkezi konumunda olan Derbe Karaman il sınırları içerisinde bulunmaktadır. Ayrıca Hristiyanlığın ilk kilisesinin bu bölgede olduğu iddia edilmektedir.

Karaman ve civarının Türk hakimiyetine girmesiyle birlikte Hristiyan nüfus azalmaya, Türk nüfus ise artmaya başlamıştır. Böylece demografik yapı Türklerin, dolayısıyla da Müslümanların lehine gelişmeye başlamıştır. Bölgedeki Hristiyanların başka yerlere göç etmesi nüfuslarının azalmasının en önemli sebebi olarak belirtilmektedir.

Karamanlılar diye de bilinen Ortodoks Mezhebi'ne mensup Türkçe konuşan insanların da bu coğrafyada yaşadıkları bilinmektedir. Ortodoks Türkler de denilen bu nüfus, en son Kurtuluş Savaşı sonuna kadar Anadolu'da varlığını sürdürmüştür.

Türkler'in Anadolu'ya hakim olmasıyla birlikte Karaman civarında İslâm Dini hızlı bir şekilde yayılmaya başlamış, bugün ise Karaman ve civarında tek hakim din durumuna gelmiştir.

Yaptığımız araştırmaya göre, Karaman İli'nin tamamı Müslümanlardan oluşmaktadır. Tamamı Müslüman olan bu nüfusun % 98.9'unu Hanefi, % 0.1'ini Şafi, % 1'ini de Aleviler oluşturmaktadır. Kâzımkarabekir, Ayrancı, Sarıveliler ve Başyayla ilçelerinin tamamını Hanefi nüfus oluştururken, az sayıdaki Şafi nüfus il merkezinde, Aleviler'in büyük çoğunluğu il merkezi ve Ermenek İlçesi'nde bulunmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Ermenek'teki Aleviler Tahtacılar'dan oluşmaktadır.

Yaptığımız bu araştırmada az sayıdaki Şafi nüfusun Karaman'a Malatya, Adıyaman, Urfa, Diyarbakır ve Muş gibi Doğu ve Güney-Doğu Anadolu Bölgelerinden geldiğini tespit ettik. Yine, Karaman'da yaşayan Alevilerin de az bir kısmının bu bölgelerden geldiğini öğrendik.

Nüfusun tamamının Müslüman olduğunu söylediğimiz Karaman'da İslâm Dini'nin bünyesinden çıkmış bir çok tarikat ve cemaat bulunmaktadır. Bu tarikat

ve cemaatların hemen hemen geneli bir vakıf veya dernek çatısı altında teşkilâtlanmış olarak faaliyetlerine devam etmektedir. İl içerisinde en az müntesibi olan gurup Şazeliye tarikatıdır. Bu tarikatın Karaman'daki faaliyetleri ve teşkilât yapısı hakkında yeterli bilgiye ulaşamadık. Ancak bu tarikatın genel görüşlerini ifade etmeye çalıştık. İlde en kalabalık dini gurubu ise Nakşibendi tarikatı oluşturmaktadır. Karaman'da bu tarikatın yaygın olan gurubu ise Mahmut Sami Efendi Nakşi cemaatidir. Bunun yanında Mevleviler, yine Nakşibendilerin bir kolu olan ve kendilerini Menzilciler olarak ifade eden ile Kadiri tarikatı mensupları faaliyetlerini sürdürmektedirler.

BİBLİYOGRAFYA

- 1308 Adana Vilâyet Salnamesi.
1309 Adana Vilâyet Salnamesi.
1312 Adana Vilâyet Salnamesi. 1
ADDİS, William E.-ARNOLD, Thomas-SCANNELL, T.B., "Hospitallers (Hospitales)",
A Catholic Dictionary, London 1916.
AHMET RİFAT, Lugat-ı Tarihiyye ve Coğrafiyye, C. I-VII, İstanbul, 1299-1300.
AKSARAYİ, Kerimeddin Mahmud, Selçuki Devletleri Tarihi, çev., M. Nuri Gençosman-F. Nafiz Uzluk, Ankara, 1943.
AKSOY, Numan D., XX. Yüzyıl Gaziantep Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası (Doktora Tezi), Malatya, 1998.
AKSÜT, Ali, "Tahtacılar", Cem Dergisi, S. 87, Şubat, 1999, (18-21).
ALASYA, H. Fikret, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi, Ankara, 1987.
ARMANER, Neda, İslâm Dininden Ayrılan Cerayanlar: Nurculuk, Ankara, 1964.
ARMUTLU, Mehmet, "Hristiyanlığın İlk Kilisesi: Derbe". Konya Kültür Gazetesi. Şubat 1993.
AVANAS, Ahmet. Milli Mücadelede Konya, Ankara, 1998.
AYAN, Dursun, "Kurtuluş Savaşında Ortodoks Türkler", Türk Yurdu, C. XVII, 3.122, Ekim 1997, (91-94).
AYDIN, Mehmet, "Batı ve Doğu Hristiyanlığına Tarihi Bir Bakış", AÜİFD, C. XXVII, Ankara, 1985, (123-127).
_____, Din Fenomeni, Konya, 1993.
_____, Müslümanların Hristiyanlığa Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları, Konya, 1989.
AYDIN, Mehmet-CİLACI, Osman, Dinler Tarihi, Konya, 1980.
AYGİL, Yakup, Hristiyanlaşan Türklerin Kısa Tarihi, İstanbul, 1995.
BARDAKÇI, Halit, Bütün Yönleriyle Ermenek, 1976.
BARTHOLD, W., Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler. Ankara, 1975.
BAYDAR, Mustafa, Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları, İstanbul, 1968.
BAYKARA, Tuncer, Anadolunun Tarihi Coğrafyasına Giriş, Ankara, 1988.
BOYNUKALIN, İ. Rıfki, Bütün Yönleriyle Karaman İli, İstanbul, 1990.
_____, Karaman'ın İktisadi ve Sosyal Gelişimi, İstanbul, 1968.
BROCKELMAN, Carl, İslâm Uluslararası ve Devletleri Tarihi, çev., Neşet Çağatay, Ankara, 1992.
ÇAĞATAY, Neşet, "Tahtacılar", İA, C. XI, (669-672).
ÇAKIR, Ruşen, Ayet ve Slogan, Türkiye'de İslâmi Oluşumlar, İstanbul, 1995.

- CAMİ, Osmanlı Ülkesinde Hristiyan Türkler, İstanbul, 1338.
- ÇAY, Abdülhaluk, II. Kılıçarslan, Ankara, 1987.
- ÇELEBİ, Elvan, Menakib'1-Kudsiyye fi Menasibi'1-Ünsiyye, nşr., İsmail E. Erünsal-A.Yaşar Ocak. Ankara, 1995.
- CHALLENGE, Felicien, Dinler Tarihi, çev., Semih Tiryakioğlu, İstanbul, 1972.
- CÖHÇE, Salim, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi I, Elazığ, 1992.
- DARKOT, Besim "İslâm", İA. C. V/2, (s.1093-1103)
- DENKTAŞ, Nurcan, Dünden Bugüne Karaman Tarihi, (Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1992.
- DOĞRUL, Ömer Rıza, Yeryüzünde Dinler Tarihi, İstanbul, 1963.
- Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, C. I-XIV, İstanbul, 1993.
- DVORNIK, Francis, Konsiller Tarihi, İznik'ten Vatikana, çev., Mehmet Aydın, Ankara, 1990.
- EDİRNELİ ORUÇ BEĞ, Oruç Tarihi, Nşr. Atsız, ts.
- EFLAKİ, Ahmet, Ariflerin Menkıbeleri, çev., Tahsin Yazıcı, C.I-II, İstanbul, 1986.
- EKİNCİKLİ, Mustafa, Türk Ortodoksları (Başlangıçtan Milli Mücadele Sonuna Kadar), (Doktora Tezi), Kayseri, 1990.
- ELİADE, Mircea-COLĪANA, Ioan P., Dinler Tarihi Sözlüğü, çev., Ali Erbaş, İstanbul, 1997.
- EVLİYA ÇELEBİ, Seyahatname, Nşr. Mümin Çevik, C.IX, İstanbul, 1985.
- ERAYDIN, Selçuk, Tasavvuf ve Tarikatlar, İstanbul, 1990.
- ERÖZ, Mehmet, Eski Türk Dini (Gök Tanrı İnancı) ve Alevilik-Bektaşilik, İstanbul, 1992.
- _____, Hristiyanlaşan Türkler, Ankara, 1983.
- _____, Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik, Ankara, 1990.
- FIĞLALI, E.Ruhi, Çağımızda, İtikadi İslâm Mezhepleri, İstanbul, 1983.
- _____, Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik, İstanbul, 1994.
- FRENCH, David, "Karaman Canhasan Kazıları", Türk Dili ve Yunus Emre, S. I, Karaman, 1982, (25).
- GAZZALİ, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed, el-Munkuzu mine'de-Dalâl, çev., A. Suphi Fırat, İstanbul, 1978.
- GÖKALP, Ziya, Türk Töresi, haz., Yusuf Çötüksöken, İstanbul, 1977.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyip, "XVI. asırda Karaman Eyaleti ve Lârende (Karaman) Vakfı ve Müesseseleri", Vakıflar Dergisi, S. 7, İstanbul, 1968, (28-35).
- GÖKTEKİN, Veysel, Karaman Sanayi ve Ticaret Odası Kataloğu, Karaman, 1997.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, "Kızılbaş", İA. C.VI, (789-795).
- _____, "Mevlevilik", İA, C. VIII, (165-166).
- GORDLEVSKİ, V., Anadolu Selçuklu Devleti, çev., Azer Yoran, Ankara, 1988.
- GÜLCAN, D. Ali, Karaman Mahalleleri, Kasaba ve Köyleri Tarihçesi, Karaman,

1989.

_____, Karamanoğlu II.İbrahim Bey ve İmaretı Tarihçesi, Karaman, 1983.

_____, Kökenleriyle Konya'nın Delibaş İsyanı ve Bu Olayın Karaman'a İıçrayışı, Eskişehir, 1994.

ĞÜMÜŞHANEVİ, Ahmed Ziyaeddin, Veliler ve Tarikatlarda Usul (Camiu'l-Jsul), çev., Rahmi Serin, İstanbul, trs.

ĞÜNAY, Ünver-GÜNGÖR, Harun, Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi, İstanbul, 1997.

_____, Türk Din Tarihi, İstanbul, 1998.

ĞÜNER, Ahmet-KARADENİZ, Hakkı, "Türkiyede Mezhepler ve Tarikatlar" Milliyet Gazetesi, 17 Mayıs 1986.

ĞÜNGÖR, Erol, İslâm Tasavvufunun Meseleleri, İstanbul, 1993.

ĞÜNGÖR, Harun, "Acari Kelimesi Üzerine", Türk Dünyası Araştırmaları, S. 57, İstanbul, Aralık, 1988, (187-189).

_____, "Eski Türk Dininin İsimlendirilmesi Üzerine", Prof. Günay Tümer Armağanı, Ankara, 1996, (34-39).

_____, "Karamanlıca (Grek Alfabeli Türkçe) Bir Kitabe", Türk Dünyası Araştırmaları, S. 33, Aralık 1984, (95-101).

_____, "Seyyid Lokman ve Oğuznamesi", Türk Dünyası Araştırmaları, S. 44, Ekim 1986, (91-103).

_____, Türk Bodun Bilimi Araştırmaları, Kayseri, 1998.

İAMMER, Joseph Von, Osmanlı Devleti Tarihi, C. I-X, İstanbul, 1993.

İAYRİ, Mehmet, Niğde Sancağı, nşr. İlhan Gedik, Niğde, 1994.

İN-İ BATUTA, İbni Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler, çev., İsmet 'armaksızoğlu, İstanbul,1993.

İN-İ BİBİ. Hüseyin b. Ali el-Caferi er-Rugadi, el-Avamirü'l- ala'ıye fi'l-Umuri'l- la'ıye, (Selçukname), çev., Mürsel Öztürk, Ankara. 1996.

LHAN, Suat, Türkiye'nin ve Türk Dünyası'nın Jeopolitiği, Ankara, 1993. ncil, İstanbul, 1995.

ÇABAKLI, Ahmet, Mevlâna, İstanbul, 1972.

ÇAFESOĞLU, İbrahim, "İlk Türk-İslâm Siyasi Teşekkülleri, Türk Dünyası El Kitabı, C.I, Ankara, 1992, (237-238).

_____, Selçuklu Tarihi, İstanbul, 1992.

ÇARA, Mustafa, Din, Hayat ve Sanat Açısından Tekke ve Zaviyeler, İstanbul, 990.

_____, Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi, İstanbul, 1995.

ÇARAL, Enver Ziya, Osmanlı Tarihi, C. VII, Ankara, 1983.

Çaraman İl Müftülüğü İhtida Defteri.

Çaraman İl Turizm Rehberi, Karaman, 1992.

- Karaman İl Yıllığı, Ankara, 1997, s. 95.
- KARAMAN, Hayrettin, İslâm Hukuk Tarihi, İstanbul, 1989.
- Kâzımkarabekir İlçesi Yıllığı, Karaman, 1992.
- KILIÇ, Sami, XX. Yüzyıl Denizli Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası, (Doktoro Tezi), Malatya, 1997.
- KİRMANİ, İlyas, "Karamanname, M. Mesut Koman Yazmalarından", Konya Dergisi, S. 64-65, Mart-Şubat, Konya, 1944, (55-74).
- KİŞMİR, Şeref, "Ermenek Tarihi Hakkında İncelemeler", Yeni Konya Gazetesi, 6 Mayıs 1960.
- Kitab-ı Mıkaddes, İstanbul, 1997.
- KİTAPÇI, Zekeriya, İlk Müslüman-Türk Hükümdar ve Hakanları, Konya, 1964.
- _____, Abideler ve Kitabeler İle Karaman Tarihi Ermenek ve Mut Abideleri, İstanbul, 1967.
- 1287 Konya Vilâyet Salnamesi
- 1294 Konya Vilâyet Salnamesi
- 1296 Konya Vilâyet Salnamesi
- 1301 Konya Vilâyet Salnamesi
- KORKMAZ, Esat, Ansiklopedik Alevilik-Bektaşılık Terimler Sözlüğü, İstanbul, 1993.
- KOS, Karoly, İstanbul Şehir Tarihi ve Mimarisi, çev., Naciye Güngörmüş, Ankara, 1995.
- KÖPRÜLÜ, Fuad, "Avşarlar", İA, C. II, (28).
- _____, "Oğuz Etnolojisine Ait Notlar" Türkiyat Mecmuası, C. I, İstanbul, 1925, (185-213).
- _____, "Salurlar", İA, C.X, (136-137).
- _____, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Ankara, 1991.
- KUBAN, Doğan, İstanbul, Bir Kent Tarihi, çev., Zeynep Rona, İstanbul, 1996.
- KRAMERS, J.H. "Karaman", İA, C. VI, İstanbul, 1993, (309-311).
- _____, "Rafiziler", İA, C.IX, (593).
- KÜÇÜK, Abdurrahman, Ermeni Kilisesi ve Türkler, Ankara, 1997.
- KÜÇÜK, Hasan, Tarikatlar, İstanbul, 1977.
- KUNT, İ. Metin, Sancaktan Eyalete (1550-1650 Arasında Osmanlı Umerası ve İl İdaresi), İstanbul, 1978.
- Kur'an-ı Kerim,
- KUZGUN, Şaban, Dinler Tarihi Dersleri, Kayseri, 1993.
- _____, Dört, İncil, Yazılması, Derlenmesi, Muhtevası, Farklılıkları ve Çelişkileri, İstanbul, 1991.
- LÂRENDELİOĞLU, A., "Karaman I. Mehmet Bey'in İhtilâli ve Dil Reformunun Sebepleri", Türk Dili ve Yunus Emre, S. 3, Konya, 1984, (29-32).

- MARGOLİOUTH, D.S., "Şazeliye", İA, C. XI, (366).
 _____, "Kadiriyye", İA, C. VI, (50-54).
 MERÇİL, Erdoğan, "Anadolu Beylikleri", Türk Dünyası El Kitabı, C. I, Ankara, 1992, (297-321).
 _____, Müslüman-Türk Devletleri Tarihi, Ankara, 1991.
 Meydan Larousse, "Delibaş Mehmet", C. III, İstanbul, 1970, (481).
 Muhammed Ebu Zehra, İslâm'da Fıkhi Mezhepler Tarihi, nşr. A. Şener. İstanbul, 1983.
 MÜNECCİMBAŞI Ahmed b. Lütfullah, Cami'ü'd-Düvel (Osmanlı Tarihi 1299-1481), nşr. Ahmet Ağırakçı, İstanbul, 1995.
 NEŞRİ, Mehmet, Kitab-ı Cihannuma (Neşri Tarihi), nşr., F. Reşit Unat-M. Altay Köymen, C. I-II, Ankara, 1987.
 Nokta Dergisi, Mayıs 1987.
 OCAK, A. Yaşar, "Türk Heterodoksi Tarihinde Zındık-Harici-Rafizi-Mülhid ve Ehl-i Bid'at Terimlerine Dair Bazı Düşünceler", İÜFD, S. 12, İstanbul, 1981-1982, (506-520).
 _____, "Bektaşilik", TDVİA, C. V, İstanbul, 1992, (373-379).
 _____, Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sufilik: Kalenderiler, Ankara, 1992.
 OĞUZOĞLU, Yusuf, "XVII, Yüzyılda Karaman Beylerbeyliği ve Mütesellimine İlişkin Bazı Bilgiler", SÜFD, S. 1, Konya, 1981, (93-99).
 ONGUN, Hasan, Hüseyin, "Başlangıçtan Günümüze Said Nursi ve Nurculuk Hareketi", Türkiye Günlüğü, S. 45, Nisan, 1997, (57-61).
 ORKUN, H. Namık, Türk Tarihi, C. I-IV, Ankara, 1946.
 OSTOGORSKY, Georg, Bizans Devleti Tarihi, çev., Fikret İşıltan, Ankara, 1995.
 ÖZ, Gülağ, İslâmiyet-Türkler-Alevilik, Bindörtüyz Yıllık Muhalefet, İstanbul, 1995.
 ÖZAY, Yurdağül, Benliğini Bulan Şehir Karaman, Karaman, ts.
 ÖZTOPRAK, Fahrettin, "St. Jean Şövalyeleri", Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi, S. 140, Ağustos 1998, (16-23).
 ÖZTÜRK, Yaşar Nuri, Tasavvufun Ruhu ve Tarikatlar, İstanbul, 1992.
 RAMSAY, W.M., Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, çev., Mihri Pektaş, İstanbul, 1960.
 REFİK, Ahmet, Onaltıncı Yüz Yılda Rafizilik ve Bektaşilik, İstanbul, 1932.
 RİTTER, H., "Celâleddin Rumi", İA, C. III, (53-59).
 ŞAHİN, Süreyya, Fener Patrikhanesi ve Türkiye, İstanbul, 1996.
 SAİD NURSİ, Kastamonu Laikası, İstanbul, 1988.
 _____, Mektubat, Almanya, 1994.
 Salname-i Umumiye, İstanbul, 1315.

- SAMANCIGİL, Kemal, Bektaşilik Tarihi, İstanbul, 1945.
- SAPANCALI, H. Hüseyin, Karaman Ahval-i İçtimaiyye, Coğrafiyye ve Tarihiyyesi, Nşr., İbrahim Güler, Ankara, 1993.
- SARAÇOĞLU, Hüseyin, Akdeniz Bölgesi, İstanbul, 1989.
- SARIKÇIOĞLU, Ekrem, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, İstanbul, 1989.
- SCHİMMELE, Annemarie, Dinler Tarihine Giriş, Ankara, 1955.
- ŞEKER, Mehmet, Fetihlerde Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşması, Ankara, 1995.
- ŞEMSEDDİN Sami, Kamus'ul-A'lam, C.I-VI, Ankara, 1996.
- ŞENSEDDİN SAMİ, Kamus-u Türki, nşr., Ahmet Cevdet, İstanbul, 1317.
- SEVİM, Ali-YÜCEL, Yaşar, Türkiye Tarihi, Ankara, 1989.
- SEZGİN, Abdülkadir, Alevilik Deyince, İstanbul, 1996.
- _____, Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilik, İstanbul, 1990.
- ŞİKARİ, Karamanoğlu Tarihi, Nşr., M. Mesut Koman, Konya, 1946.
- SOYSÜ, Hale, Kavimler Kapısı I, İstanbul, 1992.
- STRABON, Antik Anadolu Coğrafyası, çev., Adnan Pekman, İstanbul, 1993.
- SÜMER, Faruk, "Anadolu'daki Türk Oymakları Hakkında Araştırmalar", Türk Dünyası Araştırmaları, S. 60, İstanbul, 1989,(35-45).
- _____, Oğuzlar, İstanbul, 1992.
- TANERİ, Aydın, Türkiye Selçukluları Kültür Hayatı, Konya, 1977.
- TANSEL, Selahattin, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, C. I-IX, İstanbul, 1991.
- TANYU, Hikmet, Dinler Tarihi Araştırmaları, Ankara, 1973.
- TAPLAMACIOĞLU, Mehmet, Karşılaştırmalı Dinler Tarihi, Ankara, 1966.
- TEKİNDAĞ, Şehabettin, "Karamanlılar", İA., C.VI, (316-330).
- _____, "Son Osmanlı-Karaman Münasebetleri Hakkında Araştırmalar", İÜFTD, C.XIII, İstanbul,1963, (43-76).
- TEMİZSOY, İlhan, -UYŞAL, Vehbi, Karaman, Konya, 1987.
- TOĞAN. Z. Velidi, Umumi Türk Tarihine Giriş, İstanbul, 1981.
- TOTAYŞALGIR, Gaffar. Karaman (Lârende), Konya, 1944.
- _____, Konya'da Eti Tapınakları, Konya, 1935.
- TUĞLACI, Pars, Osmanlı Şehirleri, İstanbul, 1985.
- TÜMER, Günay, Hristiyanlıkta ve İslâm'da Hz. Meryem, Ankara, 1996.
- TÜMER, Günay-KÜÇÜK, Abdurrahman, Dinler Tarihi, Ankara, 1993.
- TURAN, Ahmet, "Anadolu Alevileri-Kızılbaşlar", OMÜİFD, S.6, Samsun, 1992,(45-49).
- _____, Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul, 1996.
- TÜRER, Osman, Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi, İstanbul, 1995.
- _____, Tasavvuf Tarihine Giriş, Erzurum, 1992.
- TURGAL, H. Fehmi. "Cami'üddüvel'e göre Karamanlılar", Konya Dergisi, S. 13,

Eylül, 1937, (790-808).

_____, "Karamanoğulları Tarihi", Konya Dergisi, S. 11, Temmuz, 1937,(663-678).

TÜRK ANSİKLOPEDİSİ, "Delibaş Mehmet", C. XII. (477).

Türk Ansiklopedisi, "Karaman", C. XXI, Ankara, 1974, (309-311).

TÜRKAY, Cevdet, Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatler, İstanbul, 1979.

ULUDAĞ, Süleyman, "Şiilikte Tasavvuf", Milletlerarası Tarihte ve Günümüzde Şiilik Sempozyumu, İstanbul, 1994, (207-216).

_____, Tasavvufi Terimler Sözlüğü, İstanbul, 1995.

ÜNAL, Tahsin, Karamanoğulları Tarihi, Konya, 1986.

UYSAL, Abdullah, Geçmişten Günümüze Karaman, Konya, 1995.

UYSAL, Abdullah-ALODALI, Necati-DEMİRCİ, Musa, Dünü ve Bugünüyle Karaman, Konya, 1992.

UYSAL, Vehbi-TEMİZSOY, İlhan, Karaman Müzesi, ts.

UZLUK, F.Nafiz., Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi, III, Ankara, 1952.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, Ankara, 1988.

_____, Osmanlı Tarihi, C. I-II, Ankara, 1983.

WACH, Joachim, Din Sosyolojisi, çev., Ünver Günay, Kayseri, 1990.

YAVUZ, Yusuf Şevki, "Ehl-İ Sünnet", TDVİA., C. X, İstanbul, 1994.

_____, "Ehl-i Bid'at", TDVİA., C. X, İstanbul, 1994.

YAZICI, Tahsin, "Nakşibend", İA, C. IX. (52-54).

Yeni Türk Ansiklopedisi, "Karaman", C.V, İstanbul, 1985, (1708-1709).

Yeni Türk Ansiklopedisi, "Karamanoğulları", C.V, İstanbul, 1985, (1709).

YILDIRIM, Suat, Mevcut Kaynaklarına Göre Hristiyanlık, Ankara, 1988.

YILMAZ, Abdurrahman, Tahtacılar Gelenekler, Ankara, 1948.

YILMAZ, Kamil, Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar, İstanbul, 1994.

YINANÇ, Mükremin Halil, Türkiye Tarihi, Selçuklular Devri, İstanbul, 1944.

YURDAYDIN, Hüseyin G-DAĞ, Mehmet, Dinler Tarihi, Ankara, 1978.

YURDAYDIN, Hüseyin G., Türkiye'nin Dini Tarihine Umumi Bir Bakış, Ankara, 1962.

Kaynakça

- 1- Karaman İl Yıllığı, Ankara, 1997, s. 95.
- 2- Şemsettin Sami, Kamus'ul-A'lâm, C.V, Ankara, 1996, s. 3644.
- 3- Nurcan Denктаş, Dünden Bugüne Karaman Tarihi, (Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1992, s.1.
- 4- Türk Ansiklopedisi, "Karaman" , C.XXI, Ankara, 1974, s.300-301, İlhan Temizsoy-Vehbi Uysal, Karaman, Konya, 1987, s.7.
- 5- Ş. Sami, a.g.e. , s. 3644 ; TA, C. XXI, s.301.
- 6- KY. s.97; Abdullah Uysal-Necati Alodalı-Musa Demirci, Dünyü ve Bugünüyle Karaman, Konya 1992, s.90; Veysel Göktekin, Karaman Sanayi ve Ticaret Odası Kataloğu, Karaman, 1997, s.40.
- 9- Uysal, a.g.e., s.26; Yurdagül Özay, Benliğini Bulan Şehir Karaman, Karaman, ts., s.11; KY, s.97.
- 10- Uysal-Alodalı-Demirci, a.g.e., s.81; Özay, a.g.e., s.12.
- 11- Uysal-Alodalı-Demirci, a.g.e., s.84-85; Uysal, a.g.e., s. 27; Karaman İl Turizm Rehberi, Karaman, 1992, s.6; KY, s.99.
- 12- bkz. Sami, a.g.e. , C. V, 3644.
- 13- KY, s.99-100.
- 14- Suat İlhan, Türkiye'nin ve Türk Dünyası'nın Jeopolitiği, Ankara, 1993, s.4.
- 15- İlhan, a.g.e., s. 2-3.
- 16- İlhan, a.g.e., s. 147.
- 17- Saraçoğlu, a.g.e., s.395.
- 18- İ.Rıfki Boynukalın, Bütün Yönleriyle Karaman İli, İstanbul, 1990, s.7.
- 19- W.M. Ramsay, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, çev., Mihri Pektaş, İstanbul, 1960,s. 371,440.
- 20- Sami, a.g.e., C. V, s.3644.
- 21- Fuat Köprülü, "Oğuz Etnolojisine Ait Notlar", Türkiyat Mecmuası, C.I, İstanbul, 1925, s.193; İbn-i Bibi (Hüseyin b. Ali el-Caferi er-Rugadi), el-Avamirü'l-ala'ye fi'l-Umuri'l-ala'iyе, (Selçukname), çev., Mürsel Öztürk, C.II, Ankara, 1996, s.202.
- 22- KY, s. 5.
- 23-İbni Batuta, İbni Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler, çev. İsmet Parmaksızoğlu, İstanbul,1993,s.23.
- 24- Evliya Çelebi, Seyahatname, Nşr. Mümin Çevik, C.IX, İstanbul, 1985, s.33-34.
- 25- Ahmet Rifat, Lugat-ı Tarihiyye ve Coğrafiyye, C.V, İstanbul, 1300, s.280.

- 26- Ş.Sami, a.g.e., C.V, s.3644-3645.
- 27- Ş. Sami, a.g.e., C.V, s.3647.
- 28- H.Fehmi Turgal, "Cami'üddüvel'e göre Karamanlılar", Konya Dergisi, S.13, Eylül, 1937, s.790.
- 29- Edirneli Oruç Beğ, Oruç Tarihi, Nşr. Atsız, ts., s.28.
- 30- Ramsay, a.g.e., s.371-372.
- 31- İbrahim Hakkı Konyalı, Abideler ve Kitabeler İle Karaman Tarihi Ermenek ve Mut Abideleri, İstanbul, 1967, s.31-32.
- 32- İlyas Kirmani "Karaman Name, M.Mesut Koman Yazmalarından", Konya Dergisi, S.64-65, Mart,Şubat, Konya, 1944, s.56.
- 33- J.H. Kramers, "Karaman", İA, C.VI, İstanbul, 1993, s.309-310.
- 34- İlhan Temizsoy-Vehbi Uysal, Karaman, Konya, 1987, s.8.
- 35- Boynukalın, a.g.e., s.7; Pars Tuğlacı, Osmanlı Şehirleri, İstanbul, 1985, s.194.
- 36- Vehbi Uysal- İlhan Temizsoy, Karaman Müzesi, ts., s. 9.
- 37- bkz. Gaffar Totaysalgır, Konya'da Eti Tapınakları, Konya, 1935.
- 38- David French, "Karaman Canhasan Kazıları", Türk Dili ve Yunus Emre, S. I, Karaman, 1982, s.25.
- 39- French, a.g.m., s. 25; Temizsoy-Uysal, Karaman, s. 24-29; Temizsoy-Uysal, Karaman Müzesi, s.6.
- 40- "Karaman", TA, C. XXI, s.301-302.
- 8 Strabon, Antik Anadolu Coğrafyası, çev., Adnan Pekman, İstanbul, 1993, s.50; "Karaman", TA, C.XXI, s.301-302.
- 41- "Karaman", TA, C. XXI, s.301-302.
- 42- Temizsoy-Uysal, Karaman, s. 9.
- 43- Erdoğan Merçil, Müslüman-Türk Devletleri Tarihi, Ankara, 1991, s.103.
- 44- Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul, 1996, s.20.
- 45- "Karaman", TA, C. XXI, s.302 ; Kramers, a.g.m., s.309.
- 46- Kramers, a.g.m., s.310. "Karaman", TA, s.302; Turan a.g.e., s.224; Abdülhaluk Çay, II. Kılıçarslan, Ankara, 1987, s.112.
- 46- Kramer, a.g.m., s.310.
- 47- Şikari, Karamanoğulları Tarihi, Nşr., M. Mesut Koman, Konya, 1946, s. 197.
- 48- Şikari, a.g.e., s.9.
- 49- Şehabettin Tekindağ, "Karamanlılar", İ.A., C. VI, s.317; Şehabettin Tekindağ, "Son Osmanlı-Karaman Münasebetleri Hakkında Araştırmalar", İÜEFTD, İstanbul, 1963, C.XIII, S. 17-18, s.43.
- 50- Faruk Sümer, Oğuzlar (Türkmenler), İstanbul, 1992 s.223.
- 51- Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s.519; Merçil, a.g.e., s.301;

Erdoğan Merçil, "Anadolu Beylikleri", Türk Dünyası El Kitabı, C. I, Ankara, 1992, s. 309; İ.Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, Ankara, 1988, s.I; Ali Sevim-Yaşar Yücel, Türkiye Tarihi, Ankara, 1989, s. 300; Fuad Köprülü, "Avşarlar", İA, C.II, s.223.

52- Tahsin Ünal Karamanoğulları Tarihi, Konya, 1986, s. 17.

53- Ünal, a.g.e., s. 22.

54- bkz. Fuad Köprülü, "Salurlar", İA, C. X. s. 136-137; V. Gordlevski, Anadolu Selçuk Devleti, çev: Azer Yoran, Ankara, 1988, s. 81.

55- D.Ali Gülcan, Karamanoğlu II.İbrahim Bey ve İmaretı Tarihçesi, Karaman, 1983, s.5.

56- H.Fehmi Turgal, "Karamanoğlu Tarihi", Konya Dergisi, S.11, s.664.

57- İ.Hakkı Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi, Konya, 1964. s.58.

58- Ş. Sami, a.g.e., C. V, s.3645.

59- Konyalı, Karaman Tarihi, s.36.

60- Joseph Von Hammer, Osmanlı Devleti Tarihi, C. I, İstanbul, 1993, s. 176.

61- Kerimeddin Mahmud Aksarayi, Selçuki Devletleri Tarihi, çev., M.Nuri Gençosman-F.Nafiz Uzluk, Ankara, 1943, s. 129.

62- Z.Velidi Togan, Umumi Türk Tarihine Giriş, İstanbul, 1981, s. 217.

63- H.Namık Orkun, Türk Tarihi, C. IV, Ankara, 1946, s.109; Sevim-Yücel, a.g.e., s.310; Ünal, a.g.e., s.19; Konyalı, Konya Tarihi, s. 60; İ.Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C.I. Ankara. 1983, s.43.

64- Sevim-Yücel, a.g.e., s.310.

65- Şikari, a.g.e., s. 15.

66- Tekindağ, "Karamanlılar", İA. C. VI, s.304.

67- Aksarayi, a.g.e., s.160; Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s.2-3; Sevim-Yücel. a.g.e., s.311.

68- Uzunçarşılı, s.3; Şikari, a.g.e., s.32-33; Turgal. "Karamanoğulları Tarihi" , s. 667.

69- Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, C, X, İstanbul. 1993, s.24; Turgal, a.g.m., s.667.

70- Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s.2-3; Sevim-Yücel. a.g.e., s.313-314.

71- Aksarayi, a.g.e., s. 204; İbn-i Bibi, a.g.e., C. II, s. 15,204-209; Eflaki., C.I, s.59; F.N.Uzluk, Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi III, Ankara, 1952, s.39.

72- Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 562; Tekindağ, "Karamanlılar" İA, s. 319; A.Lârendelioğlu, "Karamanoğlu I. Mehmet Bey'in İhtilâli ve Dil Reformunun Sebepleri", Türk Dili ve Yunus Emre, S. 3, Konya, 1984, s.29-32.

73- bkz. Harun Güngör, "Seyyid Lokman ve Oğuznamesi", Türk Dünyası

Araştırmaları, S. 44, Ekim 1986, s. 91-103; Harun Güngör, Türk Bodun Bilimi Araştırmaları, Kayseri, 1998, s.378.

4- Bu eserler hakkında bilgi için bkz. Gaffar Totaysalgır, Karaman (Lârende), Konya.1994, s.27-71; İ.Rıfki Boynukalın, Karaman'ın İktisadi ve Sosyal Gelişimi, İstanbul, 1968, s.22-26.

5- Mehmet Neşri, Kitab-ı Cihannuma (Neşri Tarihi), nşr., F.Reşit Unat-M.Altay Köymen, C.I. Ankara, 1987, s. 319-321.

6- Neşri, a.g.e., s.349-355.

7- Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, Cami'u'd-Düvel (Osmanlı Tarihi, 1299-1481), nşr. Ahmet Ağırakçı, İstanbul, 1995, s. 144.

8- Ünal, a.g.e., s. 197; ; Sevim-Yücel. a.g.e., s. 323.

9- Neşri, a.g.e., C.II. s. 781-785

30- Tuncer Baykara, Anadolunun Tarihi Coğrafyasına Giriş, Ankara, 1998, s.530.

31- Yeni Türk Ansiklopedisi, "Karamanoğulları", C.V, İstanbul, 1985, s. 1709; Yusuf Oğuzoğlu, "XVII. Yüzyılda Karaman Beylerbeyliği ve Mütesellimine İlişkin Bazı Bilgiler", SÜEFD, S. I. Konya, 1981, s. 94.

32- Konyalı, Konya Tarihi, s.111; M.T. Gökbilgin, "XVI.asırda Karaman Eyaleti ve Lârende (Karaman) Vakfı Müesseseleri". Vakıflar Dergisi. S. 7, İstanbul, 1968, s.32

33- Konyalı, Konya Tarihi, s.14.

34- Gökbilgin, a.g.m., s. 29.

35- İ.Metin Kunt, Sancaktan Eyalete (1550-1650 Arasında Osmanlı Umerası ve İdaresi), İstanbul, 1978, s.128.

36- Konyalı, Karaman Tarihi, s.103.

37- Kunt, a.g.e., s.138.

38- Kunt, a.g.e., s.138.

39- Kunt, a.g.e., s.138.

90- Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, C. VII, Ankara, 1983, s.153-157.

91- Salname-i Umumiye, İstanbul, 1315, s.413.

92- Yeni Türk Ansiklopedisi, "Karaman", C. V, İstanbul, 1985, s.1708.

62 Salim Cöhçe, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi I, Elazığ, 1992, s.73-74; Selahattin Tansel, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, C. I, İstanbul, 1991, s.23-25.

93- D.Ali Gülcan, Kökenleriyle, Konya'nın Delibaş İsyanı ve Bu Olayın Karaman'a Sıçrayışı, Eskişehir, 1994, s. 55-57.

94- Denктаş, a.g.e., s.6.

95- Ahmet Avanas, Milli Mücadele Konya, Ankara, 1998, s. 65-67.

96- Gülcan, a.g.e., s. 58.

97- TA, "Delibaş Mehmet", C. XII, s. 477; Meydan Larousse, "Delibaş Mehmet",

- C.III, İstanbul, 1970, s.5481; Gülcan, a.g.e., s.44.
- 98- TA, "Delibaş Mehmet", C. XII, s. 477; Meydan Larousse, "Delibaş Mehmet", C.III, s.481.
- 99- Gülcan, a.g.e., s.45; Avanas, a.g.e., s.126-129.
- 100- Gülcan, a.g.e., s.60; Avanas, a.g.e., s.125 vd.
- 101- Avanas, a.g.e., s. 129-143.
- 102- TA, "Delibaş Mehmet", C. XII, s. 477.
- 103- Yeni Türk Ansiklopedisi, "Karaman", C.V. s.1708.
- 104- K.Y., s. 107-138.
- 105- K.Y., s. 107.
- 106- Uysal-Alodalı-Demirci, a.g.e., s. 191-192; KY, s. 124
- 107- Uysal-Alodalı-Demirci, a.g.e., s.193; KY, s. 124-125.
- 108- Uysal-Alodalı-Demirci, a.g.e., s.217.
- 109- KY, s.127.
- 110- Halit Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, 1976, s. 80.
- 111- Bardakçı, a.g.e., s. 80-81.
- 112- Bardakçı, a.g.e., s. 80-81.
- 113- Bardakçı, a.g.e., s. 80-81; Ramsay, a.g.e., 414.
- 114- bardakçı, a.g.e., s.81.
- 115- Bardakçı, a.g.e., s. 3-6; Uysal-Alodalı-Demirci. a.g.e., s.231.
- 116- Şeref Kışmır, "Ermenek Tarihi Hakkında İnceleme", Yeni Konya Gazetesi, 6 Mayıs 1960.
- 117- Roma'nın ikiye bölünüşü için bkz. Georg Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, çev., Fikret Işıltan, Ankara, 1995, s.48-51
- 118- Salname-i Umumiye, s.443.
- 119- Kâzımkarabekir İlçesi Yıllığı, Karaman, 1992, s.5.
- 120- Salname-i Umumiye, İstanbul, 1351, s. 413.
- 121- KY, s. 133; Kâzımkarabekir Yıllığı, s.10.
- 122- KY, s. 136-138.
- 123- Geniş bilgi için bkz. Gülcan, Karaman Mahalleleri, Kasaba ve Köyleri Tarihçesi, Karaman, 1989.
- 124- H.Fikret Alasya, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi, Ankara, 1987, s. 2.
- 125-Cevdet Türkay, Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatler, İstanbul, 1979.
- 126- Nüfusla ilgili bilgiler DİE'den alınmıştır.
- 127- Boynukalın, Karaman'ın İktisadi ve Sosyal Gelişimi, s. 31.
- 128- Şaban Kuzgun, Dinler Tarihi Dersleri, Kayseri, 1993, s.145.

- 129- Annemarie Schimmel, Dinler Tarihine Giriş, Ankara, 1955, s.6.
- 130- Hikmet Tanyu, Dinler Tarihi Araştırmaları, Ankara, 1973, s. 83.
- 131- Ekrem Sarıkçioğlu, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, İstanbul, 1989, s.43.
- 132- Sarıkçioğlu, a.g.e., s. 43-46.
- 133- Temizsoy-Uysal, Karaman, s.24-25.
- 134- Temizsoy-Uysal, Karaman, s.24-25.
- 135- Sarıkçioğlu, a.g.e., s.49.
- 136- Sarıkçioğlu, a.g.e., s.49-50.
- 137- Kuzgun, a.g.e., s. 160.
- 138- Sarıkçioğlu, a.g.e., s.66; Kuzgun, a.g.e., s.161.
- 139- Kuzgun, a.g.e., 162.
- 140- Mehmet Toplamacıoğlu, Karşılaştırmalı Dinler Tarihi, Ankara, 1966, s.102-105.
- 141- Medusa, Yunan mitolojisinde saçları yılanla örtülü, korku verici üç kız kardeşten biridir.
- 142- KY, s.62.
- 143 Hüseyin G. Yurdaydın-Mehmet Dağ, Dinler Tarihi, Ankara, 1978, s.88; Felicien Challenge, Dinler Tarihi, çev., Semih Tiryakioğlu, İstanbul, 1972, s.172-173.
- 144- Sarıkçioğlu, a.g.e., s.71-72.
- 145- Mehmet Aydın-Osman Cilacı, Dinler Tarihi, Konya, 1980, s.43.
- 146- Taplamacıoğlu, a.g.e., s. 107; Kuzgun, a.g.e., s.162-163.
- 147- Kuzgun, a.g.e., s.162.
- 148- Sarıkçioğlu, a.g.e., s.72-75. Kuzgun, a.g.e., s.163.
- 149- Yurdaydın-Dağ, a.g.e., s.88-89.
- 150- Yurdaydın-Dağ, a.g.e., s.92.
- 151- Kuzgun, a.g.e., s.164.
- 152- Kuzgun, a.g.e., s.163.
- 153- KY, s. 61-62.
- 154- Ömer Rıza Doğrul, Yeryüzünde Dinler Tarihi, İstanbul, 1963, s.198; Şaban Kuzgun, Dört İncil, Yazılması, Derlenmesi, Muhtevası, Farklılıkları ve Çelişkileri, İstanbul, 1991, s.35; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, Ankara, 1993, s.232.
- 155- Kuzgun, Dört İncil, s.35.
- 156- Tümer-Küçük, a.g.e., s.232; Kuzgun, Dört İncil, s.97.
- 157- Tümer- Küçük, a.g.e., s.256.
- 158- Sarıkçioğlu, a.g.e., s.207; Kuzgun, Dört İncil, s.115.

- 159- Mircea Eliade-Ioan P. Couliano, Dinler Tarihi Sözlüğü, çev., Ali Erbaş, İstanbul, 1997, s.118; Sarıkçıoğlu, a.g.e., s.207.
- 160- Kuzgun, Dört İncil, s.115-116.
- 161- Schimmel, a.g.e., s.117; Günay Tümer, Hristiyanlık ve İslâm'da Hz. Meryem, Ankara, 1996, s.98-99.
- 162- Doğrul, a.g.e., s. 199; Suat Yıldırım. Mevcut Kaynaklarına Göre Hristiyanlık, Ankara, 1988, s.154.
- 163 Tümer- Küçük, a.g.e., s.251- 256; Francis Dvornik, Konsiller Tarihi, İznik'ten Vatikana, çev., Mehmet Aydın, Ankara, 1990, s.3-11; Mehmet Aydın, Müslümanların Hristiyanlığa Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları, Konya, 1989, s.114.
- 163- Sarıkçıoğlu, a.g.e., s.253.
- 164- Tümer-Küçük, a.g.e., 264-267.
- 165- Süreyya Şahin, Fener Patrikhanesi ve Türkiye, İstanbul, 1996, s.15.
- 166- Taplamacıoğlu, a.g.e., s.192; Yurdaydın-Dağ, a.g.e., 194-195; Mehmet Aydın, "Batı ve Doğu Hristiyanlığına Tarihi Bir Bakış", AÜİFD, C.XXVII, Ankara, 1985, s.123.
- 167- Kitab-ı Mikaddes, İstanbul, 1997, "Resullaerin İşleri", 14/7, 19-20, s.135; İncil, İstanbul, 1995, "Resullerin İşleri", 14/6-7, 19-20, s.288-289.
- 168- Uysal, Karaman, s. 115; Uysal, Alodalı-Demirci, a.g.e., s.519.
- 169- Mehmet Armutlu, "Hristiyanlığın İlk Kilisesi: Derbe" , Konya Kültür Gazetesi, 5 Şubat 1993.
- 170- İncil, s. 453.
- 171- Timoteyus'a gönderilen mektuplar için bkz. İncil, s.453-469.
- 172- Karoly Kos, İstanbul Şehir Tarihi ve Mimarisi, çev., Naciye Güngörmüş, Ankara, 1995, s. 70.
- 173- 1309 Adana Vilâyet Salnamesi, s. 116.
- 174- 1309 Adana Vilâyet Salnamesi, s. 64.
- 175- Şemseddin Sami, a.g.e., C V. s.3645.
- 176- Şemseddin Sami, a.g.e., C II. s.840.
- 177- Tümer-Küçük, a.g.e., s.271.
- 178- Sarıkçıoğlu, a.g.e., 252.
- 179- Tümer-Küçük, a.g.e., s.271.
- 180- Sarıkçıoğlu, a.g.e., 252.
- 181- Tümer-Küçük, a.g.e., s.271.
- 182- Tümer-Küçük, a.g.e., s.272.
- 183- Türk dini tarihi hakkında bkz. Ünver Günay- Harun Güngör, Türk Din

Tarihi, İstanbul, 1998.

184- Ünver Günay- Harun Güngör, Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi, İstanbul, 1997, s.156.

185- Mükremin Halil Yınanç, Türkiye Tarihi, Selçuklular Devri, İstanbul, 1944, s.167; Mehmet Eröz, Hristiyanlaşan Türkler, Ankara, 1983, s.17; Mustafa Ekincikli, Türk Ortodoksları (Başlangıçtan Milli Mücadele Sonuna Kadar), (Doktora Tezi), Kayseri, 1990, s.77-78.

186- Eröz, a.g.e., s.18; Mustafa Baydar, Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları, İstanbul, 1968, s.219; Hale Soysü, Kavimler Kapısı I., İstanbul, 1992, s.176; Yakup Aygil, Hristiyanlaşan Türklerin Kısa Tarihi, İstanbul, 1995, s.62.

187 Cami, Osmanlı Ülkesinde Hristiyanlaşan Türkler, İstanbul, 1338, s.35; Eröz a.g.e., s.31-32; Ekincikli, a.g.e., s.76-82.

188- Günay-Güngör, Türk Din Tarihi, s.197-198.

189- Mehmet Hayri, Niğde Sancağı, nşr. İlhan Gedik, Niğde, 1994, s.37-39; Günay-Güngör, a.g.e., s.198; Harun Güngör, "Karamanlıca (Grek Alfabeli Türkçe) Bir Kitabe", Türk Dünyası Araştırmaları, S.33, Aralık 1984, s.95-101.

190- Kremers, a.g.m., s.309.

191- Şemseddin Sami, Kamus-u Türki, nşr., Ahmet Cevdet, İstanbul, 1317, s.1067.

192- Harun Güngör, Türk Bodun Bilimi, Kayseri, 1998, s.226-227.

193- Ekincikli, a.g.e., s. 212.

194- Dursun Ayan, "Kurtuluş Savaşında Ortodoks Türkler" Türk Yurdu,, C. XVII, S. 122, Ekim 1997, s. 91-94.

195- Denктаş, a.g.e., s.112.

196- Tümer-Küçük, a.g.e., s. 278.

197- Abdurrahman Küçük, Ermeni Kilisesi ve Türkler, Ankara, 1997, s.44-45.

198- Tümer-Küçük, a.g.e., s.279-282; Küçük, a.g.e., s.290-295.

199- Tümer-Küçük, a.g.e., s.279.

200- William E. Addis-Thomas Arnold-T.B.Scannell, "Hospitallers (Hospitales)", A Catholic Dictionary, London, 1916, s.426.

201- Addis-Arnold-Scannell, a.g.e., s.426.

202- Fahrettin Öztoprak, "St. Jean Şövalyeleri", Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi, S. 140, Ağustos 1998, s. 16.

203- Meydan Larausse, "Malta Şövalyeleri", C. XIII, s. 88.

204- Kremers, a.g.m., s.310.

205- Addis-Arnold-Scannell, a.g.e., s.427.

206- Addis-Arnold-Scannell, a.g.e., s.427.

207- Kur'an-ı Kerim, 3/19,85

- 208- Tümer-Küçük, a.g.e., s.306-307; E.Ruhi Fıglı, Çağımızda İtikadi İslâm Mezhepleri, İstanbul 1983, s.7.
- 209- Sarıkçioğlu, a.g.e., s.277; Mehmet Aydın, Din Fenomeni, Konya, 1993, s.383.
- 210- Sarıkçioğlu, a.g.e., s.277-280; Tümer-Küçük, a.g.e., s.307-318.
- 211- Doğrul, a.g.e., s. 239-241.
- 212- Zeki Velidi Togan, a.g.e., s. 75; İbrahim Kafesoğlu, "İlk Türk-İslâm Siyasi Teşekkülleri", Türk Dünyası El Kitabı, C.I, Ankara, 1992, s. 237-238; Zekeriya Kitapçı, İlk-Müslüman-Türk Hükümdar ve Hakanları, Konya, 1995, s.29-35.
- 213- Hüseyin G. Yurdaaydın, Türkiye'nin Dini Tarihine Umumi Bir Bakış, Ankara, 1962, s.109; Carl Brockelman, İslâm Uluslararası ve Devletleri Tarihi, çev., Neşet Çağatay, Ankara, 1992, s.142-146.
- 214- TA, s.302.
- 215- 1296 Konya Vilâyet Salnamesi, s.86.
- 216- E.Ruhi Fıglı, Çağımızda İtikadi İslâm Mezhepleri, Ankara, 1996, s. 56-59.
- 217- Hayrettin Karaman, İslâm Hukuk Tarihi, İstanbul, 1989, s.171-175,180.
- 218- Yusuf Şevki Yavuz, "Ehl-i Sünnet", TDVİA. C.X, İstanbul, 1994, s.527-529.
- 219- Yusuf Şevki Yavuz, "Ehl-i Bid'at ", TDVİA. C.X, İstanbul, 1994, s.502.
- 220- Numan D. Aksoy, XX. Yüzyıl Gaziantep Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası (Doktora Tezi) , Malatya 1998, s.120.
- 221- Karaman İli'ne ait nüfus ile ilgili tüm bilgiler DİE'den alınmıştır.
- 222- Karaman İl Müftülüğü İhtida Defteri, s.1-4.
- 223- Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed el-Gazzali, el-Munkızu mine'd-Dalâl, çev., A.Suphi Fırat, İstanbul, 1978, s. 12.
- 224- Mustafa Kara, Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi, İstanbul, 1995, s. 17-18.
- 225- Erol Güngör, İslâm Tasavvufunun Meseleleri, İstanbul, 1993, s.17; Mustafa Kara, Din, Hayat ve Sanat Açısından Tekke ve Zaviyeler, İstanbul, 1990, s. 19.
- 226- Kara, Tasavvuf ve Tarikatlar, s. 18.
- 227- Kara, a.g.e., s. 278.
- 228- Osman Türer, Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi, İstanbul, 1995, s.23-26.
- 229- Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Ankara, 1991, s.14-17.
- 230- Süleyman Uludağ, Tasavvufi Terimler Sözlüğü, İstanbul, 1995, s. 510-511.
- 231- Joachim Wach, Din Sosyolojisi, çev., Ünver Günay, Kayseri 1990, s. 187.
- 232- W.Barthold, Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler, Ankara, 1975, s. 93-94; Osman Turan, Selçuklular ve İslâmiyet, İstanbul, 1993, s.12.
- 233- Günay-Güngör, Başlangıçtan Günümüze Türk Dini Tarihi, s.214; Osman Türer, Tasavvuf Tarihine Giriş, Erzurum, 1992, s.12.
- 234- Selçuk Eraydın, Tasavvuf ve Tarikatlar, İstanbul, 1990, s.345.

- 235- Eraydın, a.g.e., s.390-391.
- 236- Aydın Taneri, Türkiye Selçukluları Kültür Hayatı, Konya, 1977, s. 24-30.
Mehmet Şeker, Fetihlerde Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşması, Ankara, 1995, s. 105.
- 237- Uysal, a.g.e., s. 11-112.
- 238- Evliya Çelebi, Seyahatnamesi, s. 33-34.
- 239- 1294 Konya Vilâyet Salnamesi, s. 94.
- 240- H. Ritter , "Celâledin Rumi", İA, C.III, s.53-59.
- 241- Sami Kılıç, XX. Yüzyıl Denizli Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası, (Doktora Tezi) , Malatya, 1997, s. 208.
- 242- Aksarayı, a.g.e., s.199.
- 243- Türer, Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi, s. 188.
- 244- Kamil Yılmaz, Ana hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar, İstanbul, 1994, s.267.
- 245- Abdülbaki Gölpınarlı, "Mevlevilik", İA. C. VIII, s.165-166.
- 246- Eraydın, a.g.e., s.413-414.
- 247- Kara, Tasavvuf ve Tarikatlar, s. 294; Eraydın, a.g.e.,s.413.
- 248- Taneri, a.g.e., s. 24; Türer, Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi, s. 189.
- 249- Yılmaz, a.g.e., s.267.
- 250- Ahmet Eflaki, Ariflerin Menkıbeleri, çev. Tahsin Yazıcı, İstanbul, 1986, C.I, s.100,244.
- 251- Ahmet Kabaklı, Mevlâna, İstanbul, 1972, s.20-21.
- 252- Kabaklı, a.g.e., s.63.
- 253- Kara, Tasavvuf ve Tarikatlar, s. 294; Türer, Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi, s. 189-190.
- 254- Yaşar Nuri Öztür, Tasavvufun Ruhu ve Tarikatlar, İstanbul, 1992, s.280; Kara, Tasavvuf ve Tarikatlar, s. 290.
- 255- Türer, Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi, s. 174.
- 256- Yılmaz, Tasavvuf ve Tarikatlar, s.255-257; D.S. Mortolouth, "Kadiriyye", İA. C. VI, s.52-54.
- 257- Kılıç, a.g.e., s. 212-213.
- 258- Tahsin Yazıcı, "Nakşibend", İA. C. IX.s.52-54; Öztürk, a.g.e., s. 286-287.
- 259- Türer, Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi, s. 178.
- 260- Yılmaz, a.g.e., s. 276; Türer, Tasavvuf Tarihine Giriş, s. 147.
- 261- Kara, Tasavvuf ve Tarikatlar, s.295; Türer, Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi, s. 179.
- 262- Yılmaz, a.g.e., s. 277.
- 263- Kara, Tasavvuf ve Tarikatlar, s.299.

- 264- Kara, a.g.e., s.299; Türer, a.g.e., s.190.
- 265- Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevi, Veliler ve Tarikatlarda Usul (Camii'l-Usul) çev., Rahmi Serin, İstanbul, trs, s. 86; Kara, a.g.e., s.300; D.S. Martoliouth, "Şazeliye", İA, C. XI, s.366.
- 266- Kara, a.g.e., s.300; Türer, a.g.e., 192.
- 267- Ethem Ruhi Fıġlâlı, Çaġımızda İtikadi İslâm Mezhepleri, İstanbul, 1993, s. 232; Ethem Ruhi Fıġlâlı, Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik, İstanbul, 1994, s.7; Gülaġ Öz, İslâmiyet-Türkler-Alevilik, Bindörtüyz Yıllık Muhalefet, İstanbul, 1995, s. 154.
- 268- Abdülkadir Sezgin, Alevilik Deyince, İstanbul, 1996, s. 13-14.
- 49 Fıġlâlı, İtikadi İslâm Mezhepleri, s. 233; Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik, s.7-8.
- 269- Eski Türk dini hakkında Bkz. Harun Güngör, "Eski Türk Dininin İsimlendirilmesi Üzerine" , Prof. Günay Tümer Armaġanı, Ankara, 1996, s.34-39; Harun Güngör, Türk Bodun Bilimi, s. 19-25.
- 270- Fıġlâlı, Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik, s.10-11.
- 271- Ahmet Yaşar Ocak, "Bektaşilik", TDVİA, C.V, İstanbul, 1992, s.373.
- 272- Vefailik hakkında bkz. Elvan Çelebi, Menakib'l-Kudsiyye fi Menasibi'l-Ünsiyye, nşr,, İsmail E. Erünsal-A.Yaşar Ocak, Ankara, 1995, s.26-27.
- 273- Kılıç, a.g.e., s.216.
- 274- Mehmet Eröz, Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik, Ankara, 1990, s.75; Abdülkadir Sezgin, Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilik, İstanbul, 1990, s. 149; İbrahim Kafesoġlu, Selçuklu Tarihi, İstanbul, 1992, s.114.
- 275- Sezgi, Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilik, s. 75; Kemal Samancıgil, Bektaşilik Tarihi, İstanbul, 1945, s.81-82.
- 276- Eröz, Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik, s. 80-104.
- 277- Ahmet Yaşar Ocak, Osmanlı İmparatorluġunda Marjinal Süfilik: Kalenderiler, Ankara, 1992, s.125-126; Ahmet Turan "Anadolu Alevileri-Kızılbaşlar", OMÜİFD, S.6, Samsun, 1992, s.45-46.
- 278- A.Refik, Onaltıncı Yüz Yılda Rafizilik ve Bektaşilik, İstanbul, 1932, s.6-7; Ocak, Türk Heterodoksi Tarihinde, s. 515; Fıġlâlı, Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik, s. 11.
- 279- A.Refik, a.g.e., s.12; Ocak, Türk Heterodoksisi, s.517.
- 280- Gölpınarlı, a.g.m., s. 791.
- 281- Mehmet Eröz, Eski Türk Dini (Gök Tanrı İnanıcı) ve Alevilik-Bektaşilik, İstanbul, 1992, s. 40-66; Abdülbaki Gölpınarlı, "Kızılbaş", İA, C. VI, s.792.
- 282- Abdurrahman Yılmaz, Tahtacılar Gelenekler, Ankara, 1948, s.11; Harun

Güngör, "Acari Kelimesi Üzerine", Türk Dünyası Araştırmaları, S. 57, İstar Aralık, 1988, s. 187-189; Harun Güngör, Türk Bodun Bilimi, s. 145; Ali Al "Tahtacılar" , Cem Dergisi, S. 87, Şubat 1999, s. 21.

283- Yılmaz, a.g.e., s. 11; Esat Korkmaz, a.g.e., s. 340; Faruk Sümer, "Anadolu' Türk Oymakları Hakkında Araştırmalar", Türk Dünya Araştırmaları, İstar 1989, s. 60.

284- Ziya Gökalp, Türk Töresi, haz., Yusuf Çötüksöken, İstanbul, 1977, s.93.

285- Neşet Çağatay, "Tahtacılar", İA, C.XI, İstanbul, 1970, s. 670; Korkmaz, a. s.340.

286- Çağatay, a.g.m., s. 670; Yılmaz, a.g.e., s. 17.

287- Çağatay, a.g.m., s. 671.

288- Neda Armaner, İslâm Dininden Ayrılan Cereyanlar: Nurculuk, Ank 1964, s.3.

289- Said Nursi, Mektubat, Almanya, 1994, s.27; Said Nursi, Kastamonu Lail İstanbul, 1988, s.150; Hasan Hüseyin Ongun, "Başlangıçtan Günümüze : Nursi ve Nurculuk Hareketi", Türkiye Günlüğü, S.45, Nisan 1997, s.57-58; Rı Çakır, Ayet ve Slogan. Türkiye'de İslâmi Oluşumlar, İstanbul, 1995, s. 82-83.

290- Ongun, a.g.m., s. 64-70.

291- Çakır, a.g.e., s.91-92.

292- bkz. Nokta Dergisi, Mayıs 1987.

293- Çakır, a.g.e., s. 127.

294- Kılıç, a.g.e., s.221.

295- Hasan Küçük, Tarikatlar, İstanbul, 1977, s. 250-251.

296- Çakır, a.g.e., s. 126; Ahmet Güner-Hakkı Karadeniz, "Türkiye'de Mezhe ve Tarikatlar", Milliyet Gazetesi, 17 Mayıs 1986.

297- Çakır, a.g.e., s. 126.

298- Kılıç, a.g.e., s. 223.

299- Aksoy, a.g.e., s. 200.